

T. C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

**Cumhuriyet İdeolojisinin Oluşmasında Kadro
Dergisi ve Kadro Hareketinin Rolü**

Oğuzhan Atilla İlhan

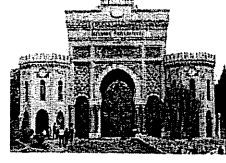
2501070179

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Aslı Yapar Gönenç

İstanbul 2011

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **Gazetecilik** Anabilim Bilim Dalında ders dönemindeki Eğitim-Öğretim Programını başarı ile tamamlayan **2501070179** numaralı **Oğuzhan Atilla İLHAN**'nın hazırladığı "**Cumhuriyetin İlanından Sonra İdeoloji Oluşturma Açısından Kadro Dergisinin Yeri ve Önemi**" konulu **YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA TEZİ** ile ilgili **Tez Savunma Sınavı**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca **25.03.2011 Cuma günü saat 11.00'de** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **.....Kabulü.....**'ne* **OYBİRLİĞİ /OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF.DR. SUAT GEZGİN	Kabulü	
PROF.DR. MURAT ÖZGEN	Kabulü	
PROF.DR. ATILLA GİRGİN	Kabulü	
PROF.DR. ASLI YAPAR GÖNENÇ	kabulü	
YRD. DOÇ. DR. GÜVEN BÜYÜKBAYKAL	Kabulü	

ÖZ

Kadro hareketi, Türkiye tarihindeki en etkili entelektüel akımlardan biridir ve neredeyse Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına yönelik yapılan bütün çalışmalarda bu hareketin izine rastlanır. Bu nedenle bu hareketin ideolojisini ve etkilerini incelemek önemlidir. Hareket, ismini Ocak 1932-Ocak 1935 tarihleri arasında yayımlanan Kadro Dergisinden alır. Hareketin Türk Devlet ideolojisinin oluşumu üzerindeki büyük etkisinden dolayı bu çalışma, Türk devlet ideolojisi etrafında dönen güncel tartışmaları anlamak için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle Türk Devletinin oluşumu, Türk Devrimci Hareketi ve Türk modernleşmesi üzerine yapılan bazı çalışmalar zaten bu konuyu araştırmıştır. Bu çalışmanın metodolojisi ise daha çok tarihsel ve sosyolojik olacaktır. Bu, hareketin kaynaklarını ve etkilerini daha iyi anlamak için önemli ve gereklidir. Benim fikrime göre Çünkü Kadro kurucularını ortaya çıkaran tarihi, sosyal ve ekonomik durumları açıklamak hareketi anlamak için gereklidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında gözlenen sosyal değişim ve bu değişimin takip ettiği yol Kadro Hareketi'nin etkili olduğu zaman ve durumların arka planı olarak incelenmelidir. Dolayısıyla bazı önemli olayları incelerken Kadro Hareketi'nin dünya görüşü ve özellikleri hem kadro çalışanlarının kişisel geçmişlerinde hem de Türk devrim tarihinde yukarıda belirtilen böyle bir ilişkiye ulaşmak önemli hale gelir. Bu çalışmada “Kadro Hareketi, Türk devlet ideolojisini nasıl ve hangi ölçüde etkiledi” gibi ana soruların yanında bazı alt soruların cevapları arandı.

ABSTRACT

Kadro movement is one of the deep-rooted influential intellectual movements in Turkey and almost all studies concerning early years of Turkish Republic refer to the movement. Therefore, it is worthwhile to examine its ideology and its effects. The movement takes its name from the Kadro Journal that was published between January 1932 and January 1935. Since it was very effective on the formation of Turkish State ideology, studying this subject becomes very important for understanding current debates around Turkish state ideology. So some studies on the formation of Turkish State, Turkish Revolutionary Movement, and Turkish modernization have already investigated this subject. Through this paper the methodology will be historical and sociological. This is important and necessary for a better understanding of the sources and the effects of the movement. Because in my opinion clarifying the social, historical and economic conditions, in which the ideology and personality of the founders of the Kadro arose, is necessary for understanding the movement. The direction and form of social change in the early years of Turkey should be examined as a background for the years and circumstances that Kadro Movement was effective. Hence, the evaluation of some important events -preceding and producing the Kadro Movement's world view and characteristics- in both personal history of the Kadro's staff and Turkish Revolution's history become significant for reaching at such a correlation mentioned above. In this work I asked some sub-questions beside the main question that is concerning how and to what extent did the Kadro Movement affect Kemalism as Turkish state ideology, and the Turkish intellectual life?

ÖNSÖZ

Kadro dergisi Mustafa Kemal'e yakın birtakım aydınlar grubunun yayınladığı bir dergidir. Derginin ideoloğunu Şevket Süreyya Aydemir yapmıştır. Onunla birlikte dergide önemli rol üstlenenler yine Aydemir'le ortak bir geçmişe sahip olan Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tökin'dir. Derginin yayınlandığı dönemde büyük bir sansür ortamı egemen olduğu için, bir derginin tutunabilmesi Mustafa Kemal nezdinde ve CHP çevrelerinde kabul görmesine bağlıydı. Bu şartı sağlamak için derginin sahipliğini Mustafa Kemal'e ve CHP'ye yakın bir isim olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu üstlenmiştir. Dergi, CHP'nin önde gelen seçkinlerinin siyasal baskısı nedeniyle ve bu baskıya karşı Milli Şef'in çekimserliği dolayısıyla sahipleri ve yazarları tarafından 1935 yılının Aralık ayında kapatılmıştır. Bu çalışmada metinsel ve tarihsel çözümlenmeye dayalı bir analiz yapılacaktır.

Bu metodolojinin seçilmesindeki temel neden, Kadro hareketini Batılılaşma sürecindeki entelektüel çerçeve içerisinde ve Türk Devriminin oluşum sürecinin sosyal ve genel tarihî perspektifi bağlamında konumlandırabilme çabasıdır. Bu metodolojiyle Türkiye Cumhuriyeti devrimlerinin temel unsurlarını ve bu oluşumların ardındaki ideolojiyi bulabiliriz. Çalışmada ilk önce Kadro Dergisi'nin yayınlandığı dönemin siyasî, sosyal ve düşünsel panoraması çıkarılacak ve bu bağlamda Türk Modernleşmesinin karakterine ve günün siyasî ve sosyal şartlarına değinilecektir. Daha sonra Kadro Dergisi hakkında bir literatür değerlendirmesi yapılacaktır. Nihayetinde Kadro'nun Türk Devriminin doktrinize edilmesi çerçevesinde ortaya koyduğu düşünceler değerlendirilecektir.

Bu yükün altından kalkmam konusunda tüm eksiklerime rağmen desteklerini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Aslı Yapar Gönenç'e ve 'tezi ne zaman teslim edeceksin' sorularıyla beni motive eden Anne ve Babama, tez yazım klavuzunda izin verilmiş olmasının rahatlığıyla teşekkür etmek istiyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1
1. KADRO DERGİSİ VE KADRO HAREKETİ	2
1.1 Kadro Dönemi Türkiye’de Siyaset	2
1.2 Kadrocuların Hayat Hikayeleri	8
1.2.1 Şevket Süreyya (Aydemir).....	8
1.2.2 Yakup Kadri (Karaosmanoğlu).....	9
1.2.3 İsmail Hüsrev (Tökin).....	11
1.2.4 Vedat Nedim (Tör).....	12
1.2.5 Burhan Asaf (Belge).....	12
1.3 Kadro Dergisi’nin Yayın Hayatına Başlaması	13
1.4. Kadro Dergisi’nin Yayına Son Vermesi	15
1.4.1 Kadro’nun Kapanmasına Giden Yol.....	16
1.4.2. Yakup Kadri’nin Tiran’a Gönderilmesi.....	17
1.4.3. İş Bankası’nın Rolü.....	18
1.4.4 Recep Peker’in Etkisi.....	19
1.4.5 Matbuat Kanunundaki Değişiklik.....	21
2. KADRO VE İDEOLOJİ	24
2.1 Kadroculara Göre Kadro	24
2.2 Kadro İdeolojisi	38
2.2.1 Metot Anlayışları.....	39
2.2.2 Devrim Doktrinizasyonu.....	41
2.2.3 Devlet Anlayışları ve Devletçilik Düşünceleri.....	43
2.2.4 Millet Anlayışları.....	56
2.2.5 Demokrasi Anlayışları.....	61
2.2.6 Otoriter ve Totaliter Nitelikli Fikirleri.....	65

2.3 Kadro ve Elitizm (Seçkincilik)	71
2.4 Kadro İdeolojisinin Orijinalliği	73
3. TÜRK SİYASİ LİTERATÜRÜNDE KADRO	75
3.1 Yayımlandığı Dönemdeki Eleştiriler	75
3.2 Siyasi Elitin Tepkileri.....	79
3.3 Sonraki Yıllar	82
SONUÇ.....	88
KAYNAKÇA	89

GİRİŞ

Düşünce tarihimizde ender rastlanan, bir ekol halinde teori oluşturma çabasına, kadrocular olarak isimlendirdiğimiz kişilerin, özellikle Kadro dergisi kapsamındaki çalışmalarında rastlıyoruz. Kadrocuları, Şevket Süreyya (Aydemir), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Vedat Nedim (Tör), Burhan Asaf (Belge), İsmail Hüsrev (Tökin) olarak sayabiliriz. Bazı çalışmalarda Mehmet Şevki (Yazman)'da bu kadroya dâhil edilmekle beraber, kendisi fikir beyanından öte, bazı teknik istatistikleri derleyip aktarmakla ilgilendiği için çalışmamızda, kadrocular olarak sayılan kişiler arasında yer almamıştır. Kadrocuların hayat hikayeleri incelendiğinde, kadrocuların benzer bir eğitim geçmişine sahip oldukları görülür. Şevket Süreyya ve İsmail Hüsrev, Moskova'da KUTV'da Marksizm ekseninde bir eğitim görmüştür. Vedat Nedim ve Burhan Asaf da Almanya'ca gördükleri eğitim sırasında sosyalist fikirlerle tanışmışlardır. Kadrocuların, yurtdışı eğitim sonrasında ülkeye dönerek çeşitli siyasi oluşumlar içinde yer aldıkları görülür. Fakat çeşitli nedenlerle, bu oluşumlardan, kısa süre sonra kopmuşlardır. Akabinde bu kişiler Ankara'da çok üst düzey olmayan resmi görevlere gelmişlerdir. Ankara'da, resmi çevrelerin güvendiği ye Atatürk'ün sofrasının önemli simalarından olan Yakup Kadri ile temasa geçmeleri, kadrocuların daha rahat Hareket edebilmesini sağlamıştır. SCF deneyimi sonrasında resmi çevrelerde baş gösteren, başarısızlığın nedenleri konulu tartışmalarda Yakup Kadri, bir ideoloji eksikliği ve bunun halka anlatılamamasını başarısızlık nedeni olarak savunmuştur. Bu tartışmalar sürerken, Şevket Süreyya çeşitli konferanslarda savunduğu fikirleri çevresiyle de paylaşıyor ve tezlerini "İnkılap ve Kadro" ismini verdiği bir kitap halinde topluyordu. Burhan Asaf'ın aracılığı ile Yakup Kadri, Şevket Süreyya ile tanışıp, onun fikirlerini öğrenmeye başlar. Böylece kadrocular, resmi çevrelerin itimadına sahip olan Yakup Kadri himayesinde inkılabın ideolojisini oluşturma çabasına girerler. Kadrocular, İnkılabın ideolojisini oluşturarak aynı zamanda siyasi iktidardan pay almayı, en azından siyasi iktidarı etkileyebilmeyi hedeflemişlerdir. Kadrocuları ve Kadro Hareketi'ni anlayabilmek için öncelikle o dönemki siyaset ortamını anlamak gerekiyor.

1. KADRO DERGİSİ VE KADRO HAREKETİ

1.1 Kadro Dönemi Türkiye’de Siyaset

Türkiye’nin modernleşme süreci, daha sonraki gelişmeleri anlayabilmek için çok önemli bazı temel özellikler taşımaktadır. Kadro’nun Türk devlet ideolojisi üzerindeki etkilerini ve o günlerin sosyal ve politik durumunu anlayabilmek için Türk Batılılaşma sürecini anlayabilmemiz önemlidir. Türkiye Cumhuriyeti’nde takip edilen Batılılaşma süreci, birtakım radikal kopmalarla beraber Osmanlı Batılılaşmasının takipçisi konumundadır. Ordunun ve bürokrasinin rolü belirgin, birincil ve bu sürecin belki de en önemli özelliğidir. Batılılaşma ilk önce ordu üzerinde gerçekleştirildiği için zaman içinde ordu ve bürokrasi Batılılaşma sürecinde asıl aktör oldu ve halk bu süreçte pasif kaldı. Bu durumsa halkla devlet, halkla aydın kesimi arasında bir yabancılaşmaya/ikiliğe yol açtı.

Bu tartışmalar içinde Kadro’nun yeri son derece önemlidir. Çünkü bu süreç Kadro’nun aktif/etkileyici ve pasif/etkilenen taraf olduğu iki boyutlu bir süreçtir. Benedict Anderson’a göre ulus-devlet oluşturma sürecinde, eski sosyal ve politik sistem çöktüğünde politik otorite ve seçkinler tarafından yeni bir politik ve sosyal düzen inşa edilir. Bu aşamada hayalî ulusçuluk aydın kesimi tarafından teşvik edilmeli ve desteklenmelidir; çünkü yeni düzenin yerleşmesi için sosyal düzenin bağlarının geçmiş hafızadan koparılması gerekmektedir.¹ Kadro yazarları bu tür bir rol üstlenmişler ve Atatürk ulusçuluğu üzerinde şekillenen bir devlet doktrini kurmak için çalışmışlardır. Türk devlet ideolojisinin/Kemalizm’in pek çok tezi Kadro dergisi tarafından ortaya konulmuş veya geliştirilmiştir. Türk devlet ideolojisinin oluşmasına katkı sağlayan en önemli parçalardan biri de Kadro’dur.

Kadro hareketinin ortaya çıktığı yıllarda Türkiye’de ve dünyada son derece önemli olaylar olmaktadır. Türkiye’de rejim ve sistem hızlı bir biçimde değişmekte; toplum, farklı tipteki sosyal, ekonomik ve politik organizasyonlarla yüzleşmekteydi.

¹ Benedict Anderson, **Hayali Cemaatler**, çev. İskender Savaşır, İstanbul, Metis Yayınları, 1993, s. 160.

Toplumun alışık olduğu siyasî sistem olan halifelikle birlikte, seçkinlerin sosyal ve politik bütünlüğü de bu devrimler sonucunda ortadan kalkmış, onların sistem içindeki rolleri ve pozisyonları da değişmişti. Öte yandan dünyada da birtakım önemli gelişmeler yaşanmaktaydı. Kapitalizme alternatif olarak Rusya'da sosyalist bir sistem kuruluyordu. Faşist hareketler yükseliyor, hatta bazı Avrupa ülkelerinde iktidara geliyordu. Diğer taraftan dünya ekonomik sistemini derinden etkileyen 1929 Büyük Buhranı, yeni iktisadî arayışları doğurmuştu.

1930'larda Türkiye'deki siyasetin ana niteliği, tek parti yönetiminin daha açık, daha kurumsal hale gelmesi, "tek partili cumhuriyetin"² kurulmuş olmasıydı. Ancak tek parti yönetimi aniden ve tek bir kararla kurulmuş değildi, bir süreç içinde kurulmuştu.³ Bu süreci hızlandıran etkenler dünya ekonomik buhranının yanı sıra SCF'nin kapatılmış olmasıydı. Daha önce TCF'nin kapatılmasıyla CHF homojenleşmiş ve konumunu güçlendirmişti.⁴ Takrir-i Sükûn Kanunu ile girilen süreç ise İzmir suikastı davası ile tamamlanmış ve bu tarihten itibaren ülkede açık muhalefet kalmamıştı.⁵ 1930'lardaki CHF de, kitleleri daha çok mobilize etme ve eğitime amacına sahip tek partidir, yerleşik bir tek parti rejimine geçiş eğilimi gösteriyordu.⁶

Ulusal Kurtuluş Savaşının ardından Mustafa Kemal yeni devletin yönünü Batı'ya çevirmişti. Hilafet ve saltanat kaldırılmış ve yerine cumhuriyet sistemi getirilmiştir. Aslında seri bir şekilde peşpeşe yapılan devrimler toplumun tüm yapısını değiştirmeyi amaçlıyordu.⁷ Bu devrimin sonunda siyasî yönetimin ana karakteri, seçkinlerin oynadıkları rol ve sahip oldukları konum çok değişmişti. Önemli politik liderlere yakın olmak çok önemli hale gelmişti.

² Mahmut Goloğlu, **Tek Partili Cumhuriyet**, Ankara, Goloğlu Yayınları, 1974, s. 36.

³ Cemil Koçak, **Çağdaş Türkiye 1908-1980**, İstanbul, Cem Yayınevi, 1997, s. 85

⁴ Nilüfer Göle, **Mühendisler ve ideoloji - Öncü Devrimciden Yenilikçi Seçkinlere**, Çev. Eli Levi, İstanbul, İletişim Yayınları, 1986, s. 79.

⁵ Koçak, **a.g.e.**, s. 104.

⁶ Esat Öz, **Otoriterizm ve Siyaset - Türkiye'de Tek Parti Rejimi ve Siyasal Katılma**, İstanbul, Yetkin Yayınları, 1996, s. 187.

⁷ Kadro yazarları bu dönemde değişik komünist partilere (Bu partiler sürecin başlangıcında yasaldılar, fakat 1925 Takrir-i Sükûn Kanunu'ndan sonra illegal ilân edildiler) üyeydiler ve bu dönemde Türkiye'de sosyalist bir değişimin gerçekleştirilmesi için çaba sarf ediyorlardı. Birtakım ani değişimler olduğu için doğal olarak onlar bir sosyalist devrimin olabileceğini düşünmüşlerdi.

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki baskı ortamı ve hızlı değişim sonucunda oluşan toplumsal hoşnutsuzluğu gören Mustafa Kemal, ekonomik ve sosyal sorunlara daha liberal çözümler sunan Serbest Fırka'yı kurdurdu. Parti, bizzat Mustafa Kemal tarafından kurdurulmasına rağmen kısa sürede politik ve sosyal bir muhalefetin ifade zeminine dönüştü. Bu noktada, o günkü toplumsal psikolojiyi daha iyi anlamak için bir anekdot açıklayıcı olabilir.

İzmir'de Serbest Fırka toplantısında bir gösteri sonucunda genç bir adam jandarma ateşle vurulmuştu. Gencin babası oğlunun cesedini Fethi Okyar'ın kaldığı otel odasının önüne getirmiş ve 'İşte burada özgürlük için biri kurban edilmiş yatıyor. Eğer siz isterseniz daha pek çok kurban vermeye hazırız; bizi kurtarın' demişti.⁸

Tek partileşmeye doğru giden süreçte iktidar partisi olan CHF'nin değişimi de önem arz ediyor. Cumhuriyetin kuruluş döneminde CHF bütünlüklü, mufassal bir programa sahip değildi. CHF kurulmadan önce bulunan ARMHC⁹ zamanında Atatürk dokuz umdeyi, 8 Nisan 1923'te açıklamıştır. Dokuz umde, CHF'nin kuruluşunda bir ilk adım olarak değerlendirilebilir. Fırka "milli hâkimiyetin halk tarafından halk için icrasına rehberlik etmek" şeklinde kendine görev addetmiştir.¹⁰ CHF'nin kuruluşunda yer alan dokuz umdenin ülke ve parti politikaları açısından çok açıklayıcı olduğunu söylemek güçtür. Muhalefet partisi olarak kurulan TCF'nin daha belirgin ve ayrıntılı programa sahip olduğu gözlenmiştir. Bir programa sahip olma yolunda 15 Ekim 1927'de toplanan CHF, büyük ikinci kongresi (ilki Sivas kongresi) önemli bir adımdır. Kongrede "Nutuk" okunur, derneklerin yönetimine partinin müdahale edebileceği kararı alınır. Birinci madde "Fırka cumhuriyetçi, halkçı ve milliyetçi bir siyasi cemiyettir." şeklinde belirlenir.¹¹

⁸ Ahmet Ağaoğlu, **Serbest Fırka Hatıraları**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994, s. 172.

⁹ Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti - CHF'nin öncesi olarak kabul edilir.

¹⁰ Tefvik Çavdar, **Türk Demokrasi Tarihi 1989-1950**, Ankara, İmge Yayınları, 2000, s. 254.

¹¹ Öz, **a.g.e.**, s. 77-78

1930'lu yıllara gelindiğinde partide sınırları belirgin bir programa, ilkelere olan ihtiyaç artar. Çünkü tek partililik daha açık hale gelmiştir. Bu çerçevede 1931 yılında CHF'nin üçüncü büyük kongresi toplanır. Bu kongrede parti tüzüğü'nün birinci maddesi: "CHF, cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılâpçıdır." olur.¹² Böylece devletçilik ve inkılâpçılık da önceki ilkelere eklenmiş olur.

Bu ilkeler içinde inkılâpçılık ilkesinin öncelikle diğer ilkeleri koruma genelde ise yeni yapıları koruma ve idame ettirme anlamına geldiği söylenebilir.¹³ Dönemin siyasi elitinin ideoloji arayışının parti programına yansımaları bu şekilde özetlenebilir. Ancak ideoloji arayışı parti ile sınırlı kalmamış, toplumsal olarak daha total hedeflere yönelme olmuştur. Bütüncül bir ideoloji arayışında olan elit kesimin ilk başvurduğu kaynak Atatürk olur. Öncelikle Atatürk'ün, Cumhuriyetin kuruluşu dönemindeki görüşleri 1930'larda sistemleştirmeye çalışılmıştır.¹⁴ Ancak oluşturulmaya çalışılan Kemalist ideoloji, uyulması gereken ilkeler ve projelerden oluşan toplu bir pakete sahip olamamıştır. Altı ok olarak belirlenen ilkeler dışında siyasi elitin üzerinde anlaşabildiği mufassal ve iyi ifade edilmiş bir doktrin oluşturulamamıştır.¹⁵

Tek partili cumhuriyet kurma yolunda önemli bir adım da Türk Ocakları'nın kapatılıp yerine Halkevlerinin kurulmasıdır. Türk modernleşmesinde önemli rol oynayan Türk Ocakları, siyasi elite göre artık tek elden yürütülmesi gereken uygarlık mücadelesinde gereksiz hale gelmişti. 10 Nisan 1931 tarihinde Türk Ocakları olağanüstü kongresinde fesih kararı alınır ve kurumun hak ve borçları CHF'ye geçer.¹⁶ Tek partili cumhuriyet düzeninin sosyal çalışmalarının tek örgütlü ve tek partiye bağlı olarak yönetilmesi için Şubat 1932'de Halkevleri kurulmuştur.¹⁷ Halkevlerinin amacı Türk inkılâbını köylü gençlik başta olmak üzere halk yığınlarına benimsetmektir.¹⁸ Parti eliti bu örgüt vasıtasıyla kültür hayatına hâkim olmak

¹² Goloğlu, **a.g.e.**, s. 17.

¹³ Çavdar, **a.g.e.**, s. 323.

¹⁴ Öz, **a.g.e.**, s. 109.

¹⁵ Yıldız, **a.g.e.**, s. 135-136.

¹⁶ Öz, **a.g.e.**, s. 92.

¹⁷ Goloğlu, **a.g.e.**, s. 9.

¹⁸ Çavdar, **a.g.e.**, s. 314.

istiyordu. Dönemin CHF genel sekreteri Recep Bey'e göre, Halkevlerinin amacı ulusu katılaştırmak; sınıfsız, katı bir kitle haline getirmektir.¹⁹ Ankara Halkevi, Ülkü dergisini çıkarmaya başlamış ve siyasi elitin görüşlerin yansıtmıştır. Derginin üçüncü sayısında Recep Bey'in "Disiplinli Hürriyet" makalesi yer almıştır.²⁰ Halkevlerinin halkı aydınlatma misyonunu ne kadar yerine getirebildiği tartışılır ancak, aydın-halk ikiliğini daha belirgin hale getirdiği söylenebilir.

Kemalist ideoloji oluşturulması sürecinde, geçmişi olumsuzlama (Osmanlı tarihi) eğilimi belirgin şekilde arttı. Bu çerçevede yeni tarih tezleri ortaya atıldı. Türk Ocakları bünyesinde yürütülen tarih çalışmaları 15 Nisan 1931'de Türk Tarih Tetkik Cemiyeti kurulunca bu kuruma aktarıldı. Ayrıca lise ve ortaokul öğretmenlerine yönelik olarak Ankara Halkevi'nde 2-11 Temmuz 1932 tarihinde birinci Türk Tarih Kongresi düzenlendi.²¹

1930'lu yıllarda merkeziyetçi ve otoriter eğilimlerin kanunlara da yansıdığı görülmektedir. 3 Nisan 1930 tarihinde oldukça merkeziyetçi özellikler taşıyan Belediye Kanunu, ardından Matbuat Kanunu çıkarılmıştır ki bu kanun dergi ve gazete çıkarılmasını oldukça zorlaştırmıştır. Ayrıca çok sayıda vergi kânunu çıkarılmıştır.²²

1930'lu yıllardaki bu otoriter, hatta totaliter merkeziyetçi, her şeyi teke indirgemeci sürecin başlangıcında meclisin yenilenmesi yer almıştır. Yenilenen meclis (dördüncü TBMM) 4 Mayıs 1931 tarihinde açılmıştır. Yeni meclis ile muhalefetin daha az olduğu bir siyaset amaçlanmıştır. Lewis'e göre Türkiye'de egemen sınıf değil, hâkim elit bulunmaktadır. Hakim elit, iktidarın günlük işleyişinde etkili kişilerin ortak gruplarıdır. Lewis bu grubun oluşumunu iktisada değil, yetişme, görev ve işe girme kriterleriyle açıklar.²³ İncelediğimiz 1930'lu yıllar devletçilik

¹⁹ A.e., s. 317.

²⁰ A.e., s. 320.

²¹ Etienne Copeaux, **Tarih Ders Kitaplarında (1931-1933) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine**, Çev. Ali Berktaş, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000, s. 40-46.

²² Goloğlu, a.g.e., s. 33.

²³ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev. Metin Kıratlı, Ankara, AKDITYK, 1988, s. 477-478.

çerçevesinde elitlerin kendi aralarında pazarlık etmelerine ve siyasi tavır almalarına izin veren bir rejimin dönemidir.²⁴

Günün siyasî ortamında hükümetten birtakım beklentiler vardı ve karşıtlıklar ifade edilemiyordu. Şevket Süreyya bu durumu Mustafa Kemal'i anlattığı Tek Adam isimli biyografide şöyle ifade eder:

İdareden birtakım yeni beklentiler vardı fakat hükümetin tüm imkânlarına rağmen bu durum zor şartlar altında görünüyordu. Dar ve küçük bir bürokrat kesimi, birtakım kişisel politik çıkarlar çerçevesinde ve ülkenin gerçeklerinden çok uzakta ülkeyi yönetiyordu. Partinin başkanı İsmet İnönü partiyi asıl fonksiyonundan uzaklaştırmıştı ve partiyi askerî düzen hiyerarşisi içinde idare etmeye çalışıyordu.²⁵

Burada da belirtildiği gibi hükümet ve seçkinler halktan kopmuşlardı ve politika gündelik çıkarlara göre yapılıyordu. Kadro yazarları durumun farkında idiler ve bir alternatif olmak amacıyla hareket ediyorlardı: Mustafa Kemal Kadro'yu ve Kadroculuğu CHP'ye alternatif olarak düşünebilirdi.

Dolayısıyla Kadro Hareketi genç Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, ekonomik ve siyasî sahalarda birtakım arayışlarının olduğu bir dönemde, kurucularının kendi görüşlerini bir alternatif olarak ortaya koymalarıyla oluşmuş bir harekettir. Ortaya çıkarken kendisine biçtiği birincil ve öncelikli rol Türk Devriminin ideolojisini yapmak, Türk Ulusal Kurtuluş Savaşını teorik bir çerçeve dâhilinde formüle ederek özgünleştirmek, derinleştirmek ve dünya milletleri arasında öncü bir konuma taşımaktır. Bunu sosyalist geçmişlerinden kaynaklanan birtakım toplumsal ve siyasî analizler çerçevesinde yapmışlardır. Devleti yöneten parti (CHF) seçkinleri tarafından Türk devrimine ideoloji üretmeleri talep edilmemiştir. Hatta bu role soyunurken parti seçkinlerini rahatsız ettikleri de söylenebilir; zira daha sonraki

²⁴ Çağlar Keyder, **Türkiye'de Devlet ve Sınıflar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007, s. 153.

²⁵ Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam**, İstanbul, Remzi Yayınları, 1996, s. 386.

dönemlerde Devrimin ideolojisini ancak devrimin partisi yapar ilkesinden hareketle CHF yöneticileri Ülkü (1933) adında bir dergi çıkaracaklardır.

1.2 Kadrocuların Hayat Hikayeleri

Kadrocuların hayat hikayeleri, Kadrocuları ve Kadro'yu Anlamak adlı kitaptan derlenmiştir.²⁶

1.2.1 Şevket Süreyya (Aydemir)

Şevket Süreyya, balkan göçmeni bir ailenin çocuğu olarak Edirne'de dünyaya gelir. Oturdıkları Sofu İlyas mahallesinde okumayı bilen tek kişi olan annesi, Şevket Süreyya'nın gençlik yıllarında okumayı öğrenmesinde ve okuma hevesinin artmasında etkili olur. Şevket Süreyya bu doğrultuda Edirne Muallim Mektebi'nde öğrenim görür. İmparatorluktan Cumhuriyet'e geçiş evresini de kapsayan yaşamı, bu geçiş döneminin önemli özelliklerini bir açıdan özetler. Osmanlı Devleti'nin özellikle Balkan harbinde gösterdiği son çırpınışlarına çocukluğunda tanık olan ve imparatorluğun yaşama iddiasını ilk başlarda destekleyen Şevket Süreyya, Birinci Dünya Savaşı deneyiminin de etkisiyle Turancı görüşlere yönelir. Nitekim 1915 yılında savaşa gönüllü olarak katılır ve Kafkas cephesine gönderilir. Bu durumu, "hayalini kurmuş olduğu 'Turan'a açılan bir kapı olarak algılar ve temelleri bağdaşık bir milletin tarih birliğine, dil ve dilek birliğine dayanan milli bir varlığın yani Turan'ın kuruluşunu asıl vazifesi olarak görür.

Savaşın mağlubiyet ile sonuçlanması ve mütareke kararı, savaşılan ülkü ve vaatler hakkında hayal kırıklığına yol açar. Cepheden geri çekilirken sadece topraklardan değil "kurduğumuz hayalleri de geride bırakarak" çekildiklerini ve Ergenekon hayalinin bir serap gibi gittikçe belirsizleştiğini dile getirir. Turancı düşüncelerinin yerini zamanla sosyalist fikirler alır. Komünist enternasyonalin Eylül 1920 yılında Bakü'de düzenlediği Şark Milletleri Kurultayı'na o dönem öğretmenlik yaptığı Azerbaycan'ın Nuha kasabasının öğretmenlerinin temsilcisi olarak katılır. Komünist partiye üye olur. 1921-1923 yıllarını Moskova'da Doğu Emekçilerinin

²⁶ İlhan Tekeli, Selim İlkin, **Bir Cumhuriyet Öyküsü - Kadrocuları ve Kadro'yu Anlamak**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003, s. 3-116.

Komünist Üniversitesi'nde (KUTV) geçirir. Eğitiminin sonunda Türkiye'ye dönen Aydemir, dönemin etkin sol partisi Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'nda (TİÇSF) önemli bir yere sahip olur. Partinin yayın organı Aydınlık Dergisi'ne yazılarıyla katkıda bulunur. İstanbul'a geri dönüşünde içine sindirmiş olduğu tarihi maddiyatçı ve iktisadi determinist bakış açısının onu her yerde çatışan tezatlarla karşı karşıya gelmesine ve her olguyu kapitalist sömürü durumu olarak algılamasına yol açtığından söz eder. Moskova günlerinde Şevket Süreyya her ne kadar komünist düşünceye bağlanmış olsa da tam anlamıyla Marksist olduğunu söylemek biraz güçtür. Çünkü bu aşamada Şevket Süreyya daha çok uluslararası düzlemde gözlemlediği sömürü durumundan şikayetçidir. Kapitalizmin üçüncü dünya ülkeleri üzerindeki etkisini eleştirmektedir. 1920'li yılların ortasında solcu faaliyetleri nedeniyle tutuklanma olasılığının farkında olmasına rağmen Türkiye'de kalmaya karar verir. 1925 yılında diğer TİÇSF üyeleriyle birlikte tutuklanıp 10 yıl hapse mahkum olur. Ancak İstiklal Mahkemesi'nce verilmiş olan bu hükmün toplam bir buçuk yılını gözaltı ve hapiste geçirdikten sonra 29 Ekim 1926 yılında tahliye edilir. Sanayileşmemiş Türkiye'de sınıf tezatlarının doğmasına izin vermeden teknik ve iktisadi gelişme sağlanabileceğine olan inancı, düşünsel evriminde önemli bir kırılma noktasını oluşturur. Hapis deneyimi ile birlikte milli ve Kemalist bir düşünceye yönelir.

1.2.2 Yakup Kadri (Karaosmanoğlu)

27 Mart 1889'da Kahire'de doğmuştur. Mısır'daki Mehmet Ali Paşa hanedanının ve Saruhan'daki Karaosmanoğlu sülalesinin ilişkileri içinde oluşmuş bir ailenin ikinci çocuğudur. Babası Kadri Bey, Ege bölgesinin ünlü ayanlarından Karaosmanoğlu sülalesindedir. 17. yüzyıl ortalarından 19. yüzyıl ikinci yarısına kadar Ege bölgesi ve özellikle Saruhan sancağında etkin olmuş bir sülaledir. Çocukluğunun ilk yılları bir saray yaşantısı içinde geçmiştir. Aile Kahire'de Helvan istasyonu karşısındaki büyük bir konakta oturmakta idi. Yakup Kadri, beş yaşındayken İbrahim Paşa'nın ölümünü müteakip aile maddi güçlüklerle Manisa'ya geri dönmek durumunda kalır. Babasının hastalığından dolayı Yakup Kadri'nin yetişmesiyle annesi ilgilenir. İlk olarak mahallede Fevziye Mektebi İptidaisi'ne

gönderilir. Mahallenin çocuklarıyla uyumsuzluk içindedir. Ev ile okul ortamı adeta Yakup Kadri'nin benliğini ikiye ayırmıştır. Beş yıl süren bu okula dört yıl devam etmiştir. Manisa'nın bir etkisi de tasavvuf alanında olmuştur. Manisa, Konya'dan sonra Mevleviliğin Anadolu'da en gelişmiş olduğu kentlerden biridir. Yapılan gezilerde Rufai tekkesine ve Mevlevihane'ye giderek ayinlere katılan küçük Yakup, kısa bir süre sonra Mevlevihane'de Vafi Dede'den ilk dönme talimlerini almaya başlayacaktır. Rufai dergahının vaizi Vehbi Efendi'nin Bektaşî olduğunu öğrenince Bektaşîliğe ilgi duymaya başlayacak ama annesinin tepkisinden dolayı bu ilgisi sınırlı kalacaktır. Annesi İkbâl Hanım daha sonra Yakup'u İzmir İdadisi'ne gönderecektir. Yakup, bu okulda Edebiyat-ı Cedide ile tanışır ve Fransız edebiyatına ilgi duyar. Bu okuldan 1903'te ayrılır. Mısır'da Prens Mehmet Ali Paşa himayesinde Freres'ler Okulu'na devam eder. Burada psikolojik sorunlar yaşar ve 1905'te İzmir'e dönerek idadinin beşinci sınıfına devam eder.

Yaz tatilinde gittiği Mısır'da Jön Türklerle tanışır. Orta öğrenimini Mısır'da tamamlar. Mısır'da Batı edebiyatı ile daha kolay haşır neşir olabilmektedir. 1908'de Prens Mehmet Ali ölünce İstanbul'a taşınır. Yazıları çeşitli dergilerde yayınlanmaya başlar. Fecri Ati'nin kuruluş toplantısında bulunur. Fecri Ati'ye göre "sanat şahsi ve muhteremdir". İttihat ve Terakki'ye karşı gruplarda yer alır. Fecri Ati 1911'de etkinliğini kaybeder. Yakup Kadri, İttihat ve Terakki muhalifliğini sürdürür. 1914 yılı itibariyle Bektaşîlik, Fransız yazar Maurice Barres ve Ziya Gökalp etkisiyle bir değişim yaşar. Barres'in vatan sevgisi ve milliyetçilik temalarından etkilenir. İstanbul'da ilişkiye girdiği Bektaşî tekkeleri vasıtasıyla tasavvuf yönü gelişir. Ziya Gökalp'in kendi değerlerini koruyarak Batılılaşma formülünü benimser.

Dünya savaşı ile birlikte ağırlaşan yaşam koşulları, Yakup Kadri'yi hem Üsküdar lisesinde ders vermeye hem de İkdâm gazetesinde yazı işlerini yönetmeye mecbur kılar. Bu yoğun çalışmadan dolayı tüberküloz hastası olur. Ziya Gökalp 1916'da onu İsviçre'ye tedaviye yollar. 1919'da Yakup Kadri İstanbul'a döner. Bir süre İkdâm gazetesinde yazılarına devam eder. Kısa Anadolu seyahati onu Mustafa Kemal hareketine yaklaştırır. Milli mücadele sırasında Felah Grubu tarafında Ankara'ya yollanır. Sakarya Savaşı sonrası köyleri dolaşarak Yunan zulmünü

belgelemekle görevlendirilir. İzmir'e girildiğinde ilk bulunan gazetecilerden biri olur. 1 Nisan 1923'te Halk Fırkası Mardin vekili olarak ikinci meclise girer. Mustafa Kemal'in yakın çevresinde bulunur. Halk Fırkası'nın yayın organı Hâkimiyet-i Milliye'de yazmaya başlar.

1.2.3 İsmail Hüsrev (Tökin)

14 Mart 1902'de İstanbul'da doğar. Babası Hüsrev Bey Çerkez kökenli bir aileden gelmektedir. Bu ailenin üyeleri sarayda çalışır. Hüsrev Bey, Almanya'da gördüğü eğitimden dolayı orduda imalatı harbiye ile ilgili görevlerde bulunmuştur. Milli mücadele döneminde Ankara'ya geçip silah İmalatına yardımcı olmuştur. İsmail Hüsrev, ilk, orta ve lise eğitimini İstanbul'daki Avusturya ticaret lisesinde görür. Bu liseye devam ederken bir yandan da Cihangir'deki Rufai tekkesine devam eder. Lise eğitimin son yılında okulda sol eğilimli bir grup içinde yer alır. İstanbul işgal altındayken annesiyle Sofya'ya geçer ve burada sosyalist ve anarşist gruplarla tanışır. Daha sonra İstanbul'a dönerek lise eğitimin tamamlar. Kayseri Talas Amerikan Koleji'nde Tarih ve Türkçe öğretmenliği yapar. Burada bir miktar politize olmuş işçi gruplarıyla temasa geçer. Nizamettin Nazif'le tanışması onu Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'na yaklaştırır. THİF'nin yayın organı olan Yeni Hayat adlı dergide isimsiz makaleleri yer alır. 1922 Eylülünde dergi kapatılır. Tıp öğrenimi görmek için Moskova'ya gideceği bahanesi ile babasından izin alır. Ancak pasaport sorunundan dolayı kaçak yollarla Moskova'ya gider ve dördüncü Kominterne katılır. Burada Vedat Nedim ile tanışır. 1922'de KUTV'un iktisat fakültesinde öğrenime başlar. KUTV'de 15 civarında Türk öğrenci vardır. Şevket Süreyya, Nazım Hikmet ve Vâlâ Nurettin ile yakın arkadaş olur. 1925'te bu okuldan öğretim üyesi olabilme yeterliliği kazanarak mezun olur. Sonrasında Türkiye'ye döner. Ama pasaportsuz girdiği için bir süre gözaltında kalır. Serbest kaldıktan birkaç hafta sonra komünist hareketten ayrılma kararı alır. Komünist hareketin Türkiye'de başarılı olamayacağına inanmakta, ayrıca muhalefete karşı siyasal iktidarın sertleşmesi nedeniyle huzursuz olmaktadır. Çeşitli dergilerde makaleleri yayınlanmaya başlar. Bir süre sonra Ankara'da Nafia Vekili Behiç'in (Erkin) özel kalemine memur olarak tayin edilir. Aynı zamanda Vedat Nedim'le birlikte Hakimiyet-i Milliye gazetesinde haftada bir

iktisat günü sayfasını hazırlarlar. 1931'de Ziraat Bankası kooperatifler şubesine geçer. 1933'e kadar Ziraat Bankası'nda çalışır.

1.2.4 Vedat Nedim (Tör)

26 Ağustos 1897 İstanbul doğumludur. Babası Nedim Servet, Harbiye Nezareti Erkanı Harbiye Dairesi Umumi katipliği yapmıştır. Amcası Fikri Servet, önceleri sol hareket içinde bulunmuş, daha sonra Atatürk'ün çevresinde yer almış bir tıp doktorudur. Dedesi Yemen ve İzmir'de fırka komutanlığı yapmış olan Ferit Servet Paşa'dır. Vedat Nedim önce Numune-i Terakki ve Hadika-yı Meşaret adlı mahalli okullarda okur. Daha sonra üçüncü hazırlık sınıfından başladığı lise tahsilini Galatasaray Sultanisi'nde tamamlar. 1916 yılında Ticaret Nezareti'nin açtığı sınavı kazanarak Berlin'e Yüksek Ticaret Okulu'na gider. Berlin'deki Türk öğrencilerinin toplandığı Türk kulübü tartışmalarına katılır. Öğrenciliğinde özellikle Werner Sombart'tan etkilenmiştir. Ayrıca Lenin, Marks, Engels, Kautsky'nin kitaplarını heyecanla takip etmiştir. Akabinde Türkiye İşçi ve Çiftçi Fırkasının kuruluşunda yer alır. Partinin yayın organı Kurtuluş dergisinde yazıları yayınlanır. 19 Mayıs 1919'da İstanbul'a döner. Kurtuluş dergisi İstanbul'da yayına devam eder. 1922'de Moskova'da TİÇF temsilcisi olarak Komintern'in dördüncü kongresine katılır. Burada İsmail Hüsrev ile tanışır. TKP'nin Aydınlık dergisinde yazıları yayınlanmaya başlar. 1925'de TKP merkez komitesi sekreteri olarak ikinci adamlığa yükselir. Aynı yıl çıkan Takrir-i Sükun kanunu ile dergiler kapatılır. Partinin önde gelenleri yurt dışına çıkınca Vedat Nedim genel sekreter olarak partinin başına geçmiştir. Ama yurt dışına çıkan üyelerle girdiği tartışmalardan sonra, partiyle ilişkisini kesip tüm bildiklerini polise anlatır. Geniş çaplı tutuklamalarda kendisi de tutuklanır. Dört ay kadar ceza alıp kısa sürede serbest bırakılır. 1928 sonrası Cumhuriyet gazetesinde yazıları yayınlanmaya başlar. 1929 yılında Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Müşavir Müdürlüğü'ne getirilir. Hakimiyet-i Milliye gazetesinde de yazmaya başlar.

1.2.5 Burhan Asaf (Belge)

1899 yılında babasının görevli bulunduğu Şam'da doğar. Oldukça varlıklı fakat çeşitli politik çalkantılarla karşılaşmış bir aileden gelmektedir. Babası Mehmet

Asaf, Mektebi Mülkiye'den mezun olduktan sonra, Suriye vilayetinin çeşitli ilçelerinde kaymakamlık yapmıştır. Ermeni olaylarından dolayı 61 yıl memuriyetten men cezasına çarptırılmıştır. Burhan Asaf 1907 yılında Yafa'da bir Fransız okuluna devam eder. 1908'de eğitimini İstanbul Kadıköy'de Menba-ül İrfan adlı bir okulda sürdürür. Daha sonra Kadıköy'deki St. Joseph'e devam eder. 1914'de okul kapatılınca Galatasaray ve Amerikan Lisesi'nde birer yıl okur. Liseyi Almanya'da tamamlar. Almanya'daki Münih ve Karlsruhe kentlerindeki Technische Hochschule'ye devam ederek mimarlık eğitimini tamamlar. Kassel'de sosyoloji eğitimi görür. Almanya'da sol hareketlerin etkisinde kalır. Vedat Nedim ile tanışmasında bu durum etkili olur. 1923 yılında İstanbul'a döner. Kısa süre Anadolu Ajansı Bükreş temsilciliğini yapar. Aydınlık dergisinde çalışmaya başlar. Bu derginin işçiler için çıkardığı Orak Çekiç adlı haftalık gazeteye çeviriler yapar. 1925'de dergi kapatılır. Ahmet Haşim vasıtasıyla Yakup Kadri ile tanışır. Bu tanışma hayatında önemli bir dönüm noktasını oluşturacaktır. 1925 yılında Ankara'da Hariciye Vekaleti bakanlık kaleminde işe başlar. Bir süre sonra Cumhurbaşkanlığı kalemine atanır. 1927'de polis soruşturmasından dolayı Hariciye Vekaleti'ndeki görevine iade edilir. Bir yıl sonra buradan istifa eder, sonrasında çeşitli kamu kurumlarında değişik görevler alır. 1929 yılında Hakimiyet-i Milliye'de sanat ve kültür üzerine yazıları yayınlanmaya başlar.

1.3 Kadro Dergisi'nin Yayın Hayatına Başlaması

1930'ların başlarında Ankara'da bir araya gelen Şevket Süreyya, Yakup Kadri, Vedat Nedim, Burhan Asaf ve İsmail Hüsrev bir dergi çıkarmaya karar verirler. Derginin yayın politikasına Şevket Süreyya'nın 15 Ocak 1931'de Ankara Türk Ocağında verdiği İnkılâp ve Kadro adlı konferansı yön vermiştir. İnkılâp ve Kadro konulu konferans, Kadro hareketinin ortaya çıkmasında bir katalizör rolü görmüştür.²⁷ Bu konferans, Ahmet Ağaoğlu, Hamdullah Suphi, Yusuf Akçura gibi Türk Ocağı ileri gelenlerinden olumlu eleştiriler almış ve konferansın bastırılıp tüm

²⁷ Temuçin Faik Ertan, **Kadrocular ve Kadro Hareketi**, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 59.

şubelere dağıtılması ve üzerinde tartışılması kararlaştırılmıştır.²⁸ Bu konferanstan sonra basında olumlu ve olumsuz eleştiriler ve bir grup aydının inkılâbın ideolojisini açıklamayı amaçladığı haberleri yer almaya başlar. Şevket Süreyya, Recep Bey'e (Peker) "Halk partisinin ilkelerini anlatmak istiyorum" şeklinde bir taleple gitmekle beraber, Recep Peker tarafından "Bu vazife bizimdir, sana veremeyiz" şeklinde bir gerekçeyle bu isteği reddedilmiştir. Ancak Mustafa Kemal Paşa'dan ve daha önce bu olaydan haberdar olan İsmet Paşa'dan izin alınmış ve derginin siyasi icazet sorunu halledilmiştir. Bununla birlikte CHF genel sekreteri Recep Bey'in karşı çıkışına rağmen gerçekleşen izin dolayısıyla sürekli dikkatli olmak gerekecektir. Kadrocular hâlihazırda rejimin gazetesi Hâkimiyeti milliye gazetesinde yazarlık yapmaktaydılar. Böyle bir imkânları varken bir dergi çıkarmak zahmetli, riskli ve daha küçük bir kitleye hitap etmek anlamına gelmekteydi.²⁹

Derginin imtiyaz sahibi Yakup Kadri, neşriyat müdürü ise Vedat Nedim'dir. Dergi, ideoloji ve gelişme stratejileri üzerinde oldukça ciddi ve düzeyli tartışmalar ortaya çıkartmıştır. Kadrocular aynı zamanda Türk devrimini yorumlayarak ona teorik çerçeve oluşturma konusunda kendilerini sorumlu görmüşlerdir.³⁰ Yakup Kadri, Kadro dergisini çıkarma amacının Halk Fırkası'nın ilkelerini açıklamak olduğunu ve devletçilik gibi ilkelerin o dönemde anlaşılmadığını belirtmektedir. Yakup Kadri, kendisinin de bu fikirlerle meşgul olduğu dönemde Şevket Süreyya'nın İnkılâp ve Kadro konferansı üzerine ileride Kadro hareketini meydana getirecek şahıslarla görüştüğünü, milletvekili ve Mustafa Kemal Paşa'ya yakın olmasından dolayı kendisini paranoter olarak içlerine aldıklarını belirtmektedir. Yakup Kadri, Recep Peker'le görüştüğünü ancak onun iznini alamadığını, Mustafa Kemal Paşa'ya durumu arz edip Milli Mücadelenin ruhunu izah edebilmek amacıyla dergi çıkarmak istediğini belirttiğini ve izinin Mustafa Kemal Paşa tarafından verildiğini belirtmektedir.³¹ Yakup Kadri'nin derginin imtiyaz sahibi olması CHF, Mustafa Kemal ve Şevket Süreyya'yı rahatlatmış, Yakup Kadri sayesinde Mustafa Kemal'in oluru alınmış, Mustafa Kemal, Yakup Kadri vasıtasıyla dergiyi kontrol imkânına

²⁸ Şevket Süreyya Aydemir, **Suyu Arayan Adam**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 431.

²⁹ Tekeli, İlkin, **a.g.e.**, s. 126–142.

³⁰ Mustafa Türkeş, **Kadro Hareketi - Ulusçu Bir Sol Akım**, İmge Kitabevi, Ankara, 1999, s.9.

³¹ Ertan, **a.g.e.**, s. 60.

sahip olmuştur. Bu durum Kadro'nun kendi kendini açıkça sansürü anlamına geliyordu. Bununla birlikte Kadro, oldukça dar bir alanda Türkiye'ye gelişme stratejisi ve ideoloji üretme amacındaydı. Kemalist rejim tarafından Kadro'dan CHF politikalarına karışmama yani parti içindeki farklı gruplar ile organik temaslar içine girmeme, Recep Bey'in çekincesi ile partinin toplumdaki yeri ve rolü üzerine görüş bildirmeme ve yönetimin uyguladığı politika ve uygulamalara zıt politikalar ortaya koymaması yazılı olmasa da gayri resmi olarak istenmiştir.³²

Yakup Kadri'nin milletvekili ve Mustafa Kemal'e yakın oluşu, sofrasına davet edilen nadir insanlardan olması derginin yayını için Mustafa Kemal'in olurlu alma konusunu garantiye almıştır. Mustafa Kemal dergiye abone olmuş, Çankaya için on nüsha alınmasını istemiş, Başbakan İsmet Paşa ve diğer ileri gelenler de abone olmuş ve dergi Ocak 1932'de yayına başlamıştır.³³

Kadro dergisinin yayın hayatına başlaması ilgiyle karşılanmıştır. Bunun sebebi ise o döneme göre farklı bir yayın politikası takip etmesidir. Sol basının olmadığı bir dönemde resmi çevrelerin görüşlerini yansıtan yayınlarla iş çevrelerinin sözcülüğünü yapan yayınların hâkim olduğu bir ortamda eleştirel olmakla birlikte resmi görüşlerin karşısında olmayan hatta resmi görüşleri sistemli hale getirmeye çalışan ve Türk inkılâbının ideolojisini ortaya koymayı amaçlayan bir dergi olarak yayın hayatına başlayacaktır. Kadro dergisi, yayınladığı üç yıl süresince aylık olarak yayınlanmış ve ayda üç bin adet basılmıştır. Dergi, yayımlandığı dönemde maddi bir sorunla karşılaşmamıştır.³⁴

1. 4. Kadro Dergisi'nin Yayına Son Vermesi

Kadro dergisinin yayımlandığı dönem, tek parti yönetiminin basın üzerinde 1930 öncesine göre daha hoşgörü gösterdiği bir dönemdir. 1930'lu yıllarda basın ve yayın faaliyetlerinde artış gerçekleşmiştir. Bu dönemde Ülkü, Çığır, Yeni Adam,

³² Türkeş, a.g.e., s. 93.

³³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Zoraki Diplomat**, İletişim Yayınları, İstanbul 1994, s.34.

³⁴ Korkmaz Alemdar, "Basında Kadro Dergisi ve Kadro Hareketi İle İlgili Bazı Görüşler," **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I (Tıpkı Basım), 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.21

Kooperatif, Yeni Türk, Fikir hareketleri, Atsız Mecmua gibi süreli yayınlar yayın faaliyetinde bulunmuşlar ve fikir hayatında sıcak kalem kavgaları gerçekleştirmişlerdir. Kadro dergisi inkılâbın ideolojisini ortaya koymak şeklinde iddialı bir amaçla ortaya çıkmış, yayına başladığında fazla olumsuz eleştiri almamış ancak daha sonra resmi çevrelerden, liberallerden ve bazı yayın organlarından olumsuz tepkiler almıştır. Kadronun kendisini inkılâp matbuatının tek temsilcisi görmesi, iddiaları, keskin üslubu, geçmişi eleştirmesi, görüşlerinin içeriği ve solcu geçmişleri sebebiyle hemen her kesimden sert eleştiriler almışlardır.³⁵

Kadro dergisi sondan bir önceki sayısında imtiyaz sahibi Yakup Kadri'nin büyükelçilikle görevlendirildiğinden dolayı yayınına bir süre ara vereceğini belirtmiştir. Ancak, Kadronun yayını böylelikle son bulmuştur. Kadronun yayınının son bulması Kadrocular tarafından beklenilmeyen bir durum olacak ki Yakup Kadri'nin görevlendirildiği ana kadar aynı yayın politikalarını devam ettirmişlerdir. Şevket Süreyya, “şeflerin yanlarında, onların yaptıklarını izah edecek ideolojiyi oluşturacak fikir adamlarının olması gerektiğini, bu olmazsa şeflerin yaptıklarının ortadan kalkabileceği” şeklinde bir yazı yazarak hem sitemini ortaya koymuş hem de çok büyük bir görev yaptıklarını anlatmaya çalışmıştır. Buna rağmen Kadro'nun yayını son bulmuştur.³⁶

1.4.1 Kadro'nun Kapanmasına Giden Yol

Yakup Kadri milletvekili olmasından dolayı Mustafa Kemal Paşa'ya ve hükümete en yakın kişidir ve önemli bir şahsiyettir. Yakup Kadri'ye göre, Mustafa Kemal Paşa'nın huzurunda Kadro dergisinin yayınlarının hükümetin iktisat siyasetini baltaladığı, parti genel sekreteri Recep Bey (Peker) tarafından rejimin temellerini sarsan yayın yapıldığı, ticaret vekâletinin iş yapamadığı gibi şikâyetler gerçekleşmiş ve Mustafa Kemal Paşa, Kadro meselesinin halledilmesini Dâhiliye vekâletinden istemiştir. Dâhiliye vekili İsmet Paşa'yı (İnönü) işaret etmiş ve Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa'yı bu işin kendi sorumluluğunda olduğunu belirtmiş ve hatta onu da

³⁵ Ertan, a.g.e., s. 65.

³⁶ Türkeş, a.g.e., s. 96.

Kadro dergisine yazı yazdığı için eleştirmiştir. Yakup Kadri, iki yıl önce de derginin kapanma ile karşı karşıya kaldığını, Parti genel sekreteri Recep Bey'in bir yazıdan³⁷ dolayı Mustafa Kemal Paşa'ya şikâyetinde bulunduğunu, kendisinin Mustafa Kemal Paşa'ya isterlerse Kadro'nun yayınına son verebileceğini belirttiğini ancak Paşa'nın bunu kabul etmediğini belirtir. Mustafa Kemal Paşa'nın kendisine Burhan Asaf'ın yazdığı ve yüzük hikâyesi adını verdiği yazının içeriğinin tartışıldığını söylediğini ve yazı içerikleriyle alakalı herhangi bir sorun olduğunda bunu kendisine açıklamalarını istediğini belirtir. Mustafa Kemal Paşa'nın o gece kendisini sofrasına çağırarak meseleyi hallettiğini parti erkânına gösterdiğini belirtmektedir.³⁸

1.4.2. Yakup Kadri'nin Tiran'a Gönderilmesi

Yakup Kadri, büyükelçi olarak atandığı haberini alınca İçişleri Bakanı Şükrü Bey'e durumu arz etmek için gittiğini ancak arz edemediğini, Atatürk'ün o anda gelip kendisine Tiran'a elçi olarak atandığını bildirdiğini, İsmet Paşa'nın da oraya geldiğini belirtir. Yakup Kadri sürpriz bir şekilde haberi öğrendiğini ve Atatürk'ün kendisini çağırıp Kadro'yu kapatmasını istemesini yeğlediğini belirterek böyle bir şekilde görevlendirmeden hoşnutsuzluğunu ortaya koyar. Yakup Kadri, Tiran elçiliği görevini cezaya çarptırılma ve haberin verilmiş usulünü şaka ve yarenlik tarzında değerlendirip sitem etmektedir. İsmet Paşa'nın kendisine Gazi'nin emrine karşı gelmemesini öğütlediğini, Dâhiliye vekili Şükrü Kaya'nın ise bu işten haberinin olmadığını belirttiğini kaydeder. Yakup Kadri, Tiran'a gitmemek için Gazi ile görüşüp dergiyi kapatacağını söylemeyi düşünmekle beraber buna imkân bulamamış, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü tarafından karar kendisine tebliğ edilmiş ve Yakup Kadri, sağlık ve o ana kadar milletvekilliği haricinde devlet hizmetinde bulunmamayı gerekçe gösterip Atatürk'ü kararından vazgeçirmeye çalıştıysa da başarılı olamamıştır. Yakup Kadri, derginin kapatılmasını sağlamak amacıyla elçilik görevi verildiğinin farkındadır. Yakup Kadri'ye göre Tiran'a elçi olarak atanması Atatürk'ün ince taktiklerinden biridir ve şu şekilde değerlendirilmektedir. “Kadro meselesi bu suretle, hem muarızlarımızı tatmin ve teskin edici bir şekilde, hem de

³⁷ Şevket Süreyya Aydemir, “Başyazı” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Şubat 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.3-4.

³⁸ Karaosmanoğlu, **a.g.e.**, s.21–28.

benim haysiyetim, izzetinefsim kırılmaksızın ve hakkımda birtakım zecri muamelelere meydan verilmeksizin kendiliğinden halledilmiş oluyordu”.³⁹

1.4.3. İş Bankası'nın Rolü

Kadrocularla İş Bankası arasındaki münasebetler devamlı bir surette gergin geçmiş ve İş Bankası grubu Mustafa Kemal Paşa'ya Kadro'yu devamlı bir şekilde şikâyet etmişlerdir. Kadrocular da yazılarında bazen isim de vererek İş Bankası ve politikalarını sürekli eleştirmiş ve İş Bankası destekli özel teşebbüse karşıda aynı şekilde muhalefetini sürdürmüştür. Kadrocular, İş Bankası ve bu bankanın desteğiyle gelişen özel teşebbüsün devlet desteğiyle gelişmesini, bazı alanlarda tekeller kurmasını eleştirmiştir. Taner Timur'a göre küçük burjuva kökenli iktidarın, memlekette istikrar, kapitalizmi geliştirmek için tarım ve ticarete egemen sınıflarla işbirliği yaptığını, bu sınıfların iktidarı ele geçirecek güçte olmadığını, iktidar temsilcilerinin arasında burjuvalaşma başladığını, Milli mücadeleyi yürüten Kadro'dan birçoğunun daha sonra ithalat- ihracat, bankacılık gibi işlerle uğraştığını, siyasi iktidardan bu amaçla faydalandığını, İş Bankasının kurucuları arasında politikacılar ve milletvekillerinin önemli yer tuttuğunu, bu grubun devlete sırtını dayayarak kendi menfaatleri çerçevesinde devletin nüfuzunu kullanmaya çalıştıklarını kaydeder.⁴⁰ Dolayısıyla Kadrocuların İş bankasına ve bu banka çevresinde toplanan siyasetçi ve özel teşebbüse yönelik muhalefeti bu çevreler tarafından hoş karşılanmayacaktır.

Kadrocuların daha sonraki yorumlarına göre İş Bankası grubunun olumsuz propagandası, Recep Peker'in karşı çıkışı derginin kapanmasında etkili olmuştur. Ancak bu faktörler Atatürk'ün kararına etkisi noktasında önem arz etmektedir. Atatürk'ün desteğini çekmesi Kadro'nun kapanmasını sağlamıştır. Kadrocular, özel sektöre ve İş Bankası grubuna yönelik eleştirileri bu kesimin Kadro'ya tepki göstermesine yol açmıştır. Bunun yanında Kadro'nun önerdiği gelişme stratejisi iktidarın uygulamaları ile tam örtüşmemektedir. Kadro'nun önerilerinde yönetimin

³⁹ Karaosmanoğlu, a.g.e., s.21–28.

⁴⁰ Taner Timur, **Türk Devrimi ve Sonrası**, İmge Kitabevi, Ankara, 2008, s. 88.

eleştirildiği görülmektedir. Dolayısıyla CHP içinden tepkiler gelmeye başlamıştır. Ayrıca yönetim Kadro'ya 1932 yılında olduğu kadar ihtiyaç duymuyordu. Bütün bu sebepler Kadro'nun kapanmasına neden olmuştur.⁴¹

Kadrocular, devleti sınıfların üstünde görmekteydiler ve sermaye grubunun gücünü kavrayamamışlardır. Kadrocuların devletçiliği bu çevrelerce kolektivizm olarak değerlendirilmiş ve bu çevrelerin temsilcisi İş Bankası grubu Mustafa Kemal'i kadro aleyhine çevirmiştir. Celal Bayar'ın İktisat Vekili olmasıyla güçlerini artıran İş Bankası sermaye çevrelerinin temsilcisi olarak Kadro'ya tahammül edememiştir.⁴²

1.4.4 Recep Peker'in Etkisi

Atatürk ve İsmet Paşa'nın Kadro'ya gösterdiği hoşgörüyü karşılık Halk Fırkası Genel Sekreteri Recep Peker, Kadro'ya sıcak bakmamış ve inkılâbın ideolojisini ortaya koyma görevinin partiye ait olduğunu belirtmiştir. Recep Peker, Kadro yayınlarını sürekli takip etmiş ve Mustafa Kemal Paşa'ya şikâyetle bulunmuştur. Recep Peker'in çok sesliliğe bu tepkisine sermaye çevrelerinin tepkisi de eklenmiştir. Bu tepkiler Mustafa Kemal Paşa'yı daha fazla etkilemiştir.⁴³ Recep Peker, Kadro'ya karşı çıkışını Mustafa Kemal Paşa'nın huzurunda sıklıkla dile getirmiş, Yakup Kadri milletvekili ve Paşa'ya yakın olması dolayısıyla onun

⁴¹ Kadrocuların özel sektöre karşı oluşu özel sektör ve İş Bankası grubu ile karşı karşıya gelmesi demektir. Kadronun bu grupların çıkarlarının tersine önerileri vardı. Temmuz 1932'de Devlet Sanayi Ofisinin kurulup özel sektör devre dışı kalmaya başlamış olsa da kısa süre sonra İş Bankası genel müdürü Celal Bayar'ın İktisat Vekili olmasıyla özel sektör ile devlet birlikteliği tekrar başlamış, Sümerbank kurularak DSO'nin elindeki işleri devralmıştır. Kadrocular, Celal Bey'in başkanlığına karşı çıkmamış ancak söylemleri ile İş Bankası grubu ve özel sektörü tedirgin etmiştir. Kadronun görüşleri bu grubun çıkarlarına tersti. İnönü'nün devletçiliğe ideolojik sebeplere dayanmıyordu ancak Kadroda ideolojik sebeplere dayanmaktaydı. Yönetim 1. Beş yıllık Sanayi planında kömür, bakır, şeker ve cam sanayinde özel sektörle ortaklıklar kurmuştur. Kadro bunun aksini iddia etmekteydi. Yönetim toprak reformu tasarısı hazırlamamış ve öncelikleri arasına almamışken Kadro bu konuda tasarılar hazırlamış, hükümeti uyarılmış, önerilerini ortaya koymuştur. Yönetimin devletçiliğini fiskal devletçilik olarak tanımlarken kendi devletçilik görüşünü devrimci devletçilik olarak değerlendirmiştir. Yönetim, başlangıçta devletçi politikalarına karşı liberallerin tepkisine karşı Kadroyu kullanmış ancak daha sonra Celal Bayar'ın İktisat Vekili olması, özel sektörün I. Beş Yıllık Sanayi Planında önemli roller alması ile liberaller ile de ilişkisini düzeltmiş, tepkilerini ortadan kaldırmıştır. Dolayısıyla Kadronun 1934'lerde eleştirilerini yoğunlaştırması, Hükümetin devletçilik politikasının yetersizliğini vurgulaması Kadronun yayınının sona ermesine yol açmıştır. **Bkz.:** Türkeş, **a.g.e.**, s.204-210.

⁴² Ertan, **a.g.e.**, s. 67.

⁴³ **A.e.**

huzurunda Kadro dergisini savunmuş ve bununla birlikte İsmet Paşa, Şükrü Kaya, Falih Rıfki ve Ruşen Eşref'te Kadro'yu savunmuşlardır.⁴⁴ Recep Peker, Kadro'nun yarı sömürge ve planlı ekonomi gibi söylemlerini şikâyet konusu yapmıştır.⁴⁵

Recep Peker, Kadro'nun yayını öncesi kendisi ile görüşüp izin almak isteyen Şevket Süreyya ve Yakup Kadri'nin bu taleplerini reddetmişti. Ancak Kadro yazarları Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa'dan izin aldıkları için dergi yayınlanmıştı. Recep Peker, Mustafa Kemal Paşa'nın huzurunda Kadro yayınlarını eleştirecek ve derginin yayınına son vermesini sağlamaya çalışacaktır.⁴⁶ Recep Peker'in Kadro'nun yayınlanmasına karşı çıkmasında kendisinin CHF içinde partinin teorik yapısıyla ilgili çalışmalar yapması ve bu konuda önde gelen kişilerden olması etkili olmuş ve ideoloji üretme işini parti dışında bir grup ya da kişi ile paylaşmak istememiştir.⁴⁷ Recep Peker, CHF içinde inkılâba bir doktrin yaratmak için yoğun bir şekilde çalıştığı dönemde Kadro'da aynı göreve soyunmuştur. İki grupta işin önemi ve aralarındaki rekabetin bilincinde hareket etmekle birlikte Peker, resmi ideolojiyi üretmeye çalışırken bu rekabetten dolayı Kadro'nun amansız düşmanı olmuştur.

Kadro ile Recep Peker'in etkisiyle faşizme yaklaştırılmaya çalışılan CHF, toplumu yeni hedeflere götürecektir ideolojiyi aynı zamanda ve belki de etkileşim halinde oluşturmaya çalışmışlardır.⁴⁸ Bununla birlikte Recep Peker'e rağmen Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa'nın Kadro dergisinin yayınlanmasına izin vermesi CHF'nin Kadro'ya karşı resmi ve bağlayıcı bir politikasının olmadığını göstermektedir.⁴⁹ Yakup Kadri'ye göre İsmet Paşa'nın mücadele ettiği nüfus suiistimallerine dayanan servet birikimlerine karşı almaya çalıştığı politik ve idari tedbirlere paralel olarak Kadro dergisi de bu alanda fikri mücadele başlatmıştır. Yakup Kadri, Kadro'nun tenkitleri üzerine CHF Genel Sekreteri Recep Peker'le yaptığı tartışmalarda devrimci ve devletçi olarak bilinen partinin bu meseleleri hiç

⁴⁴ Karaosmanoğlu, **a.g.e.**, s.21.

⁴⁵ Hakkı Uyar, **Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi**, Boyut Yayın Grubu, İstanbul, 1999, s.324.

⁴⁶ Karaosmanoğlu, **a.g.e.**, s.21.

⁴⁷ Ertan, **a.g.e.**, s.161.

⁴⁸ Emre Kongar, **Atatürk Üzerine**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1994, s.325.

⁴⁹ Ertan., **a.g.e.**, s.161.

önemsemediği sonucunu çıkarmaktadır. Recep Peker'e Kadro'nun ekonomik ve sosyal hastalıklara koyduğu teşhisleri iletmediğini ancak Recep Bey'in Kadro'nun teşhisinin yanlış ve kasten abartılı olduğunu söyleyip, sağlam bünyede mutlaka bir kusur arama çabası içinde olduğunu dile getirdiğini belirtmektedir. Kadro'nun Recep Peker'in ortaya attığı altı oku işlemeye ve açıklamaya çalışması da Peker'in Kadro'ya karşı olmasında etkilidir.

Recep Peker de aynı tarihlerde CHP'ye bağlı Halkevlerinin yayın organı Ülkü dergisinde inkılâbın ideolojisini oluşturmaya başlamıştır. Kadro'yla Ülkü arasında benzerlikler olmakla birlikte Ülkü dergisi Kadro'ya alternatif bir dergi olarak yayınlanmış ve Kadro'nun Kemalizm'e sosyoekonomik yorum getirmesine sosyokültürel yorumlarla karşılık vermiştir. Kadro ile Ülkü Kemalizm'in içeriğini doldurmaya çalışmışlardır. Bu iki dergi arasında bir çekişme yaşanmıştır.⁵⁰ Ülkü dergisi de Türk inkılâbını açıklamaya ve benimsetmeye çalışan bir dergi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Recep Peker ve CHP Yönetim Kurulu'na göre Kadro'nun savunduğu görüşler yabancıydı ve bu görüşler Marksizm'e dayanıyordu. Bu yüzden bu çevreler Kadro'ya karşı olmuşlardır. Bununla birlikte Recep Peker'de otoriter yönetimi savunmuştur.⁵¹

1.4.5 Matbuat Kanunundaki Değişiklik

Serbest Fırkanın kapanmasından sonra CHF'ye bağlı yazarlar tarafından otoriter yönetim savunulmaya başlanmış, muhalif gazeteciler suçlanmış, CHF'yi eleştirmenin meclisi eleştirmek olduğu dile getirilmiştir.

⁵⁰ Recep Peker Ülkü dergisi ile sosyokültürel olarak yaklaştığı Kemalizm'e halkçı veya köycü siyasal ve kültürel içerik kazandırmak istemiştir. Atatürk, otoriter yönetimi amaçladıkları için Kadro'nun yayının durmasını sağlamış, 1936'da da Recep Peker'i de görevden almıştır. Recep Peker, otoriter yönetimi savunmuş ve bu amaçla bir tasarı hazırlamış ve İsmet Paşa'nın da onayladığı tasarı 1935 kurultayına sunulmak istenmişse de Atatürk tarafından bu girişim engellenmiştir. **Bkz.:** Hakkı Uyar, **a.g.e.**, s. 323.

⁵¹ Merdan Yanardağ, **Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi**, Siyah Beyaz, İstanbul, 2008 s.154.

Basın kanunu görüşmelerinde muhalif basın ve gazetecilerin yayınlarının millet ve devlet hayatı için tehlikeli olduğu, matbuat hürriyetini teminle birlikte suiistimalin zararlarını mümkün olduğu kadar ortadan kaldıracak bir düzenlemeye gerek olduğu 1931 basın kanunu önerisinde gerekçe olarak sunulmuş ve 25 Temmuz 1931’de basın kanunu kabul edilmiştir. Bu kanunun 50. maddesi önemli kısıtlamalar getirmiştir. Bu madde, “Memleketin genel siyasetine dokunacak yayınlardan dolayı bakanlar kurulu kararıyla gazete ve dergiler geçici olarak kapatılır ve bu süre içerisinde bu gazete sorumluları başka bir şekilde gazete çıkaramaz.” şeklindedir. Bu maddeye dayanarak bazı gazete ve dergiler kapatılacak ve muhalif basın üzerinde bu madde oldukça etkili olacaktır.⁵²

Basın kanunu Milli Mücadele, Cumhuriyet ve inkılâp düşmanlığından ceza alanların gazete çıkaramayacağı, gazetede çalışanların listesinin hükümete bildirilmesi, padişahlık, hilafetçilik, komünistlik ve anarşistliği kışkırtan yayın yapılmaması gibi hükümleri içermektedir. Hükümete de ülkenin genel politikasına dokunacak yayınlardan dolayı gazete ve dergileri kapatma geçici olarak kapatma yetkisi veren basın kanunu sınırlı bir basın özgürlüğünü ortaya çıkarmıştır.⁵³

Kadro dergisinin yayınlarında bu yasanın etkisi de görülmektedir. Kadrocular, yayın hayatı boyunca çok dikkatli olmuşlar ve özellikle iktidarla doğrudan doğruya karşı karşıya gelmekten kaçınmışlardır. Oldukça dikkatli bir politika takip etmişlerse de Kadrocular yine de memleketin genel siyasetini tehlikeye düşürecek yayın kapsamında değerlendirilecek gerekçelerle Mustafa Kemal Paşa’ya şikâyet edilmişlerdir.⁵⁴ Ancak Kadro dergisinin yayın hayatına son vermesinde basın kanunu devreye sokulmamış, Kadro iktidar tarafından kapatılmamıştır. Bununla birlikte basın kanununun devlet memurlarının basın ve yayın faaliyetleri ile alakalı maddesi dolaylı olarak derginin yayın hayatına son vermesinde etkili olmuştur.

⁵² İ.Ceyhan Koç, **Tek Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri (1929-1938)**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006, s. 22, 157.

⁵³ Hıfzı Topuz, **Türk Basın Tarihi - 2. Mahmut’tan Holdinglere**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003, s.158.

⁵⁴ Karaosmanoğlu, **a.g.e.**, s.21-28.

1931 basın kanununa göre devlet memurlarının gazete ve dergilerin imtiyaz sahibi olmaları yasaklanmıştır.⁵⁵ Kadrocular, devlet memuru olduklarından Yakup Kadri'nin yerini dolduracak birini bulmaları gerekiyordu. Ancak Kadrocular böyle bir yola başvurmamışlar ve derginin yayınına son vermişlerdir.⁵⁶ Yakup Kadri, Kadroculara devlet memuru olduklarını ve görevlerinin önemli olduğunu, Kadronun yayınına devam ettirmek için istifa etmemelerini, risk almamalarını ve kapanışı kabullenmelerini telkin etmiştir.⁵⁷

⁵⁵ Koç, **a.g.e.**, s.21.

⁵⁶ Türkes, **a.g.e.**, s.204.

⁵⁷ **A.e.**

2. KADRO VE İDEOLOJİ

2.1 Kadroculara Göre Kadro

SCF deneyiminden sonra, siyasal elit içinde, toplumun neden muhalif hareketlere büyük temayülü olduğu sorusu çerçevesinde tartışmalar yoğunlaşmaya başlar. Tartışmalarda; bu sorunun, yapılanları halka anlatacak, açıklayacak bir ideolojinin olmamasından kaynaklandığı tezi ağırlık kazanır.

“Yakup Kadri 1931’deki CHF üçüncü büyük kongresinden sonra ortaya çıkan bir sorundan söz etmektedir: Baktım bütün meclis Halk partili, fakat Halk partisinin ilkeleri hakkında hiçbir bilgileri yok. Bunu izah etmek için bir çare arıyorduk. O sırada kayınbiraderim olan Burhan Belge "benim arkadaşlarım var onlarla konuşayım" dedi. Şevket Süreyya Bey’in İnkılap ve Kadro diye bir kitap hazırladığını da söyledi. Onun üzerine gittim Şevket Bey’i buldum. O zaman Ankara Ticaret Mektebi Müdürüydü (Tekeli ve İlkin, 2003:128)."

Bu alıntıdan, kadrocuların ilkeleri daha genel anlamda inkılâbı izah etmek için, Şevket Süreyya’nın İnkılâp ve Kadro isimli çalışması temelinde bir araya geldikleri anlaşılmaktadır. Kadro, ideolojisini geliştirirken yani inkılâbı açıklarken inkılâbı gerçekleştirmiş olan siyasal elit ile çatışmamaya ve çelişmemeye özen göstermek zorundadır. Bu bakımdan Mustafa Kemal Paşa’nın aydınlar ve oynadıkları roller üzerine görüşleri önem kazanmaktadır. Konya Türk Ocağında 20 Mart 1923 tarihli konuşma bu konuya dairdir:

"İnhitatomuzun bu ana sebebini şu nokta teşkil ediyor: İslam âlemi iki sınıf ayrı heyetlerden mürekkeptir. Biri ekseriyeti teşkil eden avam, diğeri ekalliyeti teşkil eden münevveran. Bozuk zihniyetli milletlerde ekseriyeti azime başka hedefe, münevver denen sınıf başka zihniyete maliktir. Bu iki sınıf arasında zıddiyeti tamme, muhalefeti tamme vardır. Münevveran kitlei asliyeyi kendi

hedefine sevk etmek ister; kitlei halk ve avam ise bu sınıfı münevvere tabi olmak istemez. O da başka istikamet tayinine çalışır.

Sınıfı münevver telkinle, irşatla kitlei ekseriyeti kendi maksadına kendi maksadına göre iknaa muvaffak olamayınca, başka vasıtalara tevessül eder. Halka tahakküm ve tecebbüre başlar; halkı istibdatta bulundurmağa kalkar. Artık burada asıl tahlili noktaya geldik. Halkı ne birinci usul ile ne de tahakküm ve istibdat ile kendi hedefimize sürüklemeye muvaffak olmadığımızı görüyoruz; neden?

Arkadaşlar, bunda muvaffak olmak için münevver sınıfla halkın zihniyet ve hedefi arasında bir intibak olması lazımdır. Yani sınıfı münevverin halka telkin edeceği mefkûreler, halkın ruh ve vicdanından alınmış olmalı. Halbuki bizde böyle mi olmuştur. O münevverlerin telkinleri milletimizin umku ruhundan alınmış mefkûreler midir?

Şüphesiz hayır, münevverlerimiz içinde çok iyi düşünenler vardır. Fakat umumiyet itibariyle şu hatamızda vardır ki, tetkikat ve tetebbuatımıza zemin olarak alekser kendi memleketimizi, kendi tarihimizi, kendi ananelerimizi, kendi hususiyetlerimizi ve ihtiyaçlarımızı almamızdır.”⁵⁸

Mustafa Kemal, halk-aydın kopukluğuna dikkat çekerek, münevverlerin halkla ilişki kurabilmesini ve kendi tarih ve kültürümüzden beslenmesi gerektiğini vurgular. Bu anlayış Ziya Gökalp’ın güzidelerin halka gitmesi gerektiği şeklindeki teziyle uyum içindedir.⁵⁹ Kadrocularda ideolojilerinin yerel kökenli olduğunu sadece metot olarak tarihi materyalizmi kullandıklarını, ama onun da zaten medeniyete ait olduğunu vurgulamaları bu çerçevede anlam kazanabilir. Ama "Kadro" olarak isimlendirdikleri elit kesime yükledikleri anlamlar, Atatürk’ün aydın anlayışını oldukça aşmaktadır. Öncelikle Kadrocuların Kadro’yu nasıl tanımladıklarına göz atalım. Bu konuda en kapsamlı tanım “İnkılap ve Kadro” kitabındadır. Önce Batı

⁵⁸ Levent Köker, **Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 144.

⁵⁹ Taha Parla, **Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye’de Korporatizm**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 134.

Avrupa sanayileşme tarihi içinde uzman ve organizatör tabakanın nasıl güçlendiği açıklanır.⁶⁰ Sonrasında kadro tanımı yapılır.

Şevket Süreyya'ya göre Kadro, milletin genelini bağlayan siyasi ve iktisadi kayıtlara karşı milletin genelini isyanı demek olan bir milli kurtuluş hareketinde, dar bir menfaat grubunun organı değil, bu hareketi duyan, koruyan ve yaşatan ileri unsurların rehber teşkilatıdır. Kadro, parçalı millet rejimi içinde bir parlamento hareketi değil, bir inkılâp avangardıdır. İnkılabın bütün başat fikirleri, inkılabın mahiyeti ve gelişme yönünü belirleyen ve ilan eden ileri prensipler ancak böyle bir kadronun ideolojisinde ifadesini bulabilecektir. Bir inkılabın irade ve çıkarı, inkılabı duyan şuurlu ve feragatli bir avangardın, inkılap cephesinde milletin en ileri ve en duygulu unsurlarını toplayan azlık, fakat disiplinli bir kadronun iradesinde temsil olunacaktır. Şuurlu ve feragatli kadrosunu yaratamayan bir inkılâp, savaşta kumanda heyetinden mahrum kalan orduya benzeyecektir. Bu yüzden kadro, teşkilat çerçevesi dar disiplinli ve şuurlu bir idare ediciler ve kurucular zümresi olarak tarif edilebilir. Kadro'da sıradan her vatandaşın yeri yoktur. Kadro en ileri unsurların en ileri fikirler etrafında toplanmasıyla kurulur. Kuvvetini, fikirlerinin isabetinden ve saflarındaki unsurların gücünden alır. Kadro fikirlerinin isabeti ile yetiştirdiği inkılâp neslinin liyakat ve heyecanı ile kalabalıkları sevk ve idare edebilecektir.⁶¹

Şevket Süreyya Kadro'yu kısaca, belli (Kadrocu) ideoloji temelinde bir araya gelmiş, iyinin de iyisi olanlardan oluşan, halkı yönetecek dar bir grup olarak tanımlamaktadır. İnkılâp ve Kadro kitabında açıklanan bu kadro anlayışı, Kadro dergilerinde de yansımaları bulmuş, "Kadro" sosyoekonomik her alanda belirleyici ve düzenleyici aktör olarak analizlerin merkezine yerleşmiştir. Buradan çıkarabileceğimiz bir diğer sonuç ise sözü edilen elit kesimin, ideolojiyi benimseme, yani eğitilmiş olma temelinde tanımlanmasıdır. Ama bu eğitimin sınırları Kadrocular tarafından çok dar olarak çizilmiştir. Kısacası, Kadro'nun ideolojisini benimseyebilen bir eğitilmiş elit söz konusudur. Bu dar kadronun, toplum için

⁶⁰ Şevket Süreyya Aydemir, **İnkılâp ve Kadro**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 141-148.

⁶¹ Aydemir, **İnkılâp ve Kadro**, s. 149-150.

rehberlik vasfı öne çıkartılmıştır. Teknik zorunluluk temasına yine Şevket Süreyya'da rastlanır:

"Bizde kadro, henüz tanzimi gayri kabil bir yüksek teknik mevcut olmadığı için bunun üstünde sınıf mücadelesine girişmemiş olan milletin ileride de böyle bir cidal içine düşmemesi için müdafaa edilen bir MİLLİ REHBERLİK FORMU'dur."⁶²

Böyle bir kadroya neden ihtiyaç duyulduğu sorusuna cevap olarak; kadro tanımlanırken de kullanılan, kadro için gerçekleşme zemini olabilecek olan, inkılâp olgusu ortaya atılır. Kadro, mevcudiyetini ve tasavvur ettiği iktidardaki kadroyu inkılâp için tasarlamıştır. Bu, CHF ilkelerini ideolojileştirme çalışmasında, dönemin belirttiğimiz koşulları çerçevesinde anlaşılabilir. Kadrocular ideolojilerini, siyasal formüllerini savunurken daima inkılaba gönderme yapmışlardır. Kadroculara göre inkılâp sürmektedir ve ilmi halen yapılmamıştır.

Şevket Süreyya inkılâbı kadro odaklı açıklamıştır: "Türkiye bir inkılâp içindedir. Bu inkılâp durmadı. Yaşananlar yalnız onun bir safhasıdır. İhtilal, inkılâbın amacı değil, aracıdır. İnkılâba taraf olmak ya da olmamak söz konusu değildir. İnkılâbın içinde yaşayanlar, ona uyum sağlamak zorundadır. İnkılâba taraftar olmayanların iradeleri, inkılaba taraftar olanların iradesine kayıtsız bağlanacaktır. İnkılâbın irade ve menfaati, azlık fakat şuurlu bir avangardın, disiplinli kadronun iradesinde temsil olunur. Bu kadro, inkılâbın realitesine uygun teorileşen prensipler sisteminin ana hatları etrafında taktik ve stratejik zikzaklar yapılabilir, fakat ricatlar yapılamaz."⁶³

"İnkılâbın derinleşmesi demek, her şeyden evvel, işte bu inkılâp şuurunun, inkılâp ahlak ve disiplininin, onu temsil eden azlık kadronun dimağından

⁶² Şevket Süreyya Aydemir, "Türk Nasyonalizmi" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Ağustos 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.9.

⁶³ Aydemir, **İnkılâp ve Kadro**, s. 1-4.

genç neslin, geniş köy ve şehir kalabalıklarının dimağına inmesi yerleşmesi demektir.”⁶⁴

Şevket Süreyya azlık bir kadro olmadan inkılâbın olamayacağını vurgulamakta ve inkılap karşısında bitarafılığın imkansız olduğunu savunarak, diğer aydın kesimlerine karşı, kendisine düşünsel bir mevzi kazanmaya çalışmaktadır. Ayrıca bu inkılâbın henüz ideolojileşmediği de belirtilir.

“Türk inkılâbının unsurları, ideoloji şekilde tedvin edilmiş değildir. Bu Türk inkılâp münevverliğine düşen vazifelerin en acil ve en şerefliisidir. Her biri kıymetli ve orijinal olan bu fikir ve nazariye unsurları izah edildikçe bu esaslar inkılâp nesli için kriterler olacak, yeni ve standartlaşmış inkılâpçı tip böyle doğacaktır. Dünyayı telakki tarzı bu tipler sayesinde mümkün olacaktır; kadro bunun için çıkmaktadır.”⁶⁵

Bu görüşlerden çıkarılabilecek bir sonuç, inkılâp tedvin edilmediği için inkılâba dair söylenebilecek her şeyin kadro ideolojisine aykırı olamayacağıdır. Ayrıca yeni insan tipinden bahsedilmektedir. Kadro yeni insan tipini yaratmakta kendini görevli görmektedir. Önceden de belirttiğimiz gibi kadrocular, Türk inkılâbını bir ilk, milli kurtuluş hareketleri için öncü olarak görmektedirler. Bu itibarla elitist görüşlerinin tüm milli kurtuluş hareketleri için de geçerli olduğunu savunmuşlardır.

“Milli kurtuluş hareketi disiplinli bir avangardın, bütün ferdi ve zümrevi menfaatler haricinde teazzuv ve milletin umumi menfaatlerini temsil ve müdafaa eden bir rehber kadronun sevk ve idaresi altında cereyan edebilir.”⁶⁶

⁶⁴ A.e., s. 7-8.

⁶⁵ Şevket Süreyya Aydemir, “Başyazı” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Ocak 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.9.

⁶⁶ Şevket Süreyya Aydemir, “Milli Kurtuluş Hareketlerinin Ana Prensipleri” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Ağustos 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.11.

Burhan Asaf'a göre Türk inkılâbı, savaş sonrası hareketleri içinde en başarılısıdır. Türk inkılâbı harp sonrasında milli ve beynelmilel manada en adaletli ve en ileri hareketini teşkil etmek iddiasındadır. Onun böyle olduğunun şimdiye kadar meçhul kalması, Türk milletinin cibilli bir vafından, şamata ve tefahürden hoşlanmamasından başka bir şeye atfedilemez.⁶⁷ Ayrıca inkılâp Şevket Süreyya'ya göre zamanın gerekliliğidir. Türk inkılâbı Türkiye'nin, içinde yaşanan zamanın şartlarına ve zorunluluklarına göre yeniden yapılış ve kuruluşudur ki bu hareket ancak sistemli hamleler, hedefleri evvelden muayyen sıçrayışlar ve bir zerresi bile boş yere harcanmayan toplulaştırılmış bir mitli enerji ile gelişebilecektir.⁶⁸ Açıkçası, Süreyya, inkılâbı uygularken dikkatli davranılması gerektiğini belirtirken, ideolog olarak Kadro'ya işaret etmektedir. Yakup Kadri'nin de aralarında bulunduğu geniş bir kesim, CHF ilkelerinin halka sistemli şekilde izah edilmesi gerektiği inancındaydılar. Bu bakımdan Kadrocular, ideolojilerinin bir davranış, düşünüş pusulası gibi de kullanılabilmesini amaçlamaktaydılar. Mehmet İlhan, inkılâplarla ilgili bir broşürün el altında tutulması gereğinden söz eder.⁶⁹ Ama bütün kadro ideolojisinin bir broşür oluşturmak için geliştirildiğini söyleyemeyiz. Çünkü kadro ideolojisi, herkese hitap edecek, kısacası broşürleştirilebilecek gibi değildir. Ancak bu ideoloji çerçevesinde vatandaşlar için bir kılavuz öngörülmektedir. Kadrocular hiçbir zaman hasbi ilim arayışı içinde olmamışlardır. Çünkü iktidara odaklanmış bir düşünce hareketiydiler. Bu bakımdan ilme araçsal yaklaşmışlardır. Ama inkılâbı da bilimsel temellere oturtmak istemişlerdir: "İnkılap bilimsel hale getirilerek bilgiye dayandırılmalıdır."⁷⁰ Tüm bu inkılâp ve onun iradesinin temsilcisi olarak Kadro anlayışından toplumu değiştirici, dönüştürücü bir elit iktidarı anlayışı çıkmaktadır.

Türkeş'in tespit ettiği gibi, Kadrocular tarihsel materyalizmi ters çeviriyorlar; çünkü onların bu teorisine göre aydın-devlet, altyapıyı belirleyecektir.⁷¹ Ancak

⁶⁷ Burhan Asaf Belge, "Faşizm ve Türk Milli Kurtuluş Hareketi" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Ağustos 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.39.

⁶⁸ Şevket Süreyya Aydemir, "İnkılap Bitti mi?" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Mart 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.9.

⁶⁹ Mehmet İlhan, "İnkılabı Bilmek" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Haziran 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.66.

⁷⁰ Tahir Hayrettin, "Türk İnkılabı Kürsüleşiyor" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Temmuz 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.38.

⁷¹ Türkeş, **a.g.e.**, s. 216.

Kadroculara göre bu çelişkinin çözümü, dönemin dünya tarihi açısından dönüm noktası olarak, yani olağanüstü bir durum olarak açıklanmasında yatar. Ayrıca bu tezin doğruluğu yahut yanlışlığı kadrocuları çok fazla da ilgilendirmiyordu.

Bu tersine dönmüş tarihsel materyalist anlayışta, Kadrocular eğitim yoluyla hatta gerektiğinde cebir kullanarak toplumu dönüştürmeyi amaçlamışlardır. Öncelikle, iktidarın merkezinde yer alacak bürokrat-aydın tabakanın yetiştirilmesi önemliydi. Hasbi ilim anlayışı olmayan kadrocular, bunun için tüm akademik kurumların üzerinde, tüm sosyal bilimlerin üzerinde konumlanmak isterler. Kadrocular, bu bakımdan mecliste yeni üniversite ile ilgili aldıkları iki haberi sevinçle okuyucularına aktarırlar: İlk olarak, bütün sosyal bilimler, Türk inkılâbına göre değerlendirilmelidir. Ve bütün öğrenciler, hangi meslekten olursa olsun, diplomasını alabilmek için enstitüden sınav verecektir. Yani Türkiye’de eğitim görmüş meslek erbabı için birinci şart inkılâpçı olmaktır. İnkılabtan sınav veremeyen hayattan dönecektir. İkinci konu açılma günüdür. Her ders yılının birinci günü, üniversite hocaları, öğrencileri ve dışarıdan gelen dinleyiciler ile birlikte bir celse akdeder. Bu celsede bütün hocalar, bir evvelki sene zarfında kendi branşları dâhilinde yayınlanan yeniliklerden, bilim ve uzmanlık namına bahsederler. Bu raporlar hemen basılır ve Türkiye ile Türkiye haricinde dağıtılır. Eğer verdiği raporla, herhangi bir profesör, komik duruma düşerse, cehaletinin yahut tembelliğinin cezasına katlanacaktır. Biri şuur diğeri de terbiye ve inzibat bakımından inkılâpçılığın bütün gerekliliklerine haiz olan bu iki karar inkılâba yakıştırmaktadır.⁷² Ancak bu enstitünün çalışmaları kadrocuları tatmin etmemiş, enstitüde der veren siyasal elit kökenli hocaları eleştirmişlerdir.

Toplumun genelinin dönüştürülmesi konusunda, öncelikle toplumda bir inkılâp heyecanı yani “antuzyazm” olması gerektiğini savunmuşlardır. Antuzyazm, kitlelerin, Kadro’nun geliştirmekte olduğu inkılap ideolojisini, yani kadrocuların siyasal formülüne inanması, kabul etmesi demektir. Bu heyecana katılmayanların, zorla katılımları sağlanacaktır. “Başarılı inkılâp hareketlerini yaşatan, ileri kadro ve

⁷² Şevket Süreyya Aydemir, “Arkada Kalan Darülfünunun Başına Gelenler” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Haziran 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.96.

kendilerini temsil eden fikirler etrafında her parçayı iradesiyle veya iradesi haricinde toplamaya muvaffak olabilmektedir.”⁷³

Burada önlenmesi gereken pasiflik, miskinlik, mistisizm, pesimizmdir. “İnkılâbımızın ideoloji cephesini genişletmek, mistik-miskin kişilere set çekilmelidir.”⁷⁴ Pesimizmin toplumsal seyrini, bu seyrin kanuniyetlerini idrak edemeyen ve toplumdaki dışlanan ferden dimağına yansımaları belirlemektedir. Pesimizmi vakıa fert temsil eder; fakat onu yaratan toplumdur.⁷⁵ Antuzyazm için pesimizm, totalizm gibi eskiye dair ne varsa artık atılmalıdır.

Şevket Süreyya’ya göre, Bir inkılâp içinde doğan ve onu yaşatmak vazifesini üzerine alan bir rehber kadro için, daimi bir inkılâp heyecanını, “antuzyam”ı uyanık tutabilmek işi, inkılâbı yaşatma ve yerleştirme mücadelesinin en nazik veçhesidir. Bütün araştırmalar göstermektedir ki inkılâp heyecanı "antuzyazm" denilen ruh durumu, anarşik bir ruhun ve teşkilatsız bir cemaatin kendi insiyaklarına tabi olarak coşması ve taşması demek değildir. İnkılâp heyecanı bir şuur hadisesidir. Toplumsal bir şuur hadisesidir, kazanılmıştır ve ancak organize bir toplum içinde doğar ve gelişebilir. Savaş sonu ihtilallerinde heyecan kolektif bir ruh disiplini. Savaş sonu ihtilallerinde sokağın ve bireyciliğin damgası yoktur. Simdi inkılâbı benimseyen ve mukadderatı bu inkılâbın mukadderatına bağlı olan insanlar, çocuk kadın, genç, ihtiyar bu devamlı ve prensipli inkılâp terbiyesinin bir konusudur, İnkılâp nesli, böyle kolektif bir yetiştirme, duyurma ve hareket etme disiplinine mevzu olan nesildir. Ferdi bir ruh macerasının değil, toplu bir arama ve hareket etme ahlakının ruha verdiği sonsuz heyecan ancak böyle bir inkılâp nesli içinde yaşar ve kökleşebilir. Türk inkılâbı kendi kahramanını yarattığı gibi kendi kadrosunu ve neslini de yaratmalıdır. Bugünkü inkılâp rehberlerinin bu büyük eserlerini, inkılâbın prensiplerini kendine ahlak edinmemiş ve memleketi yaşatmak ve ilerletmek davaları içinde pişmemiş ve yetişmemiş havai ve teşkilatsız bir nesle emanet etmeyi tehlikeli

⁷³ Şevket Süreyya Aydemir, “Bir Ruh Fantezisi Yahut Yerli Peygamber” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Ocak 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.36.

⁷⁴ **A.y.**

⁷⁵ Şevket Süreyya Aydemir, “İnkılâp Heyecanı” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Ocak 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.6.

bulacakları aşıkardır. İnkılâbın tazeliğini, hızını ve heyecanını daima uyanık tutabilmek için gençliğin ve kalabalığın, prensiplerini inkılabı ideolojisinden alan sistemli bir siyasi terbiye rejimine tabi tutulması işi, inkılap faaliyetlerinin en mühim konusunu oluşturacaktır.⁷⁶

Şevket Süreyya antuzyazm içinde elitin toplumu dönüştürmesini açıklarken, İtalya ve Sovyetler Birliği örneklerini verir. Sovyetler Birliği de rehberleri köylülerin kendi aleyhlerine de olsa nasıl aksi davranmaya sevk edildiği çarpıcı bir örnek olarak aktarılır. Sovyetler Birliği'nde, 120 milyonluk bir köylü kitlesi, toprakların kolektifleştirilmesi yani herkesin kendine mahsus toprak sahibi olması aleyhine oy vermeye ve harekete sevk olunmuştur. Rus mujiğinin iradesi haricinde, belki de kendi yaptığına kendisinin de şaşması şeklinde gerçekleşen bu görülmemiş hamle, inkılabın rehber kadrosunun bilhassa köylerde harekete geçirdiği 130 bin kişilik bir köy rehberleri kadrosunun eseridir. Bu 130 bin heyecanlı adama, 120 milyonluk kımıldama kabiliyeti az bir köylü kitlesinin muti bir ordu gibi sevk edilebilmesi imkânını veren şey, anlaması zor bir sır değildir. Sadece sıkı bir teşkilatın gıdalandırdığı şuurlu ve feragatli bir inkılâp heyecanın başarılı bir örneğidir.⁷⁷

Şevket Süreyya'nın örnek olarak gösterdiği bu olaya, dönüşen -dönüştüren çerçevesinde bakarak, dönüştüren rehber fikrinden kadrocuların ne algıladığını irdelenmek gerekir.

Kadrocular, kendilerini, diğer; aydınlardan ayrı konumlandırırlar. Kadroyu tanımlarken, kendilerini iktidarla bütünleştirme çabası içinde olduklarını görmüştük. Aydın-entelektüele ilişkin çok sayıda kavram kadrocular tarafından kullanılmıştır. Kadro dergilerinde entelektüellik ve yarı münevverlik olumsuz, rehber, kadro, münevver, inkılapçı gibi kavramlar olumlu olarak kullanılmıştır. Yalnız Şevket Süreyya'nın "İnkılâp ve Kadro" kitabında entelektüeli olumsuz değil, mevcut olan bir aydın grubunun genel isimlendirmesi anlamında kullandığı görülür. İnkılâp ve

⁷⁶ Aydemir, **İnkılap ve Kadro**, s. 151-154.

⁷⁷ **A.e.**, s. 155

Kadro'da entelektüeli tarihsel süreç içinde açıkladıktan sonra Türk entelektüelinin farklı olduğu ve bundan sonrada farklı olması gerektiği vurgulanır.

19. asırdaki Avrupa toplumlarının gelişme tarihi incelenince görülür ki bu cemiyetlerde “entelektüel” tamamıyla gelişmekte olan burjuvazinin bir tabisi ve emrindeki unsuru vaziyetinde görülür. Sanayi memleketlerinde entelektüelin fonksiyonu gittikçe genişleyen ve yapılan üretim vasıtalarını elinde tutan sınıf tarafından öncelikle bir kısım teşkilatçılık ve idare edicilik rollerini, bu sınıf namına ve fakat bu sınıfın rızası dahilinde elinde topladığı göze çarpar. Avrupa toplumları gibi sınıflarının sınırı belirli toplumlarda entelektüel namına idareyi yönettiği hakim sınıfın ideolojisini aksettiren, görüş hududu ve hareket kabiliyeti aksettirdiği ideolojinin sınırlarıyla belirli olan bir “bağlı zümre” sayılmıştır. Bu görüş, bütün halinde isabetsiz görülemez. Yeni Türk toplumunda entelektüel zümre, teknik kuvvetleri elinde tutan bir sınıfın emrinde ve o sınıfın menfaatine çalışan bir emirber sınıf değil, aksine bütün yüksek tekniği elinde bulunduran, halkın ileri menfaatleri hesabına çalışan teşkilatçılar ve teknisyenler kadrosudur. Ya bir fikir adamı ya bir teknisyen olan yeni entelektüel tipinin bu sosyal rolünü hatta bugünkü Türk cemiyetinde ilkel halinde gözlemlemek ve değerlendirmek gerekmektedir.⁷⁸

Şevket Süreyya, bu bağımsız mücerret sosyal grubun tarafını belirlemesi gerektiğini de savunur. İnkılap prensipleri, birer birer tayin ve terkip edildikçe yeni inkılabın alemi telakki tarzı, bizzat inkılabın seyri içinde izahını buldukça Türk entelektüelleri içinde bir farklılığın göstergesi olacak, bu prensipleri idrak ve ihata edenler bir tarafa, idrak ve ihata edemeyenler diğer tarafa ayrılacak. Onları kabul edenler iradeleriyle, kabul etmeyenler iradeleri haricinde bu prensiplere tabi olacaklardır.⁷⁹ Kadro kendisini dışında gördüğü entelektüellere uyanlarda bulunmaktadır: “Kadro mistisizmin pasif ruh esareti yerine, cemiyetin yaratıcı kuvvetinin doğurduğu dinamik, inkılâp felsefesi olan münevverler kadrosudur.”⁸⁰ Münevver kavramı, entelektüele göre daha kadrocu-inkılâpçı olma yolunda bir

⁷⁸ A.e., s. 64-66

⁷⁹ A.e., s. 9

⁸⁰ Şevket Süreyya Aydemir, “Bir Ruh Fantezisi Yahut Yerli Peygamber” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Ocak 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.36.

aşama gibi görülmektedir. “Münevver deyince kendilerini milletin tamamı ile beraber hissedenleri ve her hesapta muadeleyi aynı esasa yani milletin tamamına irca edenleri anlıyoruz.”⁸¹ Münevver, millette ilişkili yani ferdiyetçi veya bir sınıfın, grubun temsilcisi olmayan entelektüel olarak tanımlanır. Osmanlı münevveri, şahsiyetsiz olarak nitelendirilmiş, bu tez materyalist çerçevede, müstemlekedeki fikir doğmayacağı ve münevver yetişmeyeceği savıyla desteklenmeye çalışılmıştır.⁸² Dönemin münevverleri ise çoğu ferdiyetçi olduğu için eleştirilmiştir.⁸³ Kadrocular millete öncelik veren münevver için, fikirlerini geliştirecekleri bir güzergahta çizmişlerdir. Münevver öncelikle eskimiş batı düşüncelerini almamalıdır. “İlk mücadele edeceğimiz şey, Türk münevverinin, eski bir alemin telakki tarzına istinat eden felsefi kültürüdür.”⁸⁴ Mücadele edilecek batı merkezli düşüncede öncelik liberalizme verilmiştir. “Türk münevverinin eski rejimleri (liberalizm) müdafaa etmesi manasızdır.”⁸⁵ Dikkat edilecek diğer bir konuda Bergsonizmdir.

“Türk münevverine hakim ve organizatör bir unsur olmak rolü, tarihi bir vazife olarak verilmiştir. Böyle bir unsurun cihanı telakki tarzı ise ancak inkılapçı, cemiyetçi, maddeci dinamik, determinist ve milli kurtuluşçu bir cihanı telakki tarzı olabilir. Bergson tarihi zaruretçiliği reddetmiştir. Kadro ile Bergsonculuk tam bir tezattır. Bergson ilmin nazari kuvvetine inanmaz.”⁸⁶

Bergsonculuk aktif münevver anlayışına zemin hazırlayamazdı. Tüm batı düşünceleri dışında münevver hangi felsefeye dayanacaktır? Kadrocular bu temeli milli tarih tezi olarak ilan etmişlerdir. Münevver çalışmalarını bu teze dayandırmalı ve onu işlemelidir. Şevket Süreyya’ya göre, Avrupa merkezilik (Avrupa tarihini

⁸¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Ankara, Moskova, Roma-1” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Kasım 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.34.

⁸² Şevket Süreyya Aydemir, “Yeni Devletin İktisadi Fonksiyonları” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Mayıs 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 6.

⁸³ Vedat Nedim Tör, “Devletçilik Karşısında Zümre Menfaati ve Münevver Mukameveti” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Eylül 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.19.

⁸⁴ Şevket Süreyya Aydemir, “Geri Teknik ve Say’ın Sefaleti” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Haziran 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.9.

⁸⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Bir Kıymet Kendini Vaadediyor” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Temmuz 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.40.

⁸⁶ Şevket Süreyya Aydemir, “Bergsonizm Yahut Bir Korkunun Felsefi İfadesi...” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Kasım 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.45-50.

dünya tarihinin merkezi kabul etmek) yine bir düşünce hatasıdır. Avrupalı tarihçiye göre Türk ırkının rolü sadece menfi ve sadece tahripkârdır. Oysa Türk tarihi, dünya tarihinin başı ve Türk inkılâbı Avrupa tarihinin yirminci asırda inkişafını bulmuş bir tarihi reaksiyondur. “Milli tarih tezinin bütün usul ve vasıtalarıyla her gün biraz daha takviyesi, inkılap münevverliğinin vazifesi ve borcudur.”⁸⁷ Ancak kendilerinin de kullandığı tarihsel materyalist metodun çelişki gibi görünmesini önlemek için “Türk münevveri Avrupa’nın ne peyki ne tabii ne hayranı değil olsa olsa sadece mirasçısıdır. Teknik başka rejim başkadır.” tezini savunmuşlardır.⁸⁸ Bu tez daha önceden de medeniyet kriteri kullanılarak savunulmuştu. Bu bakımdan teknik bir medeniyetten diğerine kalabilen bir mirastır. Zaten Kadro yeni bir teknik arayışına girip eski tekniği inkâr edemezdi. Zira devletçi ideolojileri tekniğe (üretim vasıtaları) hâkim olma üzerine kurulmuştu. Şevket Süreyya da teknik uzmanları Türk entelektüellerinin bir unsuru olarak saymıştır. Devletçiliği iktisat politikası alanında incelerken uzmanların, özellikle planlar sayesinde tüm topluma yönelik organizatörlük rolüne soyunması gerektiği görüşünde olduklarına değinmiştik. Münevver-uzman kişi, aynı zamanda inkılâpçı olarak da tanımlanmıştır.

“İnkılâpçı ve mücadeleci yani ileri tekniğin cebri müdahalesi ile tabiatı ram edici bir noktai nazar memleketin iktisadi rayonlara bölünüşü içinde Türk inkılâpçısının tabii noktai nazarıdır.”⁸⁹

Hasbi ilim arayışı içinde olmayan Kadrocular, bu tutumlarını münevver içinde şart koşarlar. “Kemalist Türk inkılâpçısına göre ilim de millidir. İlminde vatani vardır ve ilmin vatani burası olmak gerekir.”⁹⁰ Ayrıca münevver devlete yardımcı olmakla doğrudan görevlidir.

⁸⁷ Şevket Süreyya Aydemir, “Eurocentrisme’in Tasfiyesi” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Temmuz 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.7-10.

⁸⁸ Şevket Süreyya Aydemir, “Yeni Devletin İktisadi Fonksiyonları” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Mayıs 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 7.

⁸⁹ Şevket Süreyya Aydemir, “Türkiye’nin İktisadi Mıntıkalara Bölünmesi: Rayonlaştırma” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Mart 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.8.

⁹⁰ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Fikirde İstiklal” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Ekim 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.32..

“Her Türk münaveverine düşen vazife, devletin gittikçe genişleyen ve mürekkepleşen bu yeni içtimai işlerinde ona, fikir ve enerji sermayesinin bütün varlığı ile müzahir olmaktan başka bir şey değildir.”⁹¹

Şevket Süreyya, Türk münaveveri için asıl mühim olanın kendi rejimimizin kendi menfaatlerine uygun sosyal yasasını, genel soyut planını çizmeye çalışmak olması gerektiğini savunur.⁹² Kadro, tüm münaveverler için kadro haline evirilebilmelerinde gereken koşulları açıkladıktan sonra, onlara çağrıda bulunur: “Türk münaveveri! Mili inkılâp cephesinde ve bütün milli kurtuluş hareketlerinin örneklik ve öncülük vazifesinde yerini al!”⁹³ Ayrıca, inkılâpta bitarafılık tasavvur edilemez. Her münavever cephelerden birinde yer almaya mecburdur. Bitarafılık irticadan yana olmak anlamına gelecektir.⁹⁴ Şevket Süreyya, Türk münaveverinin mekânını da saptamıştır. Bu mekân, eski ile bağların koptuğu, inkılâp gibi yeni olan başkent Ankara’dır. “İstanbul da siyasi merkez olmanın getirdiği ufuk ve idrak genişliğini birdenbire kaybetmiş, yan münaveverler İstanbul’da türemiştir.”⁹⁵ Ayrıca İnkılâp ve Kadro kitabının sonunda, bu kitabın Ankara’da yazıldığı özellikle vurgulanmıştır.⁹⁶

Görüldüğü üzere, Şevket Süreyya’nın daha çok üzerinde durduğu ve diğer Kadrocularca da benimsenen entelektüel tezine göre, entelektüeller bir sosyal grup hatta zümredir. İleri ve şuurlu bir kadro haline gelebilmesi ve bu yolla da iktidardan pay alabilmesi için belli şartlar yerine getirmek zorundadır. Bu şartlar düşünce güzergahı üzerinde kalın çizgilerle belirlenir:

a) En başta münavever batı düşüncelerine kapılmayacak “milli ilim” anlayışı çerçevesinde hareket edecek ve bu ilmi geliştirecektir.

⁹¹ Şevket Süreyya Aydemir, “İş Kanunu Yeni Cemiyetin Temel Kanunlarından Biridir” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Haziran 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 15

⁹² Şevket Süreyya Aydemir, “Sosyal Milliyetçiliğin Zaferi” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Aralık 1934-Ocak 1935, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.10

⁹³ Şevket Süreyya Aydemir, “Yürüyen Devlet” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Ocak 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 4.

⁹⁴ İsmail Hüsrev Tökin, “Milli Kurtuluş Devletçiliği” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Haziran 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.25.

⁹⁵ Şevket Süreyya Aydemir, “Yarı Münaveverler Kulübü” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Ağustos 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.41.

⁹⁶ Aydemir, **İnkılâp ve Kadro**, s. 175.

- b) Batı düşüncesi içinde özellikle liberalizm ve Bergsoncu felsefe münevverin uzak durması gereken felsefelerdir.
- c) Batıdan sadece metot anlamında teknik kabul edilecektir ki bu da tarihsel materyalizm olarak işaret edilir.
- d) Münevver mistisizm, pesimizm, miskinliğe yol açacak her şeyden uzak duracaktır.
- e) Nihayetinde inkılap ideolojisini benimseyecek, yani kadrocuların geliştirmekte oldukları ideolojiyi kabul edecek, aksi halde cebir ile bile karşılaşabilecektir.
- f) Münevverin mekanı başkent Ankara olacaktır.

Kadronun belirlediği kriterlere uyan münevverler, iktidarın odağında konumlanan kadronun bir parçası olabileceklerdir. Ancak kadro sadece düşünce adamlarından değil teknik uzmanlardan da oluşmaktadır. Devletçilik rasyonel şekilde ancak bu uzmanlarca uygulanabilecektir. Devletçilik sadece elit kesimin kendi arasında pazarlık etmesine ve siyasi tavır almasına izin veren bir rejimdir.⁹⁷ Bu bakımdan kadronun ilk çalışma kendini ortaya koyma sahası devletçi iktisat tezlerinde olmuştur.

“Yeni Türkiye iktisat bünyesi yarı müstemleke şartlarından, itici ve büyük kümelere rehberlik edici bir inkılap kadrosunun zoru ile temizlenmiş ileri bir iktisat bünyesi olmak zaruriyetindedir.”⁹⁸

Devletçiliği rasyonel olarak hayata geçirebilmek için gerekli olan kadro, bu politikaları uygulama da zorlayıcı bir unsur haline de gelebilecektir. Kadro ideolojisinde toplumsal sorunların çözümünde teknik gelişmenin öneminin vurgulanmasının yanı sıra içtimai konulara da vakıf olunduğu vurgusu ile makul çözüm yollarına bilimsel olarak ulaşabilecekleri izlenimi verilmeye çalışılmıştır.

⁹⁷ Keyder, **a.g.e.**, s. 153.

⁹⁸ Şevket Süreyya Aydemir, “Tabiata Tehakküm” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Ağustos 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 20.

2.2 Kadro İdeolojisi

Kadro hareketinin düşünsel istikametini belirleyen Şevket Süreyya'nın "İnkılâp ve Kadro" adlı çalışmasında savunulan görüşler hareketin teorik çerçevesini oluşturmaktadır. Kadrocuların felsefesini Kemal Karpat Marksizmin, milliyetçilik ve Korporatizm ile yüzeysel bir biçimde derlenmiş karması olarak değerlendirmiştir.⁹⁹ Şevket Süreyya, 15 Ocak 1931 tarihinde Türk Ocakları Ankara Genel Merkezi salonunda verdiği konferans metnini daha sonra "İnkılâp ve Kadro" adı altında kitaplaştırır.¹⁰⁰ Kitabın hazırlanmasındaki amaç inkılâbın ideolojisini oluşturmaktır. Bu arada Şevket Süreyya Milli Tasarruf Cemiyeti'nde Burhan Asaf, İsmail Hüsrev, Vedat Nedim ve Yakup Kadri ile bir araya gelerek Kadro ismini verdikleri dergiyi çıkarmaya başlar. Kadro dergisi daha somut ve konularla ilgilenmekte, adeta İnkılâp ve Kadro'daki soyut, genel ilkeleri pratiğe geçirmeye çalışmaktadır.

Kadro dergisi ile İnkılâp ve Kadro kitabında savunulan görüşler genel olarak "Kadro İdeolojisi" olarak adlandırılabilir. Kadrocuların toplumsal düzeni belirtme açıklama ve doğrulamaya dair fikirleri bulunmakta ve dayandıkları temel tezleri vardır. Kadroculara göre ideoloji cemiyet şartlarının bir mahsulüdür.

"İdeoloji; bizi ihata (kuşatan) eden cemiyet şartlarının, bizim dimağımıza in'ikası ve in'ikasların muayyen formüller ve doktrinler şeklinde ifadesidir. Cemiyet şartları: (1) Teknik şartlar (insan-doğa). Bu vasıtalar cemiyetin iktisadi, ahlak, hukuk, san'at vs. anlayışlarına tesir ederler. Teknik şartlar geriyse ileri kültür olamaz. (2) İnsanların kendi aralarında sosyal şartlar. (3) Cemiyetin manevi bünyesidir. İşte bir cemiyetin ideolojisi, o cemiyetin içinde yaşadığı bu teknik ve sosyal şartların muayyen prensiplere göre ve onların inkişaf istikametleri dahilinde izah ve ifadesidir."¹⁰¹

⁹⁹ Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s. 69.

¹⁰⁰ Naci Bostancı, **Kadrocular ve Sosyo - Ekonomik Görüşleri**, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 1990, s. 8.

¹⁰¹ Şevket Süreyya Aydemir, "Kadro" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Nisan 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.3.

Aynı ideoloji tanımı İnkılâp ve Kadro kitabının giriş bölümünde yer almıştır.¹⁰² İdeolojinin cemiyet şartlarının yansıması olarak tanımlanması Kadrocuların materyalist anlayışlarıyla örtüşmektedir. Ancak Kadro Dergilerinde ideoloji çoğu zaman sadece sistemli düşüncenin karşılığı olarak görülmüş, zaman zaman dünya görüşü (alemi telakki tarzı) olarak da değerlendirilmiştir. Tekeli ve İlkin'e göre Kadro Hareketi 1930'lar Türkiye'sinde aydınlar arasındaki bir grubun iktidarı etkileme, siyasal elit haline gelme çabasıdır.¹⁰³ Kadrocuların iktidarı etkileme amaçları ideolojilerinin şekillenmesinde önemli bir unsur olmuştur. İdeoloji, elit grubun kendi çıkarlarını meşrulaştıranda kullanılabilir. Kadrocular ideoloji yoluyla kendilerini evrenselleştirmek ve fikirlerini ölümsüzleştirmek istemiş olabilirler. Kadrocular çalışmalarında sık sık evrensellik ve özgünlük temalarını vurgulamışlardır. Kadro ideolojisinin ve vurgulanan bu temaların açıklanabilmesi için önce metod anlayışlarının bilinmesi gerekir.

2.2.1 Metod Anlayışları

Kadrocular çalışmalarında metod olarak materyalizmi kabul ettiklerini açıkça belirtmişlerdir. Özellikle Şevket Süreyya ve İsmail Hüsrev tarihsel materyalizm anlayışında daha ısrarcıdır. Bu durumun, her iki yazarın eğitimlerini Moskova'da KUTV'da görmeleriyle ilişkili olduğu açıktır. Kadrocuların dünya görüşü materyalist temelli olmasına karşın, kendileri tarihsel materyalizmi daha çok bir metod olarak açıklamaktadırlar. Kadro Dergisi üçüncü sayısı başyazısında yer alan "İptidada vücut vardı. İptidada madde vardı. Kelam, fikir ve fiil onun mahsulüdür."¹⁰⁴ şeklindeki görüşleri dünyayı açıklamada materyalist temeli göstermektedir. Ancak Kadrocular komünist olarak görülmek istemedikleri için metod vurgusunu yaparak tarihi materyalizmin Marksizm'le özdeşleştirilmesine karşı çıkmaktadırlar. Şevket Süreyya'ya göre "Marksizm yalnız tarihi materyalizm demek değildir. Marks'ın ilmi

¹⁰² Aydemir, **İnkılâp ve Kadro**, s. 1v-v.

¹⁰³ Tekeli, İlkin, **a.g.e.**, s. 504.

¹⁰⁴ Şevket Süreyya Aydemir, "Kadro" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Mart 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.4.

sosyalizmi yalnız dünyanın muayyen yerleri için sınırlıdır.”¹⁰⁵ Şevket Süreyya bu görüşlerini daha ayrıntılı olarak Kadro dergisinde açıklamaktadır.

Şevket Süreyya’ya göre tarihi materyalizm, tarihin izah tarzı, sosyoloji ve felsefe tarihidir. Marksist düşünürler de tarihi materyalizmin köklerini 17-16. yüzyıllara hatta Makyavel’e dayandırmışlardır. Bu teoriye göre, sosyal yapıların değişmesinde en büyük etken, üretim ve üretim aletlerindeki değişikliklerdir. Üretim ilişkilerinin düzeyi, toplumun gelişmişliğinin bir göstergesidir. Çünkü toplumda insan ilişkilerin ilk şekli, üretim ilişkileridir.

“Binaenaleyh içtimai şekillerin değişmeleri esnasında, istihsal münasebetlerinin ve tekniğin terakkisi yatar. Hülasa tarihi materyalizm, Marksizm’de tarihin materyalistçe izahıdır ve bu izah, yalnız muasır nizamdaki tezatların mütealasına değil, bütün tarihi devirleri izahına tahsis olunmuştur.”¹⁰⁶

Şevket Süreyya, İnkılâp ve Kadro kitabında, alt yapı-üst yapı ilişkisini tarihsel materyalist bir perspektifle değerlendirir. Üretim araçları üzerindeki üretim ilişkileri, her zaman toplumun temelini yani alt yapısını oluştururken, ona dayanan ahlak, din, hukuk, sanat vb kurumlar toplumun üst meselelerini yani üst yapısını oluşturur.¹⁰⁷ Tarihi materyalizm, Kadrocu ideolojinin temel direğini teşkil eder. Şevket Süreyya, tarihi materyalizmi tanımlarken bu yöntemin Marksizm’le mündemiç olmadığını vurgulamaya çalışır. Hatta Makyavel ile materyalizmi ilişkilendirir. Kadrocu ideolojiyi incelemeye devam ederken materyalist kabulleri üzerinde de durulacaktır. Ama materyalizmi analizlerinde doğrudan kullanan İsmail Hüsrev’in bu konudaki görüşlerine değinmemiz gerekir. “Tekniğin tekâmülü mülkiyet münasebetlerinin şeklini değiştirdiği gibi bu değişen münasebetler aynı

¹⁰⁵ Aydemir, **İnkılâp ve Kadro**, s. 33-34.

¹⁰⁶ Şevket Süreyya Aydemir, “Marksizm” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Temmuz 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.10.

¹⁰⁷ Aydemir, **İnkılâp ve Kadro**, s. 27.

zamanda tekniğin yerine de müessir olmuştur.”¹⁰⁸ İsmail Hüsrev’in köy iktisadiyatı analizleri ve önerdiği çözüm yolları, üretim ilişkileri ile mülkiyet yapısı ilişkisi temeline dayanır. Bu arada kadrocuların tekniği, üretim aletleri-ilişkileri, altyapı anlamında kullandığını belirtmemiz gerekir. Kadrocular çalışmalarının temeli olan üretim ilişkileri analizine her zaman sadık kalmamışlardır. Özellikle yaşadıkları döneme dair Türkiye analizlerinde alt yapı-üst yapı odaklı bakış açısını yansıtmazlar. Bu durum, kadrocuların amacının hasbi ilim değil iktidarı etkilemek veya pay almak olması şeklinde izah edilebilir. Zaten kadrocu ideoloji analiz edilirken, Kadrocuların siyasal elit olma çabalarını gözden ırak tutmamak gerekir. Ama bu, Kadro ideolojisinde ekonominin alt yapının, tekniğin ikincil planda tutulduğu anlamına gelmez. Tam tersine, bakış açıları ekonomi temelli olmuş, iktisat alanında geliştirdikleri ideolojilerini diğer alanlara da yansıtarak, iktisat temelli bir ideoloji oluşturmuşlardır.

2.2.2 Devrim Doktrinizasyonu

Kadro dergisi yayın hayatına Kadro Niçin Çıkıyor? Başlıklı bir manifesto ile başlamıştır. Bu manifestoda Kadrocular amaçlarını şöyle tasvir etmektedirler:

Hülasa; cihanın bin bir çeşit hadisata gebe olan bugünkü esrarengiz gidişi içinde, mukadderatını kendi inkılabının mukadderatına bağlayan inkılap neslimizin muhtaç olduğu inkılap şevkini her zaman uyanık tutmak ve inkılabımızın idrakini durdurur gibi görünen coşkun ve mürekkep cereyanına daima hakim kalabilmek için, onun prensiplerini hududu muayyen kriteriyumlar şeklinde bilmeye, benimsemeye ve benimsetmeye mecburuz. Kadro, bunun için çıkıyor.¹⁰⁹

¹⁰⁸ İsmail Hüsrev Tökin, “Köy İktisadında Teknik İnkılap” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Şubat 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.16-17.

¹⁰⁹ Şevket Süreyya Aydemir, “Başyazı” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Ocak 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.1.

Serbest Fırka deneyiminin başarısız olduğu ortamda Kadro yöneticileri kendilerini sistem için taze bir nefes olarak görüyorlardı. Kadrocular ekonomiden uluslararası ilişkilere kadar birçok konuda yeni/alternatif görüşleri savunuyorlardı. Bu yeni/alternatif görüşler parti içinde ve dışında mevcut gelişmeler çerçevesinde derin tartışmalara neden oluyordu. Hareket güçlü bir karşıtlığın yanında orijinal bir ideoloji de yaratmıştı.

Hareketin ortaya çıkışındaki esas saik, devrimin ideolojisini yaratma çabasıydı. Kadrocular bunun Türk aydınının en öncelikli ve en önemli görevi olduğuna inanıyorlardı. Onlar devrimleri yapan kahramanlarla, bu devrimlerin ideolojisini formüle eden aydınların farklı kişiler olacağına inanıyorlardı.¹¹⁰ Kadro'nun ilk sayısında Kadrocular ana hedeflerini devrimin ideolojisini inşa etmek olarak belirlemişlerdir; eğer bu yapılmazsa Türk devriminin ömrünün kısa, etkilerinin sığ olacağına inanmaktadırlar.¹¹¹ Zira bir devrimin hayat kaynaklarını desteklemek ve dünya politikasında etkin olmak için formüle edilmiş bir ideolojiye ihtiyacı vardı.

Kadrocular için en hayati düşünce olan, devrimin ideolojisini yapmanın önemi, Türk Devriminin öncü bir devrim olduğuna olan sarsılmaz inançlarından kaynaklanmaktadır. Öyleyse bu devrimin ideolojisinin kuvvetli bir biçimde formüle edilip, emperyalizme karşı bir ruh ve mücadele hareketi olarak kolonilerin her bir köşesine yayılması gerekmektedir. Kadrocular Türk devriminin yolunun ve metodolojisinin, gelecekte emperyalist/kapitalist dünya düzeni karşıtı devrimler için bir kılavuz olabileceğini düşünüyorlardı.¹¹² Kadro hareketi için devrimin ideolojisini yapmanın pek çok farklı boyutları vardı. Bu meselenin sosyo-politik, ekonomik ve

¹¹⁰ Kadroculara göre devrimin ideolojisini yapma işini bizzat devrimi yapanlardan beklemek yanlıştır, bunu aydınlar onların gözetimi altında yapmalıdır.

¹¹¹ Aydemir, **İnkılâp ve Kadro**, s. 5.

¹¹² Bu düşünce o zamanki tüm Türk seçkinleri arasında yaygın bir görüştü. Türk Kurtuluş Savaşının emperyalist güçlerin işgaline karşı yapılan ilk/yegâne savaş olduğunu düşünüyorlardı. Kadroculara göre öncü seçkinler sadece bu devrimi yapmamış, aynı zamanda ülkenin sıradan insanlarının da desteğini almayı başarmışlardır. Bu Türk devriminin en önemli boyutudur, bundan dolayı da Türk Devriminin diğer hareketler arasında ayrı bir yeri vardır. Türk devriminde halkla (Kadrocuların söyleminde sıradan insanlar) seçkinlerin (aydınların) ortak hareketi onu başarılı ve biricik kılmıştır. Bundan dolayı Kadrocular bu işbirliğini sınıf analizlerine temel yapmışlar (bu işbirliğinden dolayı herhangi bir sınıf farklılığının olmadığı bir toplum) ve bunu kurtuluşun kaynağı olarak tüm uluslara sunmuşlardır.

uluslararası sistem analiziyle ilgili tarafları vardı. Hareketin diğer tüm meselelerle ilgili görüşleri, bu durumun bir yansıması şeklinde ortaya çıkmaktadır. İktisadî bakımdan devletçiliği savunuyor, sosyal hayatta ulusçuluğu toplumsal hayatîyetin temel bir ruhu olarak öneriyor, emperyalizme karşı ulusal bağımsızlık hareketlerini uluslararası sistem analizi olarak görüyor ve sosyal değişim, dönüşüm alanında seçkinciliği ve tüm bu işleri yapacak tek bir grubu önceliyorlardı.

2.2.3 Devlet Anlayışları ve Devletçilik Düşünceleri

Kadrocular ideolojilerinin merkezine devletçiliği yerleştirmişlerdir. Devletçilik görüşleri iktisatla sınırlı kalmamış, diğer sosyal alanlar İçin de belirleyici olmuştur. Dönem açısından iki tür devletçilik anlayışının bulunduğu söylenebilir. Devletçiliği bir sistem olarak yorumlayanlar, kapitalizm ile sosyalizm arasında her ikisinin de bazı özelliklerini almış ve sırf Türkiye'ye has değil, bağımsızlığa kavuşan bütün az gelişmiş ülkelerin izleyeceği bir sistem düşünmektedirler. Buna karşılık devletçiliği bir iktisat politikası olarak yorumlayanlar, özellikle resmi çevreler devletçiliğin kapitalizme değil liberalizme bir alternatif olduğunu ileri sürmektedir.¹¹³ Bu anlayış farkı resmi çevreler ile Kadrocular arasındaki ideolojik farkı da ortaya koymaktadır. Kadrocuların iktidara yönelik emelleri olduğu için bu fark önemlidir. Dönemin tek parti iktidarında, diğer ilkelere olduğu gibi, devletçilik konusunda da net bir tanım ortaya konamamakta, siyasi elit arasında devletçilik anlayışı az da olsa farklılaşmaktadır. Bu farklılık iktisat politikası olarak devletçilik anlayışı çerçevesinde cereyan etmektedir. Resmi devletçilik anlayışını yansıtabilecek bir tanımlamaya 1931 CHF parti programında rastlanmaktadır:

“Ferdî mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün olduğunca az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mamuriyete erdirtmek için milletin umumi ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerle bilhassa iktisadî sahada devleti fiilen alakadar ve faal kılmak.”¹¹⁴

¹¹³ Korkut Boratav, **Türkiye’de Devletçilik**, İmge Kitabevi, Ankara, 2006, s. 96.

¹¹⁴ Parla, **a.g.e.**, 213

Bu tanımlamada devletçiliğin sınırları net çizilmemiştir. Devletçilik uygulamasına 1929 dünya ekonomik buhranı ile, yani önemli ölçüde dış şartların zorlamasıyla geçilmiştir. Türkiye’de 1929’da himayecilik ile başlayan iktisat politikası değişikliği adım adım ilerleyerek 1932’de devletçiliğe ulaşmıştır.¹¹⁵ Kadrocular, diğer konularda da olduğu gibi, devletçilik konusunda da işe mevcut devletçilik anlayışını kabul ederek başlamışlardır. Ama Kadrocuların devletçilik anlayışı ileriye dönük olarak, resmi anlayıştan farklılaşmaktadır. Devletçiliği bir sistem olarak benimseyen kadrocular, ideolojilerinin ismi olarak devletçiliğe çeşitli ekler getirmişlerdir; nasyonel devletçilik, milli devletçilik vb. Kadrocular, siyasal elitin devletçilik anlayışını yetersiz bulmaktadırlar. İsmail Hüsrev iki anlayışı karşılaştırırken kendi anlayışlarına hakiki sıfatını eklemektedir:

“Bugün Türkiye’de resmi ulemanın anladığı devletçilik telakkisi, devlet sosyalizminden başka bir tabirle müdahalecilikten başka bir şey değildir. Bu ulema fert faaliyetlerinin esas kalmasını ve devletin ancak bazı nafia işlerini üzerine almasını muvafık görüyorlar. Bizce bu nevi bir devletçilik, bir içtimai sistem olmaktan ziyade bir devlet politikasıdır, Hâlbuki hakiki devletçilik cemiyetin bünyesinde bir istihaleyi tazammün eden bir sistemin ifadesi olabilir.”¹¹⁶

Kadrocular, neden devletçi bir sistem öngördüklerine cevabı materyalist temellerden hareket ederek vermektedirler: “Tekniğin başıboşluğu sınıf mücadeleleri ve buhranlara yol açar.”¹¹⁷ Altyapının yerine kullandıkları üretim araçlarının başıboşluğu, yani serbestliği üstyapı olan toplumda kargaşalığa yol açacak iddiasındadırlar. Kadrocular yaşanan krizi buna iyi bir örnek olarak gösterirler. 1930’lu yıllar Kadroculara göre liberal-kapitalist-emperyalist dönemin çöküş

¹¹⁵ Boratav, a.g.e., s. 100.

¹¹⁶ İsmail Hüsrev Tökin, “Milli Kurtuluş Devletçiliği” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Temmuz 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.25-26.

¹¹⁷ Şevket Süreyya Aydemir, “Plan Mefhumu Hakkında” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Mayıs 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.11.

dönemidir. “Klasik buhran telakkisi 1933de terk edilmiş, bir bünye buhranı olduğu kanaatine varılmıştır.”¹¹⁸

Şevket Süreyya’ya göre emperyalizm, kapitalizmin istilacılık vasfıdır. İlk sermaye birikimi yağmacılıkla meydana gelmiştir. Bu yağma düzeni olmasaydı Avrupa bugünkü gibi olmazdı. Emperyalizm dünyayı, makineli ve müstemleken ülkeler ile makinesiz ve müstemleke ülkeler olarak ikiye ayırmıştır. Ama artık bu emperyalist düzenin çöküş süreci yaşanmaktadır.¹¹⁹ “Tehlikede olan, sadece şu yahut bu emperyalist devlet değil emperyalizmin kaynağını teşkil eden nizamdır.¹²⁰ Kadrocular buhranın sebebi olarak yanlış nizamı, yanlış örgütlenmeyi görmektedirler. Temelinden yanlış olduğu için yıkılması zorunlu olan dünya nizamının yerini yenisi almaktadır. Bu değişimi dünya savaşı hızlandırmıştır. Gerçi dünya savaşı da sistem açısından kaçınılmazdı. Dünya savaşı mahreçlerin ve pazarların yeni bir taksime tabi tutulmaları için büyük kapitalist bünyelerin çarpışmasıydı.¹²¹ “Yeni cihan nizamı müstakil ve hür milletlerin birbirleriyle müstakil iktisadi cüzütamlar halinde ve müsavi şartlar dahilinde karşılaşmaları nizamıdır.”¹²² Ancak bu yeni nizam daha tam kurulmamıştır. Bu aşamada dünya üç karargaha ayrılmıştır: “1-Müstemlekeci memleketler. 2-Müstemlekeciliğe isyan eden milletler. 3- Sosyalist bir rejim kuran memleketler.”¹²³

Kadroculara göre dünya nizamı yeniden kurulmakta, müstemlekeciliğe dayalı emperyalist düzen tasfiye olmaktadır. İşte bu tarihi dönüm notasında Türkiye bir ilktir ve yenedünya nizamının oluşmasında diğer ülkelere öncü olmalıdır. Türkiye bunu milli kurtuluş hareketlerinin ideolojisini kurarak yapabilir. Bu durumda

¹¹⁸ Burhan Asaf Belge, “1933-1934 Bir Yılbaşı Bilançosu” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Ocak 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 24.

¹¹⁹ Şevket Süreyya Aydemir, “Emperyalizm Şahlaniyor mu?” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Nisan 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.5-10.

¹²⁰ Burhan Asaf Belge, “Liberal Emperyalizmden Dirije Emperyalizme Doğru” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Nisan 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.33.

¹²¹ Burhan Asaf Belge, “Çökmekte Olan Cihan Nizamı” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Ocak 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 21.

¹²² Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Ankara Moskova Roma” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Haziran 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 36.

¹²³ İsmail Hüsrev Tökin, “Müstemleke ve Yarım Müstemlekelerde Buhranın Tesiri” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Mart 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.20.

kadrocular Türkiye'yi de aşır, dünya nizamı için kendilerini ideolog olarak ortaya koymaktadırlar.

“Tarih müstemleke iktisadiyatından millet iktisadiyatına geçmenin ilk örneğini Türkiye'den, milli kurtuluş hareketinin ileri mümessilinden bekliyor. Türkiye'nin iktisat siyaseti de yeni ve orijinal olmak mecburiyetindedir. Bu yeni yolu açacak bir tek kuvvet tanıyoruz: Devlet.”¹²⁴

Milli iktisadı yaratmak yeni Türk devletinin tarihi misyonudur.¹²⁵ Yenedünya düzeninin ilk örneği olan Türkiye'nin ideolojik önderi olarak kendilerini gören kadrocuların ideologu olan Şevket Süreyya milli kurtuluş hareketlerinin genel davasını şöyle belirlemektedir:

“Bu hareketin objektif davası: 1- Sanayinin ve yüksek tekniğin bugün tekasüf ettiği memleketlerden çıkararak tabii ve coğrafi şartların müsaadesine göre cihanın her tarafına dağılması. (yani bütün memleketlerin kendilerine göre sanayileşmesi) 2- Yüksek teknik ve yeni doğacak sanayi üzerinde kapitalizmde olduğu gibi hakim bir sınıfın tahakkümüne meydan verilmemesi. 3- Müstemleke karlarının reddi ve büyük temettülerin bütün milletin menfaati umumiyesine yarayacak şekilde devlet elinde toplanması. 4- Sınıf mücadelesini ve sınıfı parçalayarak yerine tek, tezatsız ve müstakil ve ileri bir millet nizamının ikamesi.”¹²⁶

Şevket Süreyya, devletçilik anlayışını evrensel bir sistem olarak ortaya koyar. Fakat Kadrocular resmi devletçilik anlayışının dışında, bazı devletçilik anlayışlarından da farklı olduklarını vurgularlar. Bu farklılık vurgusu beraberinde kendi devletçilik anlayışlarını da isimlendirme gereğini doğurur. Bu bakımdan dünyada üç tür devletçilik anlayışı vardır. Bunlar, fiskal, nasyonalist ve sosyalist

¹²⁴ Vedat Nedim Tör, “Müstemleke İktisadiyatından Millet İktisadiyatına-2” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Şubat 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.9.

¹²⁵ Vedat Nedim Tör, “Müstemleke İktisadiyatından Millet İktisadiyatına-1” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Ocak 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.10.

¹²⁶ Vedat Nedim Tör, “Devletçilik Karşısında Zümre Menfaati ve Münevver Mukavemeti” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Eylül 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 18.

devletçilik anlayışlarıdır. Türkiye’de uygulamada olan devletçilik fiskal devletçiliktir. Nasyonalist devletçilik, devletin ileri menfaatlerini temsil eden teşkilatçı bir rehber kadro, iktisadi faaliyetleri milletin ileri menfaatleri hesabına tanzim ve idare eden bir teknisyenler kadrosu teşkil eder.¹²⁷ Böylece devletçilikte sistemli bir anlayışın ancak rehber kadro öncülüğünde mümkün olduğu savunulur. Kadronun öncülüğü devletçiliğin sistemli cemiyet nizamı olmasının tamamlayıcı unsurudur.

Kadrocuların iktisat düzeni olarak devletçilik anlayışları incelendiğinde otarşi kavramıyla karşılaşırız. Özellikle Şevket Süreyya otarşiyi iktisadi sistemin genel adı olarak kullanmıştır.

“Her memleketin yarın yeni ve bugünkünden başka bir iktisat cüzütamı gibi meydana çıkmak için şimdi kendi kabuğuna çekilişi kendi kendine kifayet edişi , hatta ıstılahını bile bulmuştur: OTARŞİ. Harp sonunda meydan alan ve Osmanlı Türkiye’sinin tarumar edilmiş enkazı üstüne kurulan genç ve müstakil Türkiye’de en karakteristik misalini bulan "milli kurtuluş hareketi" bu itibarla aynı zamanda bir otarşi hareketidir.”¹²⁸

Otarşi içe kapanmanın yanında kendi kendisine yeterlilik anlamında da kullanılmaktadır. Ancak Kadro Dergilerinde çok fazla yer almamış bir kavramdır. Şevket Süreyya’nın bu kavrama ilişkin gelen eleştirilerden etkilendiği söylenebilir.

Kadrocuların dönemin iktisadi sistemine ilişkin değerlendirmelerine, Osmanlıya İlişkin görüşleriyle başlayabiliriz. Öncelikle Osmanlı dönemi iktisadi yapısı için “yarı-müstemleke” kavramını kullandıklarını görürüz. Ancak Cumhuriyetle birlikte cüzütam bir millet iktisadiyatına doğru yol alınmaktadır. Bütün ülkeyi saran bir iktisat birliği kurulamamıştır. Yani tam bir millilik sağlanamamıştır.

¹²⁷ İsmail Hüsrev Tökin, “Türkiye’de Milli Sermaye Hareketi” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Ekim 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 24-25.

¹²⁸ Aydemir, **İnkılap ve Kadro**, s. 16-17.

Bugünkü Türkiye büyük ama iptidai bir köylü memleketidir.¹²⁹ Kadroculara göre bu köylü milleti ancak devlet eliyle sanayileşip kalkınabilir. Vedat Nedim'e göre, Türkiye'nin sanayileşmesi de ancak devletin eseri olacaktır.¹³⁰

Vedat Nedim sanayileşme yollarını karşılaştırarak açıklar. Sanayileşmenin üç yolu, kapitalist, komünist, devletçi sanayileşmedir. Devletçi sanayileşme, ferdiyetçi himayecilik siyaseti ile millet içinde küçük bir zümrenin devlet himayesi sayesinde sanayici olması demektir. Bu durum bir sınıflaşmaya yol açar, sosyal ahengi bozar. Türkiye'nin sanayileşmesi, milli pazarın milli sanayiye bağlanması, yani ithalat suretiyle dışa akan karların millileştirilmesi demektir.¹³¹ Kadrocular, sanayileşmede devletin aktör olması konusunda resmi çevrelerle uyum içinde görülmelerine karşın, ferdi girişimciliğe bakış açısında farklılaşmaktadırlar. Kadroculara göre özel teşebbüs sadece kendi karını düşünecek ve böylece hızlı sanayileşme gerçekleştiremeyecektir. Ayrıca özel teşebbüs toplumsal ahengini önleyecektir.

“Türkiye için İstenilen ve yakışan sanayi geri bir esnafça sanayi değil ileri teknikli ve memleketin ihtiyaçlarına uygun rasyonel ve sistemli bir sanayidir.”¹³²

Vedat Nedim devletçilik tanımında rasyonelliğe de gönderme yapar. Devletçiliği himayecilik, müdahalecilik, hükümetçilik manasında değil, yaratıcılık, yapıcılık bizzat müteşebbislik bizzat iktisadilik bizzat rasyonellik manasında kullandığını vurgular.¹³³

¹²⁹ Şevket Süreyya Aydemir, “İç Pazar ve İktisatta Bütünlük” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Ekim 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 5-6.

¹³⁰ Vedat Nedim Tör, “Bizde Hususi Teşebbüsün Zaferi” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Ocak 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.14.

¹³¹ Vedat Nedim Tör, “Sanayileşme Davası” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Ocak 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.17-20.

¹³² Vedat Nedim Tör, “Bizde Hususi Teşebbüsün Zaferi” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Ocak 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.13.

¹³³ Vedat Nedim Tör, “Kazançlı İstihsal Seferberliği” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Mayıs 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 17.

Kadrocular devletçilik anlayışlarını planlı ekonomi temeline oturtmuşlardır. Genelde Sovyetler Birliği'ndeki planlamadan etkilenmişler ama plan teorilerini Alman iktisatçılarına dayandırmışlardır. Tahayyül ettikleri plan, oldukça kapsamlıdır ve odağında sanayileşme vardır. Ancak planın sanayi ile sınırlı kalmamasını ziraat dâhil bir çok alana aksetmesini savunmuşlardır. “Plan mefhumu tüm iktisadi hayata teşmil edilmezse aksar.”¹³⁴ Planın bütüncüllüğünü Sombart'ın görüşlerine dayandırmışlardır. Vedat Nedim Almanya'da öğrencisi, olduğu Werner Sombart'ın eserini “kadroyu teyit eden bir eser” başlığı altında okuyucularına tanıtmıştır.

“Plan iktisat hayatının bütün parçalarını kapsamalıdır. Tek merkezli ve her milletin kendisine göre planı vardır. Planlı iktisadın nazımı devlettir.”¹³⁵ Wagner'in görüşlerini ise mevcut devletçilik anlayışıyla uyumlu olduğunu belirterek reddetmişlerdir.¹³⁶ Kadrocuların plana yaptıkları vurgular, elitist uzman bir yönetim anlayışı için zemin oluşturur. Kadrocuların bütüncül plan anlayışından hareket ederek yaptıkları devletçilik tanımları bir elit/rehber grubu meşrulaştıracak niteliktedir.

“Bu memleketlerde (milli kurtuluş mücadelesi veren) ileri teknik ve geniş iktisat faaliyetleri, ancak milletin yani milletin ileri menfaatleri namına cemiyeti sevk ve idare eden planlı bir iktisat devletçiliğinin mülkiyet ve murakabesi altında doğar ve inkişaf edebilir.”¹³⁷

Kadro dergileri yayınlandıkça devletçilik anlayışının içinin daha doldurularak genişletildiği gözlenir. Devletçilik, ziraat, teknik, ulaştırma gibi alanlara da uyarlanmaya çalışılmıştır. Ama en çok sosyal analizlerde bir temel açıklayıcı,

¹³⁴ Vedat Nedim Tör, “Niçin ve Nasıl Sanayileşmemiz Lazım?” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Haziran 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.18.

¹³⁵ Şevket Süreyya Aydemir, “Kadroyu Teyit Eden Bir Eser” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Mayıs 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 37-38.

¹³⁶ İsmail Hüsrev Tökin, “Milli Kurtuluş Devletçiliği” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Temmuz 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.25

¹³⁷ Şevket Süreyya Aydemir, “Milli Kurtuluş Hareketinin Ana Prensipleri” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Ağustos 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.8.

yönlendirici, topluma biçim verici boyutu irdelenir. Devletçilik ile ilgili en geniş tanımı Şevket Süreyya, derginin 34. sayısında yapmıştır:

“Türk devletçiliği yalnız bir iktisadi hareketten ibaret değildir. Devletçilik bir milli ve içtimai nizamdır ki bu nizamda millî hayatın bütün sahaları ve milli bünyenin iskeleti, milletin umumi ve yüksek menfaatlerini perakende menfaatlerin ve temayüllerin üstünde tutan teşkilatlı bir milli ahenk içinde tanzim olunur.”¹³⁸

Şevket Süreyya’ya göre bu geniş alanlı devletçilik Türkiye için bir zorunluluktur. Şevket Süreyya görüşünü tarihsel materyalist metotla da temellendirmeye çalışır:

“Devletçilik, Türk milli kurtuluş hareketinde, bu hareketin maddi bünyesinden ve tarihi kanuniyetlerinden kaynaklanır. Tabii şartların doğrudan belirlemesi açısından bir tabii kanundur. Devletçilik olmazsa inkılap eksik kalacaktır.”¹³⁹

Türkiye’yi milli kurtuluş hareketleri açısından öncü olarak gören Kadrocuların ideologu Şevket Süreyya diğer ülkeler için de bir sistem oluşturdukları noktasına gelir.

“Milli kurtuluş hareketlerine giren memleketlerin bünyesinde devletin fonksiyonlarını gittikçe genişletmesiyle tam kemalini bulması zaruri olan bir vasıf ve şiardır.”¹⁴⁰

Kadrocular savundukları devletçilik anlayışını mevcut kamu kurumları ile vücut bulamayacağına farkındaydılar. Bu bakımdan bir teşkilatlanma modeli de

¹³⁸ Şevket Süreyya Aydemir, “Programlı Devletçilik...” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Ekim 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 10.

¹³⁹ Şevket Süreyya Aydemir, “Başyazı” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Ekim 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 8

¹⁴⁰ Şevket Süreyya Aydemir, “Yeni Devletin İktisadi Fonksiyonları-1.” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Mayıs 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 10.

geliştirmişlerdir. Ama bunu yaparken mevcut kurumları sert eleştirmekten kaçınmışlardır. Vedat Nedim'e göre, iktisat vekâletleri pasif ve aktif olmak üzere ikiye ayrılır. Osmanlı iktisat vekâleti pasifti. Ama T.C. iktisat vekaleti aktiftir. Bağımsız millet iktisadı ancak aktif bir iktisat vekâleti ile mümkündür.¹⁴¹ Ancak Vedat Nedim, aktif de olsa iktisat vekaletinin yeniden yapılandırılmasından yanadır. "Yeni İktisat Vekaleti" Türk iktisadiyatının erkemi harbiye dairesi olmalıdır.¹⁴² Vedat Nedim, Türk Alî İktisat Meclisi değerlendirmesinde de aynı sonuca ulaşır. "Türk Alî iktisat meclisi ancak Türk iktisadiyatının bir nevi erkan-ı harbiye dairesi olduğu takdirde bizim ihtiyaçlarımıza cevap veren bir müessese mahiyetini alabilir."¹⁴³ Vedat Nedim, erkân-ı harbiye dairesi şeklinde örgütlenmiş iktisat idaresiyle olağanüstü yetkiler ve düzenlemelerle donatılmış bir kurumu kastetmektedir. Bu kurumun görevi, sınıf kavgaları ve iktisat anarşisine düşmeden en az zaman ve en az emek sarf ederek en rasyonel bir millet iktisadiyatına varabilmesi hedefiyle bütün tabiat ve iş kuvvetlerimizi planlı, muvazeneli ve hesaplı bir tarzda sevk ve idare etmenin esaslarını hazırlamaktır.¹⁴⁴ Kadrocular iktisadi düzenlemelerle sosyal alanın tamamen belirlenebileceğine inanmaktadırlar, iktisadi temelli olan ideolojilerini bir sistem olarak telakki etmeleri bu nedenledir. Devletçilik analizleri de ilkeleri de sonuçta sosyal yapıya yapacağı etkilerin belirtilmesiyle sonuçlanır.

Kadrocuların devletçi teorilerini uyguladıkları bir alan da tarım ve onun bağlamında köy konusu olmuştur. Özellikle İsmail Hüsrev'in çalışmaları, materyalist metodun en yetkin kullanım örneklerinden biridir. Ayrıca cumhuriyet ile birlikte tarıma sanayinin ardında önem verilmiş olması açısından bu çalışmalar kayda değerdir. İsmail Hüsrev tarım analizlerinden hareketle Türkiye sınıfsal yapısına ilişkin açık çıkarımlarda bulunmuştur. Kadrocular Osmanlı döneminde, tarımın ilgili olduğu toplum yapısını derebeylik olarak kabul etmişler ve analizlerini bu doğrultuda

¹⁴¹ Vedat Nedim Tör, "İktisat İşlerinde Devlete Veto Hakkı ve İktisat Vekaleti" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Ekim 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.13-14.

¹⁴² A.y.

¹⁴³ Vedat Nedim Tör, "Türk İktisadiyatının Erkanı Harbiye Dairesi: Ali İktisat Meclisi" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Şubat 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.13.

¹⁴⁴ A.y.

geliştirmişlerdir.¹⁴⁵ Onlara göre, derebeylik sistemi özellikle Doğu Anadolu’da yaygın şekilde varlığını korumaktadır. Ancak memleketin genelinde ziraatın genel görünümü köylerde zati iktisadın hâkim olduğu, yani insanların mübadeleye yönelik olmayan kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar üretim yaptığı ve rasyonelleşmeden, teknikten yoksun olduğu şeklindedir.¹⁴⁶ Bu durumda yapılacak olan, İsmail Hüsrev’e göre, köyde köyün bugünkü metruk bünyesinden gelen borçlanma şekil ve teamüllerini ve bunları gıdalandıran şartları devletin planlı bir müdahale siyaseti dâhilinde esasından değiştirmektir.¹⁴⁷ Vedat Nedim’e göre, ziraat siyasetinde önemli olanın ferdin menfaatlerinin millet menfaatleri dahilinde sınırlanması, yönlendirilmesi, hatta mülkiyet yapısının değiştirilmesi olduğunu öne sürerek, bunları yapacak olan devlete ve hakiki hürriyeti vazifeye bağlar.¹⁴⁸ Kadrocular mülkiyetin sınırlandırılması, hatta yapısının değiştirilmesi gerektiği yönündeki görüşlerini tarım üzerine olan tartışmalarda ortaya koyarlar. Tarımı tabi bulunduğu gerilikten kurtaracak olan teknik ancak geniş bir teşkilatlanma ile sağlanabilecektir. “Zirai hayatımızda özlediğimiz teknik inkılap ancak müstahsilleri bilfiil teşkilatı ve idaresi altına alan müesseseler sayesinde doğacaktır.”¹⁴⁹ Bu teşkilatlanma kooperatifler şeklinde olacaktır. Bu kooperatifler bütün köyleri kapsayacak, daha doğrusu katılım mecburi olacaktır.¹⁵⁰

Kadrocular, devletçi ideolojilerinin tarım politikaları alanında fert-millet çıkarlarının çeliştiğini millet çıkarını temsil etme yetkisinin devlette olduğunu, iktisat amaçlı örgütlenme olan kooperatiflerin bütüncülüğünü fertlerin kendi başına bırakılmaması gerektiğini ve yer yer köylülerin ahmaklığını da vurgulayarak tasavvur ettikleri sosyal düzen hakkında ipuçları vermektedirler.

¹⁴⁵ Şevket Süreyya Aydemir, “Derebeyi ve Dersim” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Haziran 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.42.

¹⁴⁶ İsmail Hüsrev Tökin, “Anadolu’da Bir Köy Tipi” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Ocak 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.17

¹⁴⁷ İsmail Hüsrev Tökin, “Türkiye Köy İktisadiyatında Borçlanma Şekilleri” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Mart 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 34.

¹⁴⁸ Vedat Nedim Tör, “Devletçi Bir Ziraat Siyasetinin Ana Prensipleri” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Ağustos 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.14-19.

¹⁴⁹ Vedat Nedim Tör, “Fındıkta Devlet Kooperatifi” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Eylül 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 17.

¹⁵⁰ Vedat Nedim Tör, “Devlet İncir Kooperatifine Doğru” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Ekim 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 18

Kadrocuların devletçilik olarak nitelendirilen ideolojilerini incelerken onların devlet tahayyüllerine de değinmek kaçınılmaz olmuştur. İsmail Hüsrev, "Devlet nedir?" sorusuna cevap verirken materyalist, hatta Marksist çerçeveden hareket eder.

“Devlet, cemiyette menfaat farklılaşmalarının doğmasıyla teessüs etmiştir. Cemiyetin birbirine zıt menfaat gruplarına ayrıldığı yerlerde devlet bir iktidar cihazı halinde muayyen menfaatlerin hamili ve mümessili olarak sahneye çıkıyor. İctimai tezatların “Milletin maddi esasini teşkil eden unsurların, henüz vücut bulmadığı devirlerde devlet müessesesine de layikile işlenmemiş henüz tecanüsünü bulmamış olan tesadüf edemiyoruz. Binaenaleyh devlet içtimai menfaat ayrılıklarının bir muhassasıdır. Ve bu ayrılıklar sayesinde yaşamaktadır. Vaktaki idare edenler ile idare edilenler mülkiyete tesahup ettiler o zaman devlet doğdu. Devletin teessüsü, şahsi mülkiyetin umumi mülkiyetten differansiye (ayrılmasile) olmasile başlar. Binaenaleyh bizce devlet, umumi olarak, evvela cemiyette zıt menfaatlerin muhassasıdır, saniyen muayyen menfaatler namına (ister zümrevi ister milli olsun) cemiyete hükmeden bir iktidar cihazıdır. Devleti, içtimai inkişafın haricinde mücerret bir varlık olarak değil, cemiyetin inkişafı ve istihaleleriyle hem ahenk olarak inkişaf eden ve istihaleler geçiren bir mevcudiyet halinde mütalaa etmeliyiz.¹⁵¹

İsmail Hüsrev devletin, genel olarak bir çıkar grubu ile özdeşleştiği mülkiyet yapısı ile ilişkili olduğu ve sosyal gelişmelerden bağımsız düşünülemeyeceği gibi noktaları vurgular. Bu açıdan devletin temeli çatışan unsurlardan oluşan bir sosyal yapıdır. Ancak Kadrocular için en önemli konu sınıfsız, çatışmasız toplum yapısıdır. O zaman tasavvur edilen yeni Türk devleti tarihsel perspektifte vücut bulmuş olan devletten farklı bir yapıya sahip olmalıdır. Bu noktada Kadrocuların hem amaçladıkları devlet hem mevcut Türk devleti kabul ettikleri materyalist metottan

¹⁵¹ İsmail Hüsrev Tökin, “Milli Kurtuluş Devletçiliği” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Haziran 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.27-28

bağımsız ele alınmaktadır. Ama Kadrocular bu çelişkiyi tarihsel iktisadi dönüm noktasında bulunduğu kabulüyle aşmaya çalışmışlardır.

Kadrocuların öngördükleri devlet temel vasıf olarak iktisadidir. Devlet en çok iktisadi düzenlemeler de varlığını gösterecektir. Şevket Süreyya'ya göre, devletin vasfını ne bir sınıf ne de dar bir zümre namına olamayarak milli ve uluslararası şartların icap ettirdiği gibi milli iktisat seyrine müdahaleci olması oluşturur. Devlet, milletin hem temsilcisi hem organizatörü, yani millet içinden doğup milli hayatı sevk ve idare ederek büyük iktisat birikimlerini millet namına yaratan ve benimseyen teşkilat olacaktır. Devletin bu rolü, evvelden oluşan ve tekniğin icaplarına genişleyen bir milli iktisat planı dâhilinde iktisadi olaylara sürekli müdahalesiyle gerçekleşecektir.

“Milletin maddi esasîyesini teşkil eden unsurların, henüz layikile işlenmemiş henüz tecanüsünü bulmamış olan ırk, dil, kültür malzemesinin, milli hudutlar mikyasında inkişaf ettirilmiş bir milli işbirliği çerçevesinde siyasi kemalini buluşu yeni devlet telakkisinin asli mefhumudur.”¹⁵²

Burada temel iktisadi işlevi organizatörlük ve düzenleyicilik olan bir devlet anlayışı görülür. Toplumun üzerinde düzenleyici devlet anlayışını, Vedat Nedim, İsmet Paşa'ya gönderme yaparak “Türk inkılâbının devleti yalnız idare edici bürokrat bir jandarma devleti olamaz; kurucu, yapıcı, yaratıcı ve teşkilatlandırdı bir devlet olmaya mecburdur.”¹⁵³ sözleriyle ortaya koyar. Benzer görüşü Şevket Süreyya milli kurtuluş hareketi devletini, liberal demokratik devletin zıddı olarak, sosyal bünyeye müdahaleci, tanzim edici, büyük sermayeleri işleyici, büyük iktisadi fonksiyonları ve büyük sermaye hareketlerini benimseyici olma fonksiyonlarıyla tanımlar.¹⁵⁴ Kadroculara göre devletin düzenleyici olmasının asıl fonksiyonu, tekniğe tahakkümüyle ülkenin gelişmesini sağlamasıdır. Böylece tekniğe tek sahip olan,

¹⁵² Aydemir, **İnkılap ve Kadro**, s. 109.

¹⁵³ Vedat Nedim Tör, “Devletçilik Yolunda Aydınlık” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Kasım 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.13.

¹⁵⁴ Şevket Süreyya Aydemir, “Yeni Devletin İktisadi Fonksiyonları-1.” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Mayıs 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 11.

devlet olduğu için toplumda sınıf çatışması söz konusu olmayacaktır. Türkiye devleti bir sınıf devleti değil. Türk devleti Türk milletinin ileri menfaatlerini temsil eden bir millet müessesesidir.¹⁵⁵ Kadrocular çıkar çatışmasında bir çıkarın temsilcisi olarak devlet anlayışından, devletin tüm milletin çıkarını savunacağı teziyle sıyrılmaktadırlar. Bu devlet-millet özdeşleşmesinin temeline tarihsel bir dayanak oluşturmaya çalışmışlardır.

“Türk milleti Devlet otoritesine inana ve hürmet eden bir millettir. Bu saygı duygusu onun cibilliyetinden fıskırır. Başa yani şefe ve devlete o kadar büyük bir kıymet verir ki, darbı meselini bile yapmıştır. Balık baştan kokar, baş olmazsa aş olmaz, devlet kuşu, Allah devlete zevat vermesin, vb. sözler Türkün başa ve devlete izafe ettiği değerlerin en canlı birer remizleridir. Türk tarihte de daima devlet kurucu ve idareci bir millet bir millet olarak tanınmıştır.”¹⁵⁶

Burada kadrocuların başta çizdiği materyalist tarihsel gelişimin dışında hatta onla çelişir bir dayanak ortaya konulmuştur. Belki devletin sınıfsız millet yaratma fonksiyonunun tarihsel geçmişi gösterilmeye çalışılmıştır. Burada üstünde durulması gereken önemli bir konu da, milletin üstünde örgütlenmiş bu yeni devletin, milli menfaatleri nasıl bilip temsil edeceğidir. Aslında bu devlet anlayışında işaret edilen elit bir kesimin idare edici vasfıdır. Şevket Süreyya bu elit kesim ve rehber kadroyu şöyle açıklar:

“Devlet milli kurtuluş hareketinin objektif seyri içinde kendisine düşen bu geniş organizatörlük ve işlevcilik rolünü, bittabi ve ancak bu yeni devlet tipinin icap ettirdiği geniş ve uzman bir iş kuvvetinin, bir fikir ve fen teknisyenleri ordusunun disiplin altına alınmış heyecan ve uzmanlığı ile başarabilir. Bu geniş iş kuvveti bu fen ve fikir teknisyenleri ordusu milletin sinesinde, milli inkılâbın bütün prensiplerini kendine ahlak edinmiş bir

¹⁵⁵ Vedat Nedim Tör, “Sınıflaşmak ve İktisat Siyaseti” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Kasım 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 17.

¹⁵⁶ ¹⁵⁶ Vedat Nedim Tör, “Devletin Yapıcılık ve İdarecilik Kudretine İnanmak Gerekir” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Mart 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.14.

inkılap kadrosunun şuurlu ve feragatli rehberliği altında süratle doğacaktır.”¹⁵⁷

Kısaca kadrocuların arzuladıkları devlet, tarihsel materyalist perspektifte devletin tezat ürünü olmasına karşın, yaşanan iktisadi dönüşüm ve Türk milletinin geçmişten bu yana sahip olduğu devlet anlayışının sonucu tezatsız, homojen bir toplumda, tekniği toplumun ilerlemesi için tek başına kullanan, merkezinde elit bir kesimin, rehber bir kadronun bulunduğu, toplumu yönlendirici, şekil verici ve en çok iktisadi alanda varlık gösteren bir devlettir.

Devlet, kadrocuların metotları açısından da önemlidir. Kadrocular dünya düzenini açıklarken analizlerinde baş aktör devlettir. Asıl tezadın sanayileşmiş devletler ile sanayileşmemiş devletler arasında olduğunu savunduklarını belirtmiştik. Bu bakımdan kendilerini tarihsel materyalizmi çağa en uygun uyarlayan kişiler olarak görürler. Analizde aktör olarak devletleri kabul etmek, her bir devletin homojen yapıya sahip olduğu şeklinde bir kabule yol açmaktadır. Tezatsız sanayileşmiş devletlerin bile müstemlekelerden getirdikleri artık değerlerle sınıf çatışmasını yumuşattıklarını savunurlar. Dünya bu her biri kendi içinde homojenleşmiş devletlerden meydana gelecek ve dış ilişkiler eşit şartlar altında gerçekleşecektir.

2.2.4 Millet Anlayışları

Kadrocular, dönemin siyasal elitiyle benzer bir millet tasavvuruna sahiptiler. Belirttiğimiz gibi kadrocular, siyasal elitin çizdiği sınırları aşmadan bir ideoloji oluşturmaya çalışmışlardır. Ancak Kadrocuların sınıfsız, tezatsız toplum anlayışını sadece iktidara şirin görünmek için kabul ettikleri iddia edilemez. Çünkü tezatsız, sınıfsız toplum anlayışı, kadro ideolojisinin diğer unsurlarıyla ve elitist perspektif ile teorik olarak uyuşmaktadır.

¹⁵⁷ Aydemir, **İnkılap ve Kadro**, s. 112-113.

Kadrocuların millet anlayışını incelemeden önce resmi millet anlayışını da değinmemiz gerekir. Türkiye'nin toplumsal yapısının sınıfsız olduğuna dair görüşler cumhuriyet öncesi dönemde de genel kabul görmekteydi. Cumhuriyeti kurulması ile birlikte bu görüş iktidar çevrelerinde ağırlığını arttırmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın 7 Şubat 1923 tarihinde Balıkesir'deki konuşması siyasi partilerden hareketle Türk toplumsal yapısına bir göndermedir.

“Bu milletin siyasi fırkalardan çok canı yanmıştır. Şunu arz edeyim ki memaliki sairede fırkalar behemehal iktisadi maksatlar üzerine teessüs etmiş ve etmektedir. Çünkü o memleketlerde muhtelif sınıflar vardır. Bir sınıfın menfaatini muhafaza maksadıyla teşekkül eden siyasi fırkaya mukabil diğer bir sınıfın menfaatini muhafaza maksadıyla bir fırka teşekkül eder. Bu pek tabidir. Güya bizim memleketimizde de ayrı ayrı sınıf varmış gibi teessüs eden siyasi fırkalar yüzünden şahit olduğumuz neticeler malumdur. Halbuki halk fırkası dediğimiz zaman bunun içinde bir kısım değil bütün millet dahildir.”¹⁵⁸

Mustafa Kemal'in belirttiği sınıfsız tezatsız toplum olarak millet anlayışı 1930'larda otoriterliğin güçlenmesi ve her şeyde teklik oluşturma çabası ile daha vurgulanır hale gelmiştir. 1931 CHF programında bir millet tanımı yapılmıştır. Tanımda dönemin tarih çalışmalarının da etkisiyle tarihsel, dilsel, kültürel öğeler öne çıkmıştır. Bu programa göre, “millet dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve içtimai heyettir.”¹⁵⁹ Kadrocular her ne kadar milletin oluşumunda iktisadi temelleri savunsalar da programda yer alan moral değerleri de aynen kabul etmişlerdir. Programın sosyal yapıya ilişkin tezi şudur:

“Türkiye cumhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan mürekkep değil ve fakat ferdi ve içtimai hayat için iş bölümü itibariyle muhtelif mesai erbabına ayrılmış bir camia telakki etmek esas prensiplerimizdendir. A- Çiftçiler B- Küçük sanat erbabı ve esnaf C- Amele ve işçi D- Serbest meslek erbabı E-

¹⁵⁸ Köker, **a.g.e.**, s. 146.

¹⁵⁹ Yıldız, **a.g.e.**, s. 141.

Sanayi erbabı F- Tüccar ve G- Memurlar, Türk camiasını teşkil eden başlıca çalışma zümreleridir. Bunların her birinin çalışması diğerinin ve umumi camianın hayat ve saadeti için zaruridir. Fırkamızın bu prensiple istihdaf ettiği gaye sınıf mücadelesi yerine içtimai intizam ve tesanüt temin etmek ve birbirini nakzetsinmek surette menfaatlerde ahenk temin eylemektir. Menfaatler, kabiliyet, marifet ve çalışma derecesiyle mütenasip olur.”¹⁶⁰

Burada görüldüğü gibi, sınıf çatışması ve tezdadın olmadığı sadece mesleki farklılığın olduğu bir millet nizamı anlayışı vardır ve bu nizamda uyumu sağlama görevi fırkanındır. Ayrıca, bu millet anlayışının Durkheimci organizmacı toplum anlayışına dayandığı ve bu anlayışın ülkemizdeki temsilcisi Ziya Gökalp’den dolayı ya da dolaysız en azından toplumu tanımlama aşamasında etkilenildiği ortadadır.¹⁶¹ Bu millet anlayışının sistemli ortaya konulusunda İtalya’daki korporatizmden etkilenildiği de söylenebilir.

Böyle bir resmi millet tanımı dâhilinde kadrocuların millet görüşlerini ele almaya Şevket Süreyya’nın görüşleriyle başlayabiliriz. Şevket Süreyya’ya göre yeni Türk milleti, eskisinden farklı olacaktır. Modern tekniğin ilerlemelerini disiplin altında benimseyecektir. Böylece tezat ve çıkar çatışmaları önlenecektir. Modern ziraat teknik ve teşkilatına birden geçilecektir. Milli hudutlar çerçevesinde bir milli iktisat birliği olmaz ise devletin devamlılığı sağlanamaz. Millet, milli sınırlar içinde yaşayanların menfaat ve kader ortaklığıdır. Türkiye, coğrafı ve tarihi bir tabir olmaktan, iktisadi birlik nizamı tabiri olmaya doğru gitmektedir. Bu, tarihin millet tipi olacaktır. Bu yeni millet rejiminin ifadesi olan cemiyetçi milliyetçilik, Türk milli kurtuluş hareketinin tamamen kendine has ve diğer milli kurtuluş hareketleri için de örnek olan ideolojik prensiplerinden biridir ve tamamıyla milli olacaktır.¹⁶²

Şevket Süreyya diğer konularda olduğu gibi, millet mefhumunun tarihsel gelişimini açıklarken materyalist metotla Marksist bir çizgide yer alırken, sıra

¹⁶⁰ Parla, a.g.e., s. 213-214

¹⁶¹ A.e.

¹⁶² Aydemir, **İnkılap ve Kadro**, s. 99-102.

Türkiye'ye gelince tarihsel, kültürel hatta ırki özellikler, iktisadi boyutla birlikte ortaya çıkar. Ayrıca dünyada ki dönüşümün merkezine Türkiye'yi koyma anlayışı millet mefhumunda da sürmektedir. Türk inkılâbı cihana tezatsız yeni millet vermekle adeta görevlendirilmiştir.¹⁶³ Şevket Süreyya, yeni tarih tezleriyle uyumlu olmaya çalışmıştır: “Başak yapan, ilk hayvan ehlileştirilen, ilk parça cevheri alıp ilk madeni eriten insanların çocukları, şimdi yeni bir medeniyet misyonunun (tezatsız millet) önünde yürüyorlar.”¹⁶⁴

Tüm bu tarihsel millet göndermelerine karşın, devletçilik ideolojisi çerçevesinde milleti birleştiren unsur olarak teknik ve ona tahakküm tarzında teoriye eklemeler, en ileri milli birlik, en ileri teknikli memleketlerde bulunur.¹⁶⁵ Sınıf yapısının ortaya çıkmasını önleyecek olan ise ileri tekniğin devlet eliyle kurulmasıdır. Kadrocular, ideolojilerini sınıflı, tezatlı toplumun ortaya çıkmaması için yapılması gerekenlere bağlamışlardır. Sınıflı yapıyı hastalıklı bir vücut gibi görmektedirler. “Avrupa milletleri milletlere ve sınıfları sınıflara parçalatan bir hastalık kutusu olarak, Asya için örnek olamaz.”¹⁶⁶ Ancak kadrocular, siyasal elitin mevcutta sınıfların olmadığı anlayışından ayrılarak, kapitalizm öncesi döneme ait de olsa Türkiye’de sınıfların bulunduğunu kabul ederler.

Osmanlı toplumu üzerine analizleri derebeylik kavramının kabulüyle başlar. Bütün Osmanlı cemiyetine damgasını vuran tek ve hâkim bir nizam vardı: Derebeylik rejimi. Derebeylik, sipahi, ruhani ve serbest derebeylik olarak üçe ayrılır. Sipahi derebeyliği, Avrupa derebeyliğinden farklıdır. Ama sipahinin köylü üç yıl ekim yapmazsa toprağı geri alma hakkı vardı. Ayrıca köylü, istediğı zaman toprağı terk edemezdi. Bunlar, sipahinin mutlak hakka sahip olduğunu gösterir. Sipahi, üretim araçlarının sahibidir. Ruhani derebeylik, tekkelerin ve dini müesseselerin

¹⁶³ Şevket Süreyya Aydemir, “Başyazı” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Şubat 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.3.

¹⁶⁴ Şevket Süreyya Aydemir, “Plan Mefhumu Hakkında” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Mayıs 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 12.

¹⁶⁵ Şevket Süreyya Aydemir, “Ziya Gökalp” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Şubat 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.37.

¹⁶⁶ Burhan Asaf Belge, “Asya” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Mart 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 15.

derebeyliğidir. Dergâh aynı zamanda iktisadi müesseseydi, bağlı köyleri vardı. Serbest derebeylik, balkanlar ve doğuda, doğrudan temlik edilmiş yerler, doğuda beye bağlı koyu toprak köleliği vardı.¹⁶⁷

İsmail Hüsrev özellikle doğuda derebeyliğin devam ettiğini savunur. İsmail Hüsrev'in "Millet İçinde Sınıf Meselesi" adlı çalışması iki sayıda peş peşe yayınlanır ve Kadrocu sınıf anlayışını ve çözüm yollarını açıkça ortaya koyar. Öncelikle, Kadro'nun cemiyeti telakki tarzında içtimai bütüncü olduğunu belirtir ve Marksist bir çerçevede milletleşmenin tarihini açıklar.¹⁶⁸ Derginin takip eden sayısında sınıfı tanımlayarak ülkede mevcut sınıfları açıklar.

İsmail Hüsrev'e göre Türk milleti, sınıfsız bir millet olarak görülemez. Böyle bir anlayış eşyanın tabiatına aykırıdır. İktisat şubelerine göre millet kümeleştirilebilir. Köylerde ziraata dayalı zümre farklılıkları vardır. Bunun sebebi sanayi sektörünün gelişmemiş olmasıdır. Köyde, üretim açısından, beylerden köy amelesine uzanan bir sınıflandırma yapılabilir. Sanayileşme demek, sınıflaşma demektir. Ama Türkiye sanayisi çok geridir. Şehirlerde en kalabalık kesimi esnaflar oluşturur. Köyde görüldüğü gibi esnafın içinde de sosyal açıdan farklılaşma vardır. Bazı esnaflar ekonomik açıdan diğerlerinden çok üstündürler. Şu an Türkiye'de milletin liberal gelişmesi doğal seyri çerçevesinde sürmektedir. Ama devlet kudretinin ve otoritesinin, ileride sağdan veya soldan gelebilecek herhangi bir reaksiyona imkân vermeyici bir inkılapçı aksiyonuna ihtiyaç vardır. Millet bütünlüğü, siyasi değil, organik olarak içeriden tesis edilebilir. Öncelikle sosyalizmin ve faşizmin tecrübelerine ihtiyaç yoktur. Emperyalizme karşı millî kurtuluş istiklalini kurmak amacıyla organik bir kaynaşmanın teminine ihtiyaç vardır. Millet total ifadesi olan devlet, patron amele zıddiyetini doğurmadan, milli sanayiye kendi mülkiyeti ve idaresi altında kuracaktır. Devlet sanayisi millet bütünlüğünün sigortası olacaktır.

¹⁶⁷ İsmail Hüsrev Tökin, "Türkiye'de Derebeylik Rejimi" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Temmuz 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 17-23.

¹⁶⁸ İsmail Hüsrev Tökin, "Millet İçinde Sınıf Meselesi-1" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Ocak 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 34.

Kadro açısından, faşizmin demagojisi veya sosyalizmin dar sınıfçılığı söz konusu değildir.¹⁶⁹

Kadrocular ideolojilerinin milliyetçi yönünü sınıfsız, tezatsız millet anlayışı üzerine inşa etmişlerdir. Şevket Süreyya bu milliyetçiliği sosyal nasyonalizm (milliyetçilik) olarak adlandırmıştır.

“İmtiyazsız, sınıfsız bir millet kuruluşu: sosyal milliyetçilik. İşte devletçilik bu yeni sosyal milliyetçiliğin bu yeni sosyal ulus kurumunun bir müjdecisi oldu-İktisatta devletçilik, fikirde ve kültürde devletçilik politikada devletçilik.”¹⁷⁰

2.2.5 Demokrasi Anlayışları

Kadrocuların ideolojilerinde demokrasi kapitalizm ile ilgili bir konudur. Bu bakımdan eski düzende geçerli olarak kalmıştır. “Demokrasi, kapitalizmin siyasi ve idari kılıfından ibarettir.”¹⁷¹ Demokrasi hastalıklı, artık çözülme aşamasında olan müstemlekeci dünyada bu ülkelere yani Avrupa ülkelerine mündemiçtir.

Şevket Süreyya demokrasinin artık Avrupa ülkeleri için bile geçerli olamayacağını vurgular: “Bugünkü şekliyle klasik demokrasi Avrupa’da artık verebileceğini vermiş, yeni hayat zaruretleri karşısında seyyaliyet ve elastikiyetini kaybetmiş bir nizam haline gelmiştir denilebilir.”¹⁷² Demokrasi Kadroculara göre iktisadi bir kesime aracılık etmekte idi. Hakkı Mahir’e göre, Avrupa demokrasisinin kendi içinde anlamı kiliseye dayana monarşi hukukunun yerine, bankaya dayanan araçlar hâkimiyetinin geçmesidir. Türkiye’de toplumun kuvvetini kendi menfaatine

¹⁶⁹ İsmail Hüsrev Tökin, “Millet İçinde Sınıf Meselesi-2” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Şubat 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 20-26.

¹⁷⁰ Şevket Süreyya Aydemir, “Başyazı” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Aralık 1934-Ocak 1935, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.5-7.

¹⁷¹ Burhan Asaf Belge, “Rejimler Nasıl, Niçin Değişiyor?” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Aralık 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 28.

¹⁷² Aydemir, **İnkılap ve Kadro**, s. 86.

harcayacak kötü bir aracılığa ve halk sürülerini kendi hevesleri ardından koşturacak partici demagoglara yer yoktur. Bu bakımdan, bu durumlara yol açacak hürriyetler de söz konusu değildir.¹⁷³ Bu açıdan bakıldığında demokrasi bazı çıkar çevrelerinin cahil halkı kandırarak yönlendirmesine dayanıyordu. Kadrocular, cahil halka yönlendirilmeye müsait kesime siyasette demokrasi yoluyla yer verilmesi halinde ortaya kötü bir örnek olarak Hitler'in çıktığını belirtirler: “Mitler de intihar eden liberal demokrasi rejiminin timsalidir. Demokrasinin o her şeyi hazmeden geniş işkembesi olmasaydı Hitler olmazdı.”¹⁷⁴ Kadroculara göre kapitalizmin çöküşü demokrasinin ve onun temeli olan Fransız ihtilalinin çöküşüdür. Kadrocular yeni cihan düzenini kapitalizmin temelindeki Fransız ihtilalinin çöküşüne dayandırır. Fransız ihtilalinin çöküşü fertlere verdiği önemden kaynaklanmıştır. Şevket Süreyya'ya göre:

“Fransız ihtilali fikirleri ütöpistti. Bu yüzden zamanla şekil değiştirdi. Fransa'da iş adamları Fransız inkılâbını kuşa benzetince iş ve küçük burjuva psikolojisi şimdi Fransa'nın son asil temayüllerini de mahvetmek için dalga dalga çalışmaktadır, inkılabımızın ideolojik unsurlarının, iş adamlarının menfaat spekülasyonlarının etkisini dışta tutarak, işlemek ve yarına bütün asaletiyle nakletmek görevi, Türk aydınının en büyük vazifelerinden biridir.”¹⁷⁵

Kadrocuların siyaset anlayışlarında demokrasinin asla yeri olmadığı görülmektedir. Devlet ve toplum arasındaki ilişkiyi özgürlük anlayışları bakımından da değerlendirmek lazımdır. Kadrocuların özgürlük anlayışı millet eksenslidir. Önemli ve öncelikli olan milletin özgür olmasıdır. Bu da ancak devletçi ideoloji çerçevesinde gerçekleşebilecektir. “Bugün her millet kendi etrafına çevirdiği demir

¹⁷³ Hakkı Mahir, “Avrupa, Bize İdeal mi, Örnek Olabilir mi?” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Haziran 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.62.

¹⁷⁴ Vedat Nedim Tör, “Kreuger, Hitler, Göthe” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Nisan 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 27-28.

¹⁷⁵ Şevket Süreyya Aydemir, “Milli Kurtuluş Hareketlerinin Ana Prensipleri” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Ağustos 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 11.

kafes içinde kendi hürriyetini ya kurmaya ya korumaya çalışıyor: İşte, autarkie-otarşi denilen hareket bu cehdin bir ifadesidir.”¹⁷⁶

Bu bakımdan hürriyet iktisadi bağımsızlıkla cüzütamlıkla ilişkilidir. Bu konuda da Fransız ihtilaline gönderme yapılmıştır. “Fransız ihtilalinde de endividualizmin ve insicamsızlığın (düzgünsüzlüğün) izleri vardır.”¹⁷⁷ Kadrocular birey temelli bir özgürlük anlayışına karşı çıkmaktadırlar. “20. asırda fert bilhassa Türkiye gibi memleketlerde ancak, teşkilat içinde ve bir planlı faaliyet içinde bir kıymet ifade edebiliyor. Çünkü 20. asır yüksek ve ileri teknik asırdır.”¹⁷⁸ Yani bireyin kendi başına bir değeri olmaması teknik bir zorunluluktur. Böylece materyalist açıdan temel oluşturulmaya çalışılır. Önemli olanın milletin hürriyeti olması bireyin haktan önce vazife sahibi olması gerektiği anlayışını doğurmuştur. “Bizim hareket noktamız cihan içinde millete hak ve ferde de hür millet içinde iş ve vazife vermektir.”¹⁷⁹ Kadrocuların özgürlük olgusuna bakışını en iyi Burhan Asaf “Hürriyet Mefhumu Etrafında” makalesi ile yansıtmıştır.

Burhan Asaf’a göre toplumun, bazı dönemlerde genel bir görüşü, hayatı telakki tarzı vardır. Hayatı telakki tarzı değişir değişmez, hürriyeti telakki tarzı da kendiliğinden değişir. Asaf, bir ülkede hürriyet var, diğerinde yok demenin bir şey ifade etmediğini savunur. Doğru olan, hürriyetin, toplumun tüm davalarıyla beraber ele alınmasıdır. Ancak bu yapıldıktan sonra hükümler verilebilir. İnsan hakları evrensel beyannamesindeki hürriyet tanımı yalnızca Avrupa’nın batısında yaşayan fertler için geçerlidir. Diğer ülkeler, Batı Avrupa için geçerli hürriyet anlayışını benimsediklerinde, fert açısından geri ve fakir, millet bünyeleri açısından teşkilatsız ve şuursuz oldukları için mutlaka mağlup olacaklardır. Çünkü karşılarında hem fert hem de millet bakımından teşkilatlı, güçlü ve üstelik de gasıp mevkiinde bulunan milletler vardır. Bu zayıf taraf için doğru olan yol, hürriyetin tanımını ferde göre değil

¹⁷⁶ Vedat Nedim Tör, “Değişen Cihan Münasebetleri İçinde Türkiye” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Mayıs 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.13.

¹⁷⁷ Şevket Süreyya Aydemir, “İnkılap Heyecanı” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Şubat 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.6.

¹⁷⁸ Vedat Nedim Tör, “Müstemele İktisadiyatından Millet İktisadiyatına” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Şubat 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.13.

¹⁷⁹ Aydemir, **İnkılap ve Kadro**, s. 87.

millele göre yapmaktır. Asaf, milletin hürriyeti sağlamaştıkça, o millete mensup olan fertlerin hürriyetinin de artacağını öne sürmektedir. Türk inkılabı açısından fertlerin hür olabilmesi için milletlerin hür olması gerekir. Hürriyetleri gasp eden milletler, diğer ülkelerin hürriyetini kendiliğinden verseydi ferdin hürriyeti açısından bir sorun olmazdı. Fakat gasp, gasp kalmak istediği için, hürriyetler verilmeyip alındığı için, milli kurtuluş inkılabı kendi hürriyet anlayışını hakim kılmaya mecburdur. Bu bakımdan, Asaf'a göre, milletin hürriyet ve istiklali her bakımdan tam oluncaya kadar fertler için hak yok vazife vardır.¹⁸⁰

Dış şartlarında etken olarak gösterdiği ve Ziya Gökalp'in hak ve vazife anlayışını da çağrıştıran özgürlük anlayışları, yeni hukuk tasavvurları ile birlikte daha sistemli hale gelmiştir. Bu hukuk anlayışı için yeni bir kurum olan Ankara Hukuk Mektebi'nin önemli rol oynaması gerektiğini savunmuşlardır.

"Türk inkılâbının hukuk sistemi, cemiyetçi bir sistemdir. Yeni rejimde devletin otoritesi nazari ve maddi esasını cemiyet içinde tezdin tavsiyesi zaruretinden alır. Yeni hukuk demek, filhakika yeni mülkiyet prensipleri demektir. (...) Devletçilikte yeni hukuk sistemi altında yeni mülkiyet rejimidir."¹⁸¹

İktisadi politika olarak da devletçiliğin haklar arasında yansıması, mülkiyet hakkının sınırlanması gerektiği teziyle meşrulaştırılmıştır. Ancak mülkiyetin sınırlandırılmasına ilişkin en açık ifadeler tarım politikaları alanında ortaya atılmıştır. "Toprak mülkiyeti mesuliyettir, sahip olmak milli vazife demektir. Vazifeli mülkiyet hakkı tamamen Türk tipi bir teşkilattır."¹⁸²

"Ziraatta mülkiyet hürriyeti Türk milletinin ihtiyacına cevap vermiyor. Ziraat şubeleri için tespit olunan çalışma planlarının içinde vazifelendirilen ferttir ki

¹⁸⁰ Burhan Asaf Belge, "Hürriyet Mefhumu Etrafında" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Eylül 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.29-32.

¹⁸¹ Şevket Süreyya Aydemir, "İnkılap Hukuku" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Şubat 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 5-9

¹⁸² Vedat Nedim Tör, "Pamuk Sanayi Pamuk Ziraatinde İnkılap İstiyor-1" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Temmuz 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 19-20..

hakiki hürriyete ve refaha kavuşabilir. Devletçi ziraat siyasetinin baş prensibi, toprak mülkiyetinin bir milli müdafaa vasıtası olarak telakkisidir.¹⁸³

Tarım alanında mülkiyetin dağıtılmasını bir planlı devletçilik dairesinde ele alan kadrocuların mülkiyet anlayışına genel bir sınırlama için bahsettiğimiz inkılâp hukuku dışında bir teorileri yoktur. İnkılâp hukuku makalesi de oldukça sathidir, özellikle mülkiyetin yeniden nasıl düzenlenebileceği konusunda açıklayıcı ifadeler yoktur. Bu durumu siyasi elitin tepkisinden çekinmiş olabilecekleri gösterir.

2.2.6 Otoriter ve Totaliter Nitelikli Fikirleri

Kadrocuların görüşleri incelendiğinde tasarladıkları devletin otoriter niteliği ön plana çıkmaktadır. Bu, organizatör devlet anlayışının bir uzantısıdır. Bu otoriter bakış tüm topluma yöneliktir. Şevket Süreyya'ya göre millet çapında bir teşkilatlanma gerekir. Bu teşkilatlanma, hukuk sisteminden, nakliyat şebekesi, dağıtım cihazı, siyasi, kültürel, propaganda teşkilatına kadar kapsamlı ve bütüncül olmalıdır.¹⁸⁴ Bu, toplum çapında teşkilatlanma devletçilik ile alakalıdır. Bu teşkilatlanma otoriter bir anlayışla olabilir. “İnkılâbımızla mücadeleciler ve otoriter bir kuvvet tarafından tarih akışına müdahale ederek hamleler yapmak mecburiyetindeyiz. (...) Otoriter ve inkılapçı kuvvet=devlet, devletçilik prensibi, inkılabın kendisinde mündemiç en ileri bir vasıftır.¹⁸⁵

Kadroculara göre devleti devlet yapan, onun bu müdahaleci vasfıdır. Devlet otoritesi organizatör olarak, tekniğin imkanları dâhilinde giderek genişleyen bir iktisat planıyla, büyük toplumsal ve iktisadi sirkülasyonlara geniş müdahale

¹⁸³ Vedat Nedim Tör, “Devletçi Bir Ziraat Siyasetinin Ana Prensipleri” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Ağustos 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.14-19.

¹⁸⁴ Şevket Süreyya Aydemir, “Şeker İstiklali ve 160,000 Ton Türk Şekeri” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Kasım 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 16.

¹⁸⁵ Ahmet Hamdi Başar, “Türk Devletçiliği ve Himayeci Ferdietçilik” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Ekim 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.43.

edebilme şeklinde gerçekleşecektir.¹⁸⁶ Kadrocular, disiplinli, tek nizamlı bir topluma ulaşmada otoriter bir devlet öngörmüşlerdir. Daha önce belirttiğimiz birey haklarının geri plana atılması da, otoriter devlet anlayışı ile bağıntılıdır. Hatta kadro, basın yayına getirilen sansürü de desteklemiştir. “Devlet elinde film, radyo, matbuat, güzel sanatlar vb yeni kanunu inkılâpçı olarak görüp kutluyorum.”¹⁸⁷

Devlet organizatörlük görevini icra ederken cebir de uygulayabilecektir ki bu cebrin sınırları belirsizdir. Bir inkılâp nizamı, her şeye rağmen bütün birbirine zıt menfaat mücadelelerinin ve anlayış ayrılıklarının, bir tek istikamete, bir tek terakki sistemine, cebir ve zor ile bağlanması demektir.¹⁸⁸ Bu otoriterliğin meşrulaştırılmasında, yine Türk milleti karakterine gönderme yapılır. Türk milleti, devlet otoritesine inanan ve hürmet eden bir millettir.¹⁸⁹ Ancak Kadrocular, otokrasi kavramını, eski döneme ait bir kavram olarak, halkçılığın zıddı anlamında kullanmışlardır.¹⁹⁰ Bunun dışında otoriterlik, bir devlet vasfı, devlet-toplum etkileşiminin biçimi, genelde devletin disiplinli, müdahaleci, dönüştürücü vasıflarına karşılık olarak kullanılmıştır. Tahayyül ettikleri siyasal ve toplumsal sistem bir otoriter rejimin sınırlarını yer yer aşmaktadır.

Otoriter rejimler sınırlı, fakat sorumlu olmayan bir siyasal plüralizme yer veren; işlenmiş ve yol gösterici bir ideolojiye değil, kendine özgü zihniyetlere sahip olan; gelişmelerinin bazı aşamaları dışında yaygın ve yoğun bir siyasal mobilizasyon yaratmayan; bir liderin veya bazen küçük bir grubun, biçimsel yönden iyi belirlenmemiş fakat fiiliyatta oldukça tahmin edilebilir sınırlar içinde iktidar kullandıkları siyasal sistemlerdir.

¹⁸⁶ Aydemir, **İnkılâp ve Kadro**, s. 109.

¹⁸⁷ Şevket Süreyya Aydemir, “İçtimai Zihniyet” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Temmuz 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 42.

¹⁸⁸ Aydemir, **İnkılâp ve Kadro**, s. 156.

¹⁸⁹ Vedat Nedim Tör, “Devletin Yapıcılık ve İdarecilik Kudretine İnanmak Gerekir” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Mart 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.14.

¹⁹⁰ Şevket Süreyya Aydemir, “Türk Nasyonalizmi” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Ağustos 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.10

Bu tanımdan hareket ettiğimizde, kadrocu siyasal sistem anlayışının bu tarifi oldukça aştığı gözlenir. Totaliter rejimi tarif etmek zordur. Ve birbirinden farklı çok sayıda tanımı vardır. Ama ortak noktaları, totalitarizmi faşist ve komünist örneklerden yola çıkarak tanımlamaya çalışmalarıdır. Totalitarizmi, devlet mekanizmasına insan hayatının bütün alanlarına yaygın şekilde müdahale etme olanağı yeren bir sistem olarak tanımlamak da mümkündür.¹⁹¹ Bu bakımdan mutlak bir örnekten çok totaliter eğilimin yükseklik veya düşüklüğünden bahsedilebilir. Kadrocular, komünizm ve faşizmden farklılıklarını ortaya koymaya çalışsalar da bu anılan rejimlerin örneklerinden etkilendikleri şüphesizdir. Yakup Kadri'nin "Ankara, Roma, Moskova" yazı dizisi bu etkilenmelere örnektir. Yakup Kadri'nin ideal toplum tipini Moskova'da bulduğu görünmektedir. "(Moskova'da) dört başı mamur bir insan cemiyeti içindediniz; gösterişsiz, alayışsız, riyasız, hilesiz, katıksız halis ekmek gibi has bir halk arasındasınız."¹⁹² Kadrocular, toplumun her kesimini kapsayacak örgütlenme aşında önceliği gençliğe vermişlerdi. Disiplinli gençlik konusunda Almanya ve özellikle İtalya'dan etkilenmişlerdir.

"Rusya ve İtalya'da teşkilat içine alınmış gençlik İnkılap bekçiliği yaparken, Almanya'da teşkilatlı gençlik bütün bir siyasi hareketi başarmıştır. Türkiye için bu dava kıvamına gelmiştir."¹⁹³

Şevket Süreyya İtalyan Balilla gençlik örgütündeki bilince hayrandır ve Türk gençliği için örnek olarak görür.

"İtalya'da faşist gençlik teşkilatı mensubu, Doçenin tarım politikasını biliyor. Türkiye'de genç neslin bilhassa okul dışında kalan genç kalabalığının, bütün prensipleri üstünde mutabık kalınmış ve bu prensiplerin tatbik yolları

¹⁹¹ Atilla Yayla, **Liberal Bakışlar**, Liberte Yayınları, Ankara, 1999, s. 56.

¹⁹² Yakup Kadri Karaosmanoğlu, "Ankara Moskova Roma: Halk Terbiyesi" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Mart 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.33.

¹⁹³ Şevket Süreyya Aydemir, "Başyazı" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Mayıs 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.3.

ayrıntılılarıyla belirlenmiş bir gençlik hareketi içine alınması zamanı gelmiştir. Halkevleri programı, bu görevi yerine getirebilmek için yetersizdir.¹⁹⁴

Kadrocular, halkevlerini gençliğin bilinçlenmesi açısından yetersiz görmekte ve bunun için yeni bir örgütlenme ve bu örgütlenme için iyi tedvin edilmiş bir ideolojinin zorunlu olduğunu düşünmektedirler. Ancak Kadrocuların halkevlerine dair görüşleri bununla sınırlı değildir. Kadro, halkevinin Türk ocakları yerine kullanılmasını olumlu karşılamıştır. Ama kadrocuların öngördükleri halkevi modeli mevcut kurumdan daha kapsamlı bir örgütlenmedir. Şevket Süreyya'ya göre, her vatandaş, bir de "içtimai iş" sahibi olmalıdır. Rusya, İtalya hatta Çin'de genç nesil kendi işi dışında bir gençlik ve kültür kulübü içinde yaşar. Örnek olarak İtalya'daki gençlik kulübü belli prensip ve gayeler etrafında birleşerek dağınık cemaatten çıkmışlardır. Halkevleri gençleri aylaklıktan kurtarmak için olumlu bir adımdır. Yeni Türkiye'de her vatandaşın bu vasıflara, yani ilkelere, uygun bir içtimai hüviyeti olmalıdır.¹⁹⁵

Kadrocuların öngördükleri yaşam düzeni, bireyleri gündelik hayatında adeta bir boşluk bırakmamak üzere kurulmuştur. Spor faaliyetleri bile bir amaca yönelik olmalıdır.¹⁹⁶ Kadronun öngördüğü sistemde kitle iletişim araçları da belli amaca yöneliktir. Matbuat ve radyo ile beraber bütün basın araçları fırkanın elindedir yahut elinde olması lazımdır. Ankara radyosu, Ankara'nın inkılâpçı sesini işittirmelidir.¹⁹⁷ Spor faaliyetinden dinlediği radyoya kadar inkılâpçı ideoloji ile kuşatılan bireyden beklenen, halen kadrocular tarafından oluşturulma aşamasındaki ideolojinin benimsenmesidir. "... Gençliğin (bu) kuvvetlere saldırması için rejimin siyasi görüşünü alması ve bu görüşün içinde pişmesi lazımdır."¹⁹⁸ Kadrocuların öngördüğü sistemde tek tek kişilerin ruh dünyası hedef alınmıştır. "İnkılâbın menfaati beşer

¹⁹⁴ Şevket Süreyya Aydemir, "Genç Nesil Meselesi" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Nisan 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 5-8.

¹⁹⁵ Şevket Süreyya Aydemir, "Halkevleri" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Mart 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 35-36.

¹⁹⁶ **A.y.**

¹⁹⁷ Burhan Asaf Belge, "İnkılabımızın Sesi" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Kasım 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.35-37.

¹⁹⁸ Şevket Süreyya Aydemir, "Başyazı" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Şubat 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.4.

kütleleri yanında fertlerin ruh ve fikir temayülleri üstünde de kendi kontrolünü temin etmesidir.”¹⁹⁹ Kadro’nun yayın hayatına devam etmesi halinde çeşitli alanlardaki analizleriyle ideolojilerinde totaliter eğilimi güçlendireceklerini söyleyebiliriz.

Kadrocular içinde Yakup Kadri’nin İtalya ve Sovyetler deneyimlerine olumlu yaklaştığı gözlenir. Yakup Kadri’ye göre Türkiye’deki milli kurtuluş hareketi ile İtalya ve Sovyetlerdeki siyasal oluşumlar köken olarak aynıdır: “(Üçü arasında) klasik yollar ve kaideler haricinde ‘yeniden ve teknik kuruluşu’ ortak özelliklerdir.”²⁰⁰ Ancak kadrocular özellikle faşizm ile ayrıldıkları noktaları belirginleştirmeye çalışmışlardır. İnkılap ve Kadro kitabında Şevket Süreyya, faşizmi müstemlekeci memleketlerde ortaya çıkan, tipik bir emperyalizm olayı olarak görür.

“Faşizmin değil tam bir ideoloji olması hatta müstakil bir strateji sahibi olduğu dahi iddia olunmaz. Denebilir ki bu rejimin kendini her zaman düşmanlarının hareketine tabi kılan, milli kurtuluş hareketlerinin ve bu hareketlerin en dikkate şayan misalini veren Türk inkılap nizamının bu itibarla, bir idari reaksiyon, bir emperyalizm hadisesi, hulasa sınıf diktatoryasının bir başka şekli olan ‘Faşizmin devlet nizamı’ ile ciddi bir müşabeheti (benzerliği) yoktur.”²⁰¹

Faşizme yönelik eleştiri, emperyalist ve sınıflı toplumsal yapı üzerine kurulmuş olmasında temellenir. Kadroculara göre faşizm, yarı kapitalist İtalya’da sınıf tezdını korporasyonlarla tehlikesiz hale getirmek, milli inkılâp ise yarı müstemleke Osmanlı’yı müstakil hale getirme amacındadır. Burhan Asaf’a göre faşizm içerde devletçi dışta liberaldir, Kemalizm ise müstemlekeciliğe karşı bir isyandır.²⁰² Faşizm, sınıf mücadelesi değil, sınıfların birliğine dayanmaktadır.²⁰³

¹⁹⁹ Şevket Süreyya Aydemir, “Bir Ruh Fantezisi Yahut Yerli Peygamber” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Ocak 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 31.

²⁰⁰ Şevket Süreyya Aydemir, “Başyazı” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Haziran 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.3.

²⁰¹ Aydemir, **İnkılap ve Kadro**, s. 110-111.

²⁰² Burhan Asaf Belge, “Faşizm ve Türk Milli Kurtuluş Hareketi” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Ağustos 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.38.

²⁰³ Şevket Süreyya Aydemir, “Faşizm” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Haziran 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.9.

İsmail Hüsrev, faşizmin dayandığı korporatif devlet anlatışını değerlendirir: Faşizm, millet birliğini korporatif devletle tahakkuk ettirmek davasındadır. Milletlerin mesleklere ayrılan fertleri, meslek birliklerinde organize olmuşlardır, İktisadi bütünün parçalan olan bu fertler, devlette meslek birlikleri vasıtasıyla temsil olunurlar. Millet bütünlüğü fertlerin mesleklere dair bir araya gelmesinden, korporatif bir kaynaşmasından ibarettir. Korporasyonlar, belirli üretim kuvvetlerinin birleştiği teşkilat ve bu kuvvetlerin yegâne temsilcisidir. Kooperatif devlet gerçekten sınıf tezatlarını kaldırmış, zıt menfaatleri telif etmiş değildir. Toplumun bünyevi kuruluşunun esası olan sınıf farklılığı aynen yaşamaktadır. Korporatif devlet, korporatif nizam perdesi arkasında cemiyetin temelinde eski liberal ve ferdiyetçi mülkiyet nizamını aynen görülür. Burada korporasyonların yegâne vazifesi, üretimde disiplin temin etmektir. Yani jandarma vazifesi görmek, amelinin patron aleyhine ayaklanmasına mani olmaktır. Esasen korporatif devletin bütün ruhu da buradadır: Mevcut sınıf münasebetlerini aynen ipka ve muhafaza etmek ve bunun içinde yukarıdan aşağı sınıf mücadelesini kanunen menetmek suretiyle sıkı bir baskı yapmaktır. Bu itibarla faşizmin yaratıcılık, topluma yeni bir şekil ve yön vericilik vasfı yoktur. Onun yegâne vazifesi, mevcut nizamın bekasını tehdit eden amele patron mücadelesinde toplumsal düzeni kurtarmak için sistemli ve şuurlu bir jandarmalık etmektir.²⁰⁴ Ancak kadrocuların faşizmi eleştirirken onun otoriter yönünü de eleştirmeleri ilginçtir.

“Faşizmde bütün kıymetler ve nimetler gerek iktisat, gerek siyasette dahilere, zekilere, güzidelere, teşkilatçılara aittir. Faşizmde devlet halkın ve halk hakimiyetinin değil, otoriteli bir ekalliyetin teşkilatı oluyor. Otoriter devlet oluşuyor.”²⁰⁵

Bu eleştiriden, kadrocuların elitist görüşlerini faşizmin elitizminden ayırdıkları daha doğrusu başka temellere dayandırdıkları görülmektedir.

²⁰⁴ İsmail Hüsrev Tökin, “Millet İçinde Sınıf Meselesi-2” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Şubat 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 23-24.

²⁰⁵ **A.y.**

Sovyetler Birliğinden etkilenme konusunda, öncelikle İsmail Hüsrev ve Şevket Süreyya'nın KUTV'da okumuş olması öncelikli bir etkidir. Kadro, özellikle plan konusunda Sovyetleri yakından takip etmiştir. Yakup Kadri disiplinli Sovyet toplum yapısından oldukça etkilenmiştir. Ama Sovyetlerin temelinde olduğuna inandıkları Marksizm'i eleştirmişler ve farklılıklarını bu konu üzerinden vurgulamışlardır. Bu vurgunun başında, sınıflı toplum anlayışına karşı kadrocuların eleştirileri gelir. Kadroculara göre çelişki toplumdaki öte dünya düzenine ilişkindir. Millet olgusunu görememenin Marksizm'in en büyük hatası olduğunu savunurlar. "Marksizm, milli kurtuluş hareketlerini izahta müşküldür. En önemli Marksist düşünürler bile milli bağımsızlığı, milli özerklikten farklı algılamıyorlardı."²⁰⁶

Şevket Süreyya, Marks'ın millet olgusunu görmeyerek evrenselliğini kaybettiğini savunur. Bu çerçevede Marksizm, Avrupa'nın savaş öncesi içtimai tarihinin ve bilhassa 19. yüzyılın eseridir. "Marks'ta sınıf, cemiyetin unsuru aslisidir. Marks'ın sınıf mücadelesini cihanşumulleştiremeyiz."²⁰⁷ Görüldüğü üzere Kadrocular, ideoloji açısından faşizmi ve Marksizm'i eleştirirken, sosyal alanlara yönelik İtalya ve Sovyetler Birliği'ndeki totaliter mahiyetli uygulamalara öykünmektedirler. Marksizm'in tarihi materyalizmi günümüze uygulamada hatalı olduğunu, kendi teorilerinin ise tarihi materyalizmi uygulamada doğru olduğunu örtülü şekilde savunmuşlardır. Faşizmde eleştirdikleri yön, İtalya'nın dışa karşı müstemlekeci tavrı ve sınıf mücadelesine yaklaşımıdır. Bahsi geçmese bile Kadrocuların, İtalya'nın Akdeniz'e yönelik yayılcı tavrından rahatsız oldukları söylenebilir.

2.3 Kadro ve Elitizm (Seçkincilik)

Kadro tipik bir seçkinci Türk aydın hareketidir. Kadro entelektüel bir tipoloji ve bir ideoloji olarak takipçiler oluşturmuş ve bu kişiler Kadroculuk olarak

²⁰⁶ Aydemir, **İnkılap ve Kadro**, s. 28-57.

²⁰⁷ Şevket Süreyya Aydemir, "Marksizm" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Temmuz 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.6-15.

adlandırılacak düşünme biçimine hayat vermişlerdir. Onlardan etkilenen aydınlar ekonomik, sosyal ve politik alanlarda uzun zaman etkili olmuştur. Böylece Kadro, Türk aydın tipinin belirlenmesinde uzun yıllar etkili olmuştur.

1930'ların sosyal ve politik şartları bu tür seçkinci hareketler için son derece müsaitti. Çünkü 1920'ler boyunca devrimci liderler tarafından uygulanan pek çok reformun hayata geçirilme metodolojisi seçkinciydi. Devrimci liderler, Türk toplumunu kendi bakış açılarına göre şekillendirmeye çalışıyorlar ve halkın liderleri takip edeceğini veya takip etmesi gerektiğini düşünüyorlardı; aydınlarsa yukarıdan empoze edilen reformların uygulanmasını destekliyorlardı. Türk Devrimi ve reformları boyunca devrim liderleri ve aydınların, halkın inançlarına ve geleneklerine zıt davranmaları gerektiğinden, yönetici grubun seçkinci kompozisyonu doğal yollarla meydana gelmiştir. Bürokratik bir entelektüelizm siyasî hayata yön vermekteydi. Fakat bunu yaparken toplumla aralarındaki bağlantıyı kaybettiler. Bunun sonucu olarak da aydınlar, toplumu devrimsel gelişimin önünde bir engel olarak görmeye başladılar. Kadro örneğinde, halka rağmen, halk için söyleminde bu problemin yansımaları görülebilir. Kadrocular sıradan insanları dışlamışlardı. Bu dışlayıcı tavır, Aydemir'in²⁰⁸ "Bu hareket içinde (Kadro'da) sıradan insanlara partilerde olduğu gibi²⁰⁹ hiçbir yer yoktur." cümlesinde açıkça görülmektedir.

Kadro'ya göre ise bürokratlar ile kendileri arasında çok önemli farklar vardır. Zira Osmanlı'dan beri bürokratlar Batılılaşma dolayısıyla toplumdan kopmuşlardı; fakat kendileri topluma halkçılık anlayışı içinde gitmekteydiler.²¹⁰ Yakup Kadri'nin bahsettiği halkçılık ise Türk aydınının toplumla bütünleşmesi için yeterli değildir. Zira onu halktan koparan teknik bazı sorunlar vardır. Mesela harf inkılâbı aydınla halk arasındaki ayrılığı güçlendiren en önemli etkenlerdendir. Eski Arap alfabesi yeni Latin alfabesiyle değiştirildiği için topluma daha yakın olan eski geleneksel aydınlar, bir anda cahil kişiler olarak toplum üzerindeki nüfuzlarını, dolayısıyla fonksiyonlarını kaybettiler. Elitlerle sıradan insanlar arasındaki iletişimi

²⁰⁸ Aydemir, **İnkılap ve Kadro**, s. 258

²⁰⁹ Fakat ironik olan, o dönemde sıradan insanlar için Parti'de de hiçbir yer yoktu.

²¹⁰ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Ankara**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 254.

sağlayabilecek bu tabakanın böylece yok olmasıyla birlikte büyük bir boşluk meydana geldi. Bu boşluk Yakup Kadri'nin Ankara (1934) romanında güzelce tanımlanmıştır. Yakup Kadri bize Türk yönetici sınıfının ve aydınlarının, sıradan insanlarla ilişkilerine dair önemli noktalara değinerek anlatır.²¹¹ Ona göre Türk aydını toplumdaki modernleştirici görevinde başarılı olamamıştır. Kadro yazarları, devrimci kadronun modernleşme projesiyle uyum içinde, toplumsal değişimde aydınlara öncü bir rol atfediyorlardı.

2.4 Kadro İdeolojisinin Orijinalliği

Kadrocuların, ideolojilerine ilişkin vurguladıkları önemli bir nitelik orijinalliktir. Ancak hasbi ilim anlayışından çok siyasal hedefleri olan kadrocuların ideolojisinin orijinal olduğunu söyleyemeyiz. İlkin ve Tekeli çalışmalarında, o dönemde gelişme teorisi açısından Latin Amerika ve Balkanlarda çok sayıda benzer tezin tartışıldığını ve dünya analizleri açısından özellikle Sultan Galiyev'den etkilenilmiş olabileceğini belirtirler.²¹² Öncelikle KUTV'da eğitim gören Şevket Süreyya ve İsmail Hüsrev'in, o dönemde okulda dersler veren Sultan Galiyev'den habersiz olmaları düşünülemez. Ayrıca okuldaki öğrenci yapısından dolayı (çoğunluk Orta Asya ve Asya'nın diğer yerlerinden gelmişti) Sultan Galiyev'in görüşlerinin tartışılmasına rastlamadıkları söylenemez.²¹³

Halit Kakinç, Cedencilikle birlikte Türkçülük ve Marksizm'i Galiyev ideolojisinin üçlü sacayağı olarak tasavvur eder.²¹⁴ Kadrocuların da materyalizmi milliyetçilik ile bağdaştırmaya çalıştığını biliyoruz. Kadrocular çelişkiyi dünya ölçeğinde ele almışlardı. Aynı tutum Galiyev'de de mevcuttu. Sultan Galiyev, sınıfsal devrim kavramları ile değil, uluslararası ilişkiler temelinde düşünen bir devrimci olmuştu.²¹⁵ Galiyev'in batı ülkelerindeki işçilere yönelik, onların da

²¹¹ Karaosmanoğlu, **Ankara**, s. 235.

²¹² Tekeli, İlkin, **a.g.e.**, s. 533-534.

²¹³ **A.e.**, s. 535-538.

²¹⁴ Halit Kakinç, **Sultan Galiyev ve Milli Komünizm**, Bulut Yayınları, İstanbul, 2003 s. 21

²¹⁵ **A.e.**, s. 28.

sömürge mülklerinin sömürülmesine irade dışı da olsa iştirak ettikleri tezine²¹⁶ Kadro ideolojisinde de aynen rastlanır. Metot açısından önemli bir benzerlik de materyalizmin sadece Marksizm’le mündemiç olmadığı tezidir. Sultan Galiyev’e göre, materyalizm batıdan önce doğu toplumlarında da görülmüştür.²¹⁷

Kadro ideolojisi en azından kendilerinin iddia ettiği kadar orijinal değildir. Ama Kadrocular, ideolojilerini daha sağlam gösterebilmek ve kendilerine ortaya koydukları ideoloji ile siyasal elit içinde daha önemli bir yer hazırlayabilmek için orijinallik iddiasını hep vurgulamışlardır. Hatta yapılan bir mülakatta İsmail Hüsrev ne kendisinin ne de Şevket Süreyya’nın Sultan Galiyev’i tanımadığını belirtmiştir.²¹⁸ Kadrocular orijinallik iddiasıyla diğer aydınlara karşı teorik üstünlük kurmayı hedeflemiş olabilirler.

²¹⁶ A.e., s. 139.

²¹⁷ A.e., s. 240.

²¹⁸ Tekeli, İlkin, a.g.e., s. 533.

3. TÜRK SİYASİ LİTERATÜRÜNDE KADRO

3.1 Yayımlandığı Dönemdeki Eleştiriler

Kadrocular, yayımlandığı dönemde liberalizm eğilimli aydınlarla uzun polemiklere girmiştir. Bunların başında Ahmet Ağaoğlu gelmektedir. Ağaoğlu kadroya yönelik eleştirilerini “Devlet ve Fert” adlı kitabında toplamıştır. Daha çok İnkılâp ve Kadro kitabını eleştirir. Eleştirisinin başında Kadro’nun kullandığı ‘peygamberane’ ifade tarzı gelir. Ama eleştirilerinin temelinde kadronun, inkılâp ideolojisini yapma arayışı ve bu çerçevede getirdiği ayrımcılık vardır. “... Prensipleri idrak ve ihata edenler bir tarafa, idrak ve ihata edemeyenler diğer tarafa ayrılacak. Onları kabul edenler iradeleriyle, kabul etmeyenler iradeleri haricinde bu prensiplere tabi olacaklardır.”²¹⁹ Ağaoğlu’na göre “Kadro dininin İslam dini kadar bile müsamahası yoktur. Şevket Süreyya da kendi kurmak istediği sistemi inkılâba atfetmektedir ve cihan buhranı ile inkılabı ilişkilendirmesi dar görüşlülüktür. Kadrocular, belirsiz bir mülkiyet anlayışına sahip, ferdi hürriyetten hoşlanmayan, milleti fertsiz düşünen, devlet ile hükümet mefhumlarını birbirinden ayıramamış bir düşünce hareketidir ve yüksek tekniği ferdi kaldırarak devlet eliyle gerçekleştirmek istemeleri çok tehlikelidir.”²²⁰ Ağaoğlu’na göre ise devlet ancak ferdin yapamadığını üzerine almalı ve geri kalanını ferde bırakmalıdır. Gelişmenin en önemli yolu bu prensiptir.²²¹ Ağaoğlu’nun bu eleştirilerine yanıt Şevket Süreyya’dan 12. sayıda gelmiştir:

“Türk münevverinin idraki: 1-Kendi cemiyetine ait olmayan telakkileri benimsemek. 2-Hayatın ardında kalan içtimai telakkileri benimsemek. Bu hususta en iyi misal Ağaoğlu’dur. Ağaoğlu Darülfünun münevverliğinin bir temsilcisidir. Bunlara göre nizamı bugünün beşeri yahut universal nizamıdır, doğrudur ve makuldür.”²²²

²¹⁹ A.e., s. 237.

²²⁰ A.e., s. 237-241.

²²¹ Bostancı, a.g.e., s. 75.

²²² Şevket Süreyya Aydemir, “Milli Kurtuluş Hareketleri Hakkında Bizim Tezimi” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Aralık 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.38-39.

Ağaoğlu da cevap vermekte gecikmez. Cumhuriyet gazetesinde yazılanlardan hayal kırıklığına uğradığını belirtir, şahsıyla uğraşıldığını düşünür. Ayrıca Kadrocuların orijinallik iddialarını gülünç bularak, düşüncelerinin “(Ferdinand) Lassal zamanından kalma tarihi maddecilik nazariyesinin milli miyasa uygulanmasından başka bir şey olmadığını” belirtir. Ağaoğlu’na göre Kadro’nun müdafaa ettiği sistem, cihanda örneği olmayan garabetle doludur. Ama Kadrocuların bir talihsizliği, inkılâbı yapanların onları beklemeden inkılap nizamının hukuk ve devlet tarzlarını tespit etmiş olmalarıdır. Şevket Süreyya da Cumhuriyet gazetesinde çıkan beş yazısıyla polemiğe devam eder.²²³ Bu polemik, başladıktan dört aya yakın bir süre geçtikten sonra sona erer.

Batı düşüncesini, yani liberalizmi benimsemekle eleştirilen diğer aydınlar, Hüseyin Cahit ve İsmail Hakkı’dır. Hüseyin Cahit eskiden İttihat ve Terakki’nin önde gelen isimlerinden biriydi. Daha sonra İstiklal Mahkemesi tarafından yargılanarak Çorum’a sürgüne gönderilmişti. İstanbul’a döndüğünde Fikir Hareketleri isimli bir dergi çıkarmaya başlar. Daha ilk sayısında kadroya sorular yöneltilir. İlki, Kadrocuların ne sıfatla inkılâp namına söz söyleyebildikleridir. Şevket Süreyya’da 29. sayıda Hüseyin Cahit’i Avrupa hayranı olmakla eleştirir.

“Hüseyin Cahit Bey, Fikir Hareketleri ile yeniden matbuat hayatına döndü. Eski neslin şiarı: Avrupa hayranlığı. Yeni neslin şiarı: Cemiyeti telakki tarzında şahsiyetleşme. Hüseyin Cahit Avrupa hayranı. Biz sadece Avrupa’nın tekniğine ve ilim metoduna hayranız, daha doğrusu mirasçısıyız. Fikir hareketleri dergisi eklektik yahut daha doğrusu mesleksiz ve hedefsizlik mi göstermelidir?”²²⁴

²²³ Tekeli, İlkin, **a.g.e.**, s. 266-268.

²²⁴ Şevket Süreyya Aydemir, “Biz Avrupa’nın Hayranı Değil, Mirasçısıyız!” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Mayıs 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 43-46.

Şevket Süreyya, Hüseyin Cahit'e yönelik eleştirisini sonraki sayılarda da sürdürür. Derginin 31. sayısında onun liberalliğine vurgu yapar.²²⁵ 33. sayıda ise uydurmakla itham eder.

“Hüseyin Cahit Bey'in muhayyilesi yeni ölçülerle yeniden işlemeye başlamıştır. (yani geçmişe dair atmaktadır.) Kendisi Düyun-u Umumiyenin kaldırılmasına karşı çıkmıştır. (...) Emperyalizme sadece ruhla (Gandi gibi) karşı çıkılmaz, silahla karşı çıkmıyorsan ona karşı bir fikri sistemi en azından benimsemelisin.”²²⁶

Kadro İsmail Hakkı Bey'e karşı daha yumuşak bir üslup kullanmıştır. İsmail Hakkı “Yeni Adam” adlı dergisi arkadaş dergi olarak tanıtılır. 27. sayıda İsmail Hakkı'nın bireyci ve demokrat cephesine biraz dokunmuş ve Yeni Adam'ın eklektik mahiyetini işaret edilmiştir. İsmail Hakkı'ya göre milli hedefler Fransız ihtilali ve 19. asır demokrasisinin umumi hedeflerinden başka bir şey değildir. Gerçekleşen iktisadi anlamıyla solidarizm kısaca belediyelerin veya devletin halk için bir takım hastaneler, parklar, imaretler filan açması demekten başka bir şey değildir.

Nihayetinde kadroculara göre, İsmail Hakkı'nın mefkûreciliği, milli kurtuluş mefkûreciliği değildir.²²⁷ Sonuçta Kadrocular açısından, ortak payda olan liberalizmden hareket ettikleri için Hüseyin Cahit'in Fikir Hareketleri dergisi ile İsmail Hakkı'nın Yeni Adam dergisinin pek farkı yoktur. “İstanbul'da ‘Yeni adam’ İsmail Hakkı'nın mecmuası liberal, ‘eclectique revue’ (belki renksizdir). Hüseyin Cahit Bey'in ‘Fikir Hareketleri’ mecmuası da demokrattır, birleşseler de olur.”²²⁸

²²⁵ Şevket Süreyya Aydemir, “Hüseyin Cahit Bey'in Hazin Tarafı” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Temmuz 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 40.

²²⁶ Şevket Süreyya Aydemir, “Hüseyin Cahit Bey Öncü-1” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Eylül 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 40-43.

²²⁷ Şevket Süreyya Aydemir, “İsmail Hakkı Bey'in Mefkûreciliği” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Mayıs 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 37-42.

²²⁸ Şevket Süreyya Aydemir, “Mecmualarımız” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Mart 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 52-53.

Kadrocuların kendilerini en yakın buldukları dergi Ahmet Hamdi Bey'in "Kooperatif" dergisi olmuştur. İki dergi birbirlerinin görüşlerini desteklemiş ve karşılıklı alıntılar yapılmıştır. Kooperatif dergisi, öncelikle aynı cepheden kabul edilmiştir. Kooperatif dergisi ile aynı fikir cephesinden olduğu ifade edilmiştir.²²⁹ Ahmet Hamdi Bey'in "İktisadi Devletçilik" kitabı Şevket Süreyya tarafından kardeş eser olarak nitelendirilmiştir.²³⁰ Ancak Ahmet Hamdi ile her konuda mutabık olduğu söylenemez. Ahmet Hamdi Bey'in Şevket Süreyya'ya plana dair yolladığı yazı yayınlanır. Bu makalenin sonunda Ahmet Hamdi Bey'in iktisat görüşleriyle mutabık olunmadığı belirtilir.²³¹ Devletçilik konusunda Ahmet Hamdi, Kadrocular kadar geniş kapsamlı bir sistem düşünmüyor, devletçiliğe iktisadi bir araç olarak bakıyordu.

Kadrocuların kendi hayat maceralarından da görülebileceği gibi, Ziya Gökalp'ten etkilenmemeleri mümkün değildir. Kadrocular ilk olarak Ziya Gökalp'in büyük bir düşünür olduğunu kabul ederler. Ama Gökalp'i ele alırken ondan farklılıklarını vurgulamaya çalışmışlardır. Sınıfsız-tezatsız toplum ideallerinde Gökalp'in ülkemize tanıttığı, Durkheim'in organizmacı toplum anlayışının etkili olduğu açıktır. Şevket Süreyya Gökalp'e dair bir kitabın yayınlanmasından ötürü, onunla ilgili bir makale yazar.

Şevket Süreyya'ya göre Ziya Gökalp, Türk tarihinde bir devrin ideolojisini en güzel temsil eden adamdır. Ancak bugünkü milli hayat şartlarımızla Ziya Gökalp'in müessir olduğu devrin hayat şartları ve meseleleri arasında esaslı farklar mevcuttur. Ondan evvel ne ahlak ne hukuk ne sanat telakkileri milliydi. Yeni Türkiye'de yeni bir hayat peşindedir. Çünkü kozmopolit Osmanlılık bünyesiyle hiçbir bağ yoktur. Ziya Gökalp'in tarihi materyalizm ile ilgili görüşleri dar, yüzeysel ve aceledir. Millet tarihi bir kategoridir. Ziya Gökalp'in savunduğu gibi sadece coğrafi, dini, dili vb kıstaslarla ilgili değildir. En ileri milli birlik en ileri teknikli memleketlerde bulunur.

²²⁹ Şevket Süreyya Aydemir, "Mecmualarımız" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Şubat 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 48.

²³⁰ Şevket Süreyya Aydemir, "İktisadi Devletçilik" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.II, Mayıs 1933, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.38.

²³¹ İsmail Hüsrev Tökin, "Plan Mefhumi Hakkında" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Temmuz 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.39.

Bugünkü millet birliğinin esasında her şeyden evvel iktisadi hayat iştiraki ve iş birliği vardır. İktisadi unsur Ziya Gökalp'te yer almaz. Ziya Gökalp'in solidarizmi ile devletçilik arasında büyük benzeyiş vardır. Ancak iktisadi devletçilikten değil solidarizmden yanadır, onun aktarıcısıdır. Kısacası Ziya Gökalp'in milli iktisat görüşü, düzen şartlarının da etkisiyle dardır, tezsizdir.²³²

Ziya Gökalp'in öneminin farkında olan Kadrocular, görüşlerinin günümüz açısında önemi olmadığını düşünmekte, zamanında milliyetçi anlamda getirdiği katkıların yanında iktisadi görüşlerinin, kadro ideolojisi açısından sığ olduğunu ve dönemin Türkiye'si açısından kıymeti olmadığını düşünmektedirler.

3.2 Siyasi Elitin Tepkileri

Siyasi elit olarak nitelendirilebilecek CHF ileri gelenleri Kadroculara kuşkuyla bakmışlardır. Özellikle Recep Peker, Kadroculardan rahatsızlığını her fırsatta yinelemiştir. Dönemin siyasi gelişmelerini incelerken belirttiğimiz üzere, partideki elit, siyasette önemli bir etkinliğe sahipti. Bu elitin başında da Recep Peker bulunmaktadır. Recep Peker'in adeta dönemin totaliter eğilimlerinin bir sözcüsü olarak sivrildiği söylenebilir. Peker genel sekreter olarak, 1931-1936 döneminde rejimin en önemli organı olan, milletvekili adaylarını belirleyen ve kararları tüm parti üyeleri için kayıtsız şartsız bağlayıcı olan CHF Genel Başkanlık Kurulu'nda Atatürk Ve İnönü ile birlikte üçüncü üye olarak bulunmuştur. Yine bu sıfatla, partinin daimi umumi reisi Atatürk adına konuşma ve iş yapma yetkisine sahipti.²³³ Recep Peker de Yakup Kadri gibi rejimin bir ideolojiye sahip olması gerektiği inancına sahipti. Peker, kendisini resmi ideolog olarak kabul ediyor ve Kadrocuları rakip olarak görüyordu. Kadrocuların ideoloji oluşturma çabasındayken, oldukça iddialı ifadeler kullanmaları Recep Peker'in rahatsızlığını arttırmıştı.

²³² Şevket Süreyya Aydemir, "Ziya Gökalp" **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I, Şubat 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.33-40.

²³³ Yıldız, **a.g.e.**, s. 58.

Peker Yakup Kadri'ye, ideoloji oluşturmanın Kadrocuların üzerine vazife olmadığını açıkça söylemiştir: "Bu vazife bizimdir sana vermem."²³⁴ Ayrıca Peker, Kadro ile ideolojik ayrılıklarını vurgulamaya çalışır. Aynı aba Kadrocular açısından da mevcuttur. Aslında bu iki tarafın dünya görüşünün otoriter ve totaliter eğilimler, özgürlük ve demokrasi algısı, toplum tasavvurları açısından çok farklı olduğu söylenemez. Ama iki taraf da nüansların altını çizmeye çalışmıştır. En belirgin teorik ayrışma inkılâp anlayışında ortaya çıkmıştır. Kadrocular inkılâbın halen sürmekte olduğuna inanmaktadır. şevket Süreyya, Recep Peker'in ve Mahmut Esat Bey'in İnkılap Enstitüsü kapsamında üniversitede verdikleri inkılap derslerinde savundukları inkılap anlayışını eleştirmektedir. Ona göre, inkılabın ideolojisini yapmak üzere vazifelendirilen İnkılap Enstitüsünde, inkılap mefhumu oldukça yüzeysel ve yanlış ele alınmıştır.

"Recep Bey'e göre inkılâp; fenanın yerine iyiyi ikame etmektir, doğru fakat metot bakımından işlenmeye muhtaçtır. Mahmut Esat Bey'e göre inkılp=ihtilal, oysa bizim dilimizde bunlar farklı anlamlardalar. Tekml ve inkılap aynı seyrin zaruri merhaleleridir. Tekabül, inkılâbın bir tabii mesnedidir, ihtilal sadece hkmetle, styapıyla sınırlı kalmazsa bir inkılabı tahavvül eder."²³⁵

şevket Süreyya, İnkılâp Enstitüsündeki bu inkılap anlayışını, ideoloji oluşturmak için eksik görmekte ve üstü kapalı olarak kendi tezlerinin önemine işaret etmektedir. Fakat inkılabın fonksiyonu ve kapsamı anlayışında, Recep Peker'in inkılap anlayışı ile kadrocuların inkılap anlayışı örtüşmektedir. Peker'e göre Türk inkılâbı, yalnız siyasal ve ekonomik bir rejim değiştiren bir hareket değildir. O ulusal, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel yaşayışın bütün derinliklerinde aynı zamanda tesirler yapmış olan inkılptır. Hatta günlük hayattaki alışkanlıklar bile Türk inkılâbının tesiri altında yenileniyor.²³⁶ Kadrocular, CHF çevrelerinin dergisi olan lk'y de

²³⁴ Tekeli, İkin, a.g.e., s. 142.

²³⁵ şevket Süreyya Aydemir, "İnkılap Krslerinde, İnkılap İlmileşmeledir." **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.III, Nisan 1934, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s. 6-12.

²³⁶ Oktay Aslanapa, **Peker-Bozkurt-Tengirsenk - İlk İnkılap Tarihi Ders Notları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1997, s. 212.

eleştirmişler; derginin bütünlük sergilemediği ve önemli bir düşünürün izini taşımadığını iddia etmişlerdir.²³⁷ Bu eleştirilere karşılık Recep Peker de Kadro'ya dönük eleştirilerde bulunmuştur:

“İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin neşriyatında, benim görüşümle yanlış telakki ettiğim ve düzeltilmesini faydeli gördüğüm bir nokta var. Cemiyetin bazı neşriyatında milli prensiplerimize, milli istikametimize uymayan fikirlere tesadüf ettim. Türkiye'den hammadde memleketi diye bahsediyorlar. Hiçbir bakımdan, hiçbir benzeyişten uygunluk olmadığı halde memleketimiz için -velev ki halkımızı ikaz ve milli iktisada teşvik maksadıyla olsun- bu tabirlerin söylenmesi beni üzüyor. Hakikat böyle değildir. Türkiye'ye yarı müstemleke ve hammadde memleketi demek hatalı bir zihniyetin eseridir.²³⁸

Recep Peker, Kadro dergisinin çalışmalarını, kendi alanına saldırı olarak görerek rahatsızlığını Atatürk'e aksettirir. Vasıf Çınar'ın Yakup Kadri'ye aktardığına göre, Atatürk'ün sofrasında Kadro aleyhine çok sert sözler söylenmiş; Peker'in Kadro'nun rejimin temelini sarsan yayınlar yaptığını iddia ettiğini belirtmiştir.²³⁹

Kadro siyasi elit içinde ayrıca, İş bankası çevresi olarak bilinen, iktisatta nispeten daha liberal eğilimli bir kesimle de bir çatışma içinde olmuştur. Bu çatışma, Kadro dergilerine, İş bankasının basını çektiği şeker sanayisinde izlenen politikaların eleştirilmesi şeklinde yansımıştır. Siyasi elit içinde bu grubunda, Kadro'nun kapatılması yönünde yoğun bir kulis çalışması olmuştur.

Önemli bir konu da Kadro'nun Atatürk ile olan ilişkisidir. Yakup Kadri, Atatürk'ün sofrasında yeri olan; Atatürk'e çok yakın bir aydıdı. Bu bakımdan Yakup Kadri'nin, Kadro Dergisi'nin yayın hayatına devam etmesinde önemli faydası olmuştur. Ancak Atatürk'ün aydın anlayışı, Kadro'nun bir “milli rehberlik formu olarak kadro” anlayışından farklıdır. Atatürk'ün Kadro'ya temkinli yaklaşmasının bir

²³⁷ (Kadro, 26/27)

²³⁸ Tekeli, İlkın, **a.g.e.**, s. 262.

²³⁹ **A.e.**, s. 420.

sebebi olarak, Kadrocuların ideolojiye yükledikleri anlamları benimsememiş olması gösterilebilir. Bilindiği üzere Atatürk, inkılâbın bir doktrin, bir ideoloji şeklinde tedvinine karşı çıkmaktaydı. Siyasi elitten artarak gelen tepkiler üzerine de Yakup Kadri'yi Tiran'a elçi olarak atayarak derginin kapanması gerektiği mesajını vermiştir.

Kadro'nun sonunu belirleyen, siyasi elitin tepkisi olmuştur. Zaten Kadro oluşurken önemli yazarlarının sosyalist kökenli olması, siyasi eliti rahatsız etmiştir. Yakup Kadri dışında hiçbir kadrocunun Atatürk'ün sofrasına davet edilmemiş olması, bu durumun bir göstergesidir.²⁴⁰ Siyasi geçmişlerine rağmen Kadrocuların inkılâbın ideolojisini oluşturmaya çalışması, siyasi elitin tepkisini artıran bir faktör olmuştur. Ancak Kadrocular her şeye rağmen doğrudan tasfiye edilmemiştir. Bu durumun sebebi olarak dönemde eğitilmiş nüfusun azlığı ve kadrocuların buna karşın iyi bir eğitimden geçip özellikle yabancı dillere olan hâkimiyetlerinin etkili olduğu düşünülebilir. Derginin kapanması sonrası Kadrocuların, çok yükselememekle beraber çeşitli resmî görevlere getirildikleri görülür.

3.3 Sonraki Yıllar

Kadro hareketiyle ilgili olarak yazarların kişisel durumlarından ve Kadro'da savunulan düşüncelerden hareketle oluşturulan pek çok farklı düşünce vardır. Devrim zamanları genel olarak, kahramanların olduğu ve sonunda bürokrasinin yerleştiği zamanlar olmuştur. Bu bürokratik düşünüş Türk devriminde Kadro'yu yaratmıştır. Kadrocuları devletçiliğin, seçkinciliğin ve ulusal bağımsızlık hareketlerinin en arzulu savunucuları olarak adlandırabiliriz. Yayımlarını ulusal bağımsızlık hareketinin ideolojisini yapma tutkusuyla başlatmanın ötesinde onlar, ulusal bağımsızlık hareketlerinin de ilk dikkate değer temsilcileridir.

Kadrocuların sosyalist geçmişleri bazen haklarında yapılan analizlerdeki en önemli unsur olmaktadır. Yakup Kadri hariç, Kadro yöneticileri geçmişleri itibarıyla

²⁴⁰ A.e., s. 424.

sosyalist hareketlerin içinde bulduklarından dergi de bu hareket etrafında değerlendirilmiştir. Naci Bostancı, hareketi, Kadro'yu kuranların Marksist²⁴¹ geçmişleriyle açıklamaya çalışarak onların toplumun ve rejimin ideolojisini yapmak hedeflerini bir güçsüzlük işareti olarak yorumlamakta ve klasik sosyalist bir hastalığın eseri olarak Kadrocuların her şeyin ideolojisini yapmaya çalıştıklarını iddia etmektedir.²⁴² Bostancı her ne kadar Kadro'nun ideoloji yapma gayretini bir güçsüzlük olarak görse de bu gayret onların dünyayla eş zamanlı olarak bazı konuları tartışabilmelerini sağlamıştır. Kadrocuların kullandıkları kelimeler, kavramlar ve fikirler 1930'ların Türkiye'sinin akademik ve entelektüel çevreleri için çok ileridir.

Kadro hareketi Türk entelektüellerinin genel karakterine ilişkin ipuçları verir. Kadro, Türkiye'nin Batılılaşma sürecinde aydınla toplum arasında yaşanan büyük bir kırılmayı fazlasıyla gösterir. Bu durum bizi, Kurtuluş Kayalı'nın bahsettiği, Türk entelektüel hayatında Kadrocu düşünme biçimi olgusuna götürür. Bu noktayı daha iyi açıklamak için Kayalı, Kadrocu düşüncenin bazı özelliklerini tanımlar. Kayalı'ya göre, Kadroculuk Türkiye'de her zaman vardı ve her zaman da olacaktır. Türkiye'de aydın kesim politik pragmatizm içinde yaşayıp daima güce daha yakın olmaya çalıştığı için bu durum, Kayalı tarafından Kadro yazarlarının kişisel tarihlerinin ötesinde bir durum olarak tanımlanmaktadır. Ona göre;

Kadro yöneticilerinin kişisel tarihlerini ve serüvenlerini anlamak ve bunlara bir anlam vermek, Türk aydınının otoriteye karşı tavrını, görevini ve psikolojisini anlamak ve bunlara bir anlam vermekle aynı şeydir. Öyleyse Türk aydınının tipik düşünce özelliklerinden birisi, siyasî otorite tarafından verilen bürokratik role uygun davranmaktır. Politik pragmatizm, hem Kadro

²⁴¹ Derginin kurucularının komünist geçmişleri olması dolayısıyla Kadro'yu komünist bir hareket olarak adlandıramayız. Öte yandan bazen Kadrocular, faşizmi öven yazılar da yazmışlardır, halbuki onlar faşist bir ideoloji de taşıyorlardı. Bu nokta çok açık olmasına rağmen dergi yayınına devam ettiği zaman zarfında da harekete karşı olanlar (Bunlar arasında en bilinenleri Peyami Safa, Siirt Mebusu Mahmut Soydan, Ahmet Ağaoğlu'dur) onları zaman zaman "Türk faşistleri" veya "Türkiye'de sosyalist bir sistem kurmak isteyen Türk komünistleri" olarak nitelendirmişlerdir.

²⁴² Bostancı, **a.g.e.**, s. 15.

hareketini hem de onların uzun süreli akımlarını, Kadroculuğu açıklayabilir”.²⁴³

Kadroculuk ve Türk aydınının pragmatizmi meselesi, Kadro hakkındaki birçok tartışmayı şekillendirir. O yıllara dair birçok roman ve kitaba²⁴⁴ konu olduğu gibi, bu dönemde Türkiye’de Batılılaşma sürecinin başlangıcından beri süren entelektüel bir kriz vardı.

Kadro Hareketi, seçmiş olduğu konum ve siyasî duruş açısından seçkin bir görünüm çizmektedir. Değişik seçkin tanımlamaları içerisinde kadrocuları en iyi tanımlayan kavram George Lenczowki tarafından Ortadoğu’daki seçkin karakterini tanımlamak için ortaya atılan organizasyonel seçkin tanımıdır.²⁴⁵ Partiyeye yakın durarak yönetici kesimin düşüncelerini etkileyip üstten alta doğru bir değişim önermeleri bakımından Kadrocular tipik birer halka rağmen halk için anlayışı temsilcisidirler. Bu aslında onların Türk Devriminin yapılaş tarzına dair tanımlarında daha fazla göze çarpmaktadır. Buna göre bir avuç aydın eldeki kısıtlı imkânlarla rağmen hem bağımsızlığı sağlayacak mücadeleyi örgütlemiş hem de Devrimin önündeki engelleri kaldırmıştır. Bu tanım, özellikle Şevket Süreyya’nın yazmış olduğu Mustafa Kemal (Tek Adam²⁴⁶) ve İnönü (İkinci Adam²⁴⁷) biyografileri ve İsmail Hüsrev Tökin’in, Köy İktisadiyatı²⁴⁸ adlı kitapları vasıtasıyla Türk düşünce dünyasına uzun bir süre egemen olmuştur.²⁴⁹ Daha sonraki dönemlerde kadronun bu seçkin dönüştürme teorisi hâkim Türk düşünür tipini belirlemiş ve Kadroculuk diye bilinen bir düşünce tipi yaratmıştır.

²⁴³ Kurtuluş Kayalı, **Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 21.

²⁴⁴ Yakup Kadri’nin Ankara’sı buna örnek gösterilebilir.

²⁴⁵ George Lenczowki’den aktaran Selim İlkin, İlhan Tekeli, “A Nationalist Leftist Movement:

Kadro”, **Toplum ve Bilim**

²⁴⁶ Aydemir, **Tek Adam**

²⁴⁷ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, Remzi Yayınlar, İstanbul, 1996.

²⁴⁸ İsmail Hüsrev Tökin, **Köy İktisadiyatı**, YKY, İstanbul, 1999.

²⁴⁹ Kayalı, **a.g.e.**, s. 20.

Aynı şekilde Selim İlkin ve İlhan Tekeli, Kadro hareketini Ortadoğu'nun klasik seçkin formatında değerlendirmektedirler. Onlara göre Kadro hareketi, baskın politik seçkin olmak için çaba sarf eden bir grup entelektüeli temsil etmiştir.

Bu sonuca göre Kadro hareketinin entelektüelleri ilk dönem Cumhuriyeti'nin tek partili dönemi için teorik zemin kurma arayışı içinde olmuşlardır. Fakat bunu yaparken onlar Cumhuriyet Halk Partisi'nin yönetici seçkiniyle de çatışmaya girmişlerdir.²⁵⁰

Elitlerin kendi aralarındaki bu kavgada Kadro başarılı olamamıştır. CHP seçkinleri Serbest Fırka etrafında toplanmış olan liberal seçkinleri elimine etmek için Kadro'yu kullanmışlardır. Farklı seçkinler arasındaki bu çatışmadan yola çıkarak İlkin ve Tekeli Kadro'yu organize seçkin olarak nitelendirmişlerdir".²⁵¹

Kadro hareketiyle ilgili bir diğer tartışma, dünya sistemi analiziyle ilgilidir. Kadrocular zamanlarındaki dünya sistemini tüm dünyada yaşanmış olan kolonizasyon sürecine göre açıklamaya çalışıyorlardı. Özveren'in de belirttiği gibi Kadro, otuz yıl sonra Bağımlılık Okulu'nun yapacağı şeyi yapmaya çalışmıştı. Kadrocular, Marksizm'in kodlarını ve bilinen kapitalizm analizini değiştirdikleri için Özveren Kadro'yu erken dönem post-Marksist hareket olarak tanımlamaktadır. Zira Kadroculara göre kapitalist dünya sisteminin temel çelişkisi artık sınıf çatışması değil kolonileşmiş ve kolonileştiren arasındaki çatışmadır. Bunu yaparak Kadro bir erken dönem Üçüncü Dünya Hareketi haline gelmiştir. Özveren'in ifade ettiği gibi Kadro emperyalist kolonyal güçlerin ortadan kaybolacağını ve sonraki dönemin ulusal bağımsızlık hareketi dönemi olacağını tahmin etmiştir. Bu durum Kadro'nun uluslararası politika ve Türkiye'nin bu politikadaki yeri hakkındaki perspektifini ortaya koymaktadır. Fakat Kadro bu analizlerini Mustafa Kemal'in söyleminden etkilenerak ulusçu bir şekilde Türk Ulusal Devriminin biricikliğini ortaya koyarken söylemektedir. Dolayısıyla Kadro post-Marksistlerle aynı şeyi söylese dahi post-Marksist değil ancak ulusalcı sol bir harekettir.

²⁵⁰ İlkin, Tekeli, a.y., s. 20.

²⁵¹ A.y., s. 68.

Kadro genelde ekonomik sistem analizi bağlamında tartışılmış ve bu nedenle Türkiye'deki devletçilik ideolojisiyle ilişkilendirilmiştir. Kadro ulusçu-solcu bir hareket olarak devletçiliği savunuyordu. Kadro yazarları Sovyet Sisteminin planlamasından çok etkilenmiş ve Türkiye'nin de böyle bir planlamayı gerçekleştirmesi halinde hızla gelişiğine inanmışlardı. Mustafa Türkeş'e göre

Kadro solcu gelişme modellerini ulusalcılıkla bir araya getiriyordu. Bu açıdan sonraki solcu hareketleri derinden etkilemiştir. Kadro solcu devlet düşüncesinin bir sonucuydu. Devlet çok büyük bir alan olduğundan onlar bürokrasiye ahlâkî bir rol biçerlerdi.²⁵²

Bu bakış açısına göre Kadro yöneticileri, kapitalizmle sosyalizmin ucunda yaşamış; fakat günün ekonomik ve sosyal problemlerine çözüm anlamında üçüncü bir yol önermişlerdi. Dahası onlar bu durumu ulusal bağımsızlık hareketlerinin ideolojisi olarak sunmuşlardı. Dolayısıyla Kadrocular, ulusal bağımsızlık hareketlerinin ekonomik sistemi olarak kapitalizm ve sosyalizme alternatif olması bağlamında devletçiliği savunuyorlardı. Fakat onlara göre aslında devletçilik ekonomik olduğu kadar sosyal ve politik bir sistemdi. Bu perspektiften Stefanos Yerasimos Kadro'nun fikirlerini yüzeysel bulmaktadır. Ona göre Kadro yöneticileri ulusal bürokrasiyle hâkim sınıf arasındaki ittifakı göremiyor ve sınıfların üstünde tarafsız bir devlet öngörüyorlardı. Bu aslında sömürüyü daha kolay hale getirmektedir. Zira Kadrocular Türkiye'de hiç sınıfın olmadığını iddia ediyorlardı.

²⁵² Türkeş, **a.g.e.**, s. 226.

SONUÇ

Kadro'nun kurucuları, partinin önde gelen seçkinlerine çok yakındı. Bu, fikirlerini devlet sistemi içerisine monte etmek için kullandıkları yöntemdi. Onlara göre kendileri Devrimin ideolojisini kuran ve Devrimi doktrinize eden beyinlerdi. Bu yolla derginin ekonomik ve kültürel hayat hakkındaki bazı görüşleri partinin resmî ideolojisi ve devlet politikası olmuştur. CHP'nin ambleminde bulunan ve Kemalizm'in temel prensiplerini açıklayan altı oktan biri olarak devletçilik, Kadro'nun bir ürünü olmamasına rağmen, özgün hali Kadrocular tarafından geliştirilmiştir. Öte yandan Kadrocular, ulusal bir tarih ve dil yaratma girişimi olan Türk Dil ve Tarih Kurumu'nun (TDTK) da ateşli savunucuları olmuşlardır. Onlar, rejimin ideolojisini bu araçlarla geliştirmek için çalışmışlardır. Devlet ideolojisinin kültürel ve sosyal boyutları üzerindeki etkileri yanında onlar, Türk akademik ve entelektüel hayatında da güçlü etkiler bırakmışlardır. Aydınların toplumdaki yeri ve rolü hakkındaki seçkinçi görüş Kadrocular tarafından oluşturulmuştur. Uzun yıllar boyunca Kadro yazarları, Türk devrim ve toplumunun yapısına ilişkin analiz yapan yegâne kişiler olmuşlardır. Bu şekilde akademik ve pratik düzlemde Türk devrimiyle ilgili söylemleri etkilemişlerdir. Türkiye'deki şef miti, Kadro yazarlarınca üretilmiştir.

Hareketin en belirgin etkisi Kemalizm'in kodlarını ve devletin ideolojisinin temel unsurlarını etkilemiş olmasıdır. Türkiye'de resmî ideolojiyle halk arasındaki, bazen resmî söylemle karşıtları arasındaki kırılma noktası yaklaşık seksen yıl önce Kadro dergisiyle yerleşmiştir. Bugün Avrupa Birliği, insan hakları, bürokratik seçkincilik, ulusçuluk ve çok-kültürlülük, özelleştirme vb. pek çok konu, Kadro ve Kadroculuk çerçevesinde tartışılabilir. Zira seksen sekiz yıllık sistemin, oluşturulan devlet ideolojisi bağlamında, benzer olay ve fikirlere aynı tepkileri verdiğini ve bunda da Kadro'nun fikirlerinin etkinliğini rahat bir şekilde görebiliriz.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, Ahmet **Serbest Fırka Hatıraları**, İstanbul, İletişim, 1994.
- Alemdar, Korkmaz “Basında Kadro Dergisi ve Kadro Hareketi İle İlgili Bazı Görüşler,” **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I (Tıpkı Basım), 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978, s.21
- Anderson, Benedict **Hayali Cemaatler**, Çev. İskender Savaşır, İstanbul, Metis Yayınları, 1993.
- Aslanapa, Oktay: **Peker-Bozkurt-Tengirşenk - İlk İnkılap Tarihi Ders Notları**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1997
- Aydemir, Şevket Süreyya **İnkılap ve Kadro**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1990.
- -----
Suyu Arayan Adam, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2005.
- **Tek Adam**, İstanbul, Remzi Kitabevi., 1996.
- Boratav, Korkut **Türkiye’de Devletçilik**, Ankara, İmge Kitabevi, 2006.
- Bostancı, Naci **Kadrocular ve Sosyo - Ekonomik Görüşleri**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı, 1990.
- Copeaux, Etienne **Tarih Ders Kitaplarında (1931-1933) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine**, Çev. Ali Berktaş, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2000.
- Çavdar, Tevfik **Türk Demokrasi Tarihi 1989-1950**, Ankara, İmge Yay., 2000.
- Ertan, Temuçin Faik **Kadrocular ve Kadro Hareketi**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı, 1994.
- Goloğlu, Mahmut **Tek Partili Cumhuriyet**, Ankara, Goloğlu Yay., 1974.
- Göle, Nilüfer **Mühendisler ve İdeoloji - Öncü Devrimciden Yenilikçi Seçkinlere**, Çev. Eli Levi, İstanbul, İletişim, 1986.

- İlkin, Selim, Tekeli, İlhan: **Bir Cumhuriyet Öyküsü - Kadrocuları ve Kadro'yu Anlamak**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003, s. 3-116.
- “A Nationalist Leftist Movement: Kadro”, **Toplum ve Bilim**, No:24
- Kadro Dergileri **Kadro Aylık Fikir Mecmuası**, C.I-II-III, Aralık 1932, Haz. Cem Alper, Ankara 1978 (Tıpkı Basım)
- Kakıncı, Halit **Sultan Galiyev ve Milli Komünizm**, İstanbul, Bulut Yay., 2003.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri **Ankara**, İstanbul, İletişim, 2004.
- **Zoraki Diplomat**, İstanbul, İletişim, 1994.
- Karpat, Kemal **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul, Timaş Yay., 2010.
- Kayalı, Kurtuluş: **Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı**, İstanbul, İletişim, 2000.
- Keyder, Çağlar **Türkiye’de Devlet ve Sınıflar**, İstanbul, İletişim., 2007.
- Koç, İ.Ceyhan **Tek Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri (1929-1938)**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2006.
- Koçak, Cemil **Çağdaş Türkiye 1908-1980**, İstanbul, Cem Yay., 1997.
- Kongar, Emre **Atatürk Üzerine**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1994.
- Köker, Levent **Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi**, İstanbul, İletişim, 2000.
- Lewis, Bernard **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, Çev. Metin Kıratlı, Ankara, AKDITYK, 1988.
- Öz, Esat **Otoriterizm ve Siyaset - Türkiye’de Tek Parti Rejimi ve Siyasal Katılma**, İstanbul, Yetkin Yay., 1996.

- Parla, Taha **Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye’de Korporatizm**, İstanbul, İletişim, 2001.
- Timur, Taner **Türk Devrimi ve Sonrası**, Ankara, İmge Kitabevi, 2008.
- Topuz, Hıfzı **Türk Basın Tarihi - 2. Mahmut’tan Holdinglere**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003.
- Türkeş, Mustafa **Kadro Hareketi - Ulusçu Bir Sol Akım**, İmge Kitabevi, Ankara, 1999.
- Uyar, Hakkı **Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi**, İstanbul, Boyut Yayın Grubu, 1999.
- Yanardağ, Merdan **Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi**, İstanbul, Siyah Beyaz, 2008.
- Yayla, Atilla **Liberal Bakışlar**, Ankara, Liberte Yay., 1999.